

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย
“การศึกษาผลกระทบทางสังคมของการพัฒนาการท่องเที่ยว
ในเขตชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอน”

โดย

นายอดิศร เรือสม และคณะ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย
“การศึกษาผลกระทบทางสังคมของการพัฒนาการท่องเที่ยว
ในเขตชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอน”

โดย

นายอดิสร เรือลม นักวิจัย
นางจ่านงค์ สิงห์สุวรรณ ผู้ช่วยนักวิจัย
นางพรพิศ ศตายุวิภาพ ผู้ช่วยนักวิจัย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป" กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่น่าให้การให้ "คน" ในชุมชนเข้ามาร่วมใน กระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็น รูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ใน ท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงอยู่ที่ "กระบวนการ" มากกว่า "ผลลัพธ์" เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมี ส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย "เวที" (การประชุม เสวนา พูดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิก อบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ "ปัญญา" ใน กระบวนการวิจัย

"กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น" หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ "คำถาม" หรือ "ความสงสัย" บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น "คำถาม" ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะ ประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา "ข้อมูล" ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มี การ "วางแผน" การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ "บันทึก" มีการ "ทบทวน" ความก้าวหน้า "วิเคราะห์" ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ "ถอด" กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ "สรุปบทเรียน" ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย "ผู้ที่สงสัย" ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ ในตัวคนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการ บันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ ผูกขาดอยู่กับ ครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ใน ชีวิตประจำวันได้

สกว.สำนักงานภาค ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าว มาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการ บอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่ นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.สำนักงานภาค จึงได้

ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความ ยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนองานออกมาใน รูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและ รูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่ง เป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่า ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอ กระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็น พี่เลี้ยง โครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของ โครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงาน ร่วมกันระหว่าง Node และ นักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าว ได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียน โครงการวิจัย สูการเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการ โดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไป ค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.สำนักงานภาค

บทคัดย่อ

การศึกษาภายใต้โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพสังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการมุ่งเน้นการศึกษาในเรื่องพัฒนาการท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน การตั้งถิ่นฐาน และสภาพวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยแยกกลุ่มผลกระทบตามลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม ในการวิเคราะห์ผลการใช้ที่ดินและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2547 – กรกฎาคม 2547 ในเขตชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอน ทำการศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ(มุมมองของคนในเขตชุมชนเมือง) จากจากการเอกสาร ตำรา สถิติและแผนที่ ที่มีการศึกษา และวิจัย ไว้แล้ว และจากการออกสำรวจในพื้นที่ การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องเฉพาะด้าน(Key Informant) นำมาประกอบกันเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของข้อมูล ให้สามารถหาข้อสรุปถึงประเด็นผลกระทบที่จะนำไปสู่การศึกษาในเชิงลึกและหาแนวทางจัดการด้วยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระยะต่อไป

สรุปผลการศึกษา พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้ส่งผลกระทบต่อสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นในเขตชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอนทั้งในด้านบวกและด้านลบในทางกายภาพ ทางเศรษฐกิจ และทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่สำคัญดังนี้ ผลกระทบด้านบวก ได้แก่ การใช้ที่ดิน การตั้งถิ่นฐานของชุมชน และระบบโครงสร้างพื้นฐาน การขยายตัวของธุรกิจบริการด้านการท่องเที่ยว นั้น รายได้จากการเปลี่ยนอาชีพหลักและรอง ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวก การคมนาคมขนส่ง ไฟฟ้า ประปา การสื่อสาร รวมถึงระบบการจัดเก็บและกำจัดขยะของเมือง ทำให้นักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่นได้รับความสะดวกสบายจากการท่องเที่ยวภายในเมืองแม่ฮ่องสอนและพื้นที่ใกล้เคียงมากขึ้น

ผลกระทบทางลบ ได้แก่ ความขัดแย้งในการใช้ที่ดิน การบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ ความต้องการพื้นที่ภายในเมืองเพื่อทำธุรกิจการท่องเที่ยวมีมากขึ้นส่งผลให้ที่ดินราคาสูง การตั้งถิ่นฐานและโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาพื้นที่เมืองทางด้านระบบสาธารณูปโภคของเมืองทำได้ยากขึ้นเนื่องจากการขยายตัวของเมืองที่ไร้ทิศทางและปราศจากการควบคุม ทำให้การท่องเที่ยวภายในเมืองเกิดการจราจรมีความหนาแน่นมากขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาความแออัด ปัญหาที่จอดรถ มลพิษและการกำจัดขยะและน้ำเสียของเมืองสู่แหล่งธรรมชาติมีเพิ่มมากขึ้น ในด้านเศรษฐกิจเกิดการครอบงำเศรษฐกิจของคนต่างถิ่นในการประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่มีมากกว่าร้อยละ 58

ปริมาณนักท่องเที่ยวในแม่ฮ่องสอนที่สูง มีผลทำให้ผู้ประกอบการต้องสั่งซื้อสินค้าอุปโภค-บริโภค และสินค้าฟุ่มเฟือยอื่นๆ เข้ามาจำหน่ายมากขึ้นเพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว จากการขนส่งและความต้องการซื้อสินค้ามากขึ้น ทำให้ผู้ประกอบการจួយโอกาสราคาสินค้าตั้งตามราคา นักท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชนในเมืองได้รับผลกระทบต่อค่าครองชีพ ที่ต้องมีภาระสูงขึ้น ทำให้ประชาชนต้องหารายได้มากขึ้นให้เพียงพอกับค่าครองชีพเพิ่มขึ้น

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บอกเล่าเพื่อความเข้าใจกัน.....	ก
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
สารบัญ.....	จ
บทที่ 1 บทนำ.....	
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามวิจัย	3
1.3 วัตถุประสงค์ในการศึกษา.....	3
1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.5 ขอบเขตการศึกษา.....	4
1.6 วิธีดำเนินการวิจัย.....	4
1.7 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา.....	6
1.8 แผนปฏิบัติการระยะ 6 เดือน	6
บทที่ 2 สภาพสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นในเมืองแม่ฮ่องสอน	
2.1. สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน.....	11
2.2.เอกลักษณ์ของเมืองแม่ฮ่องสอน	26
2.3.สถาปัตยกรรม-ศิลปกรรมที่สำคัญของเมือง.....	32
บทที่ 3 พัฒนาการของการท่องเที่ยว และองค์ประกอบการท่องเที่ยว	
3.1 พัฒนาการของการท่องเที่ยวของเมืองแต่ละยุค	35
3.2 รูปแบบการท่องเที่ยวของเมืองแม่ฮ่องสอน.....	39
3.3 องค์ประกอบการท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอน	41
3.4 สรุปรูปแบบและองค์ประกอบการท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอน.....	69
3.5 สรุปสถานการณ์การท่องเที่ยวเมืองแม่ฮ่องสอน.....	71
บทที่ 4 การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยว.....	
4.1 ผลกระทบทางบวก.....	75
4.2 ผลกระทบทางลบ.....	80

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
หนังสืออ้างอิง.....	91
ประวัติทีมวิจัย.....	92

บทที่ 1 (บทนำ)

งานวิจัยเพื่อศึกษาประเด็นปัญหาจากผลกระทบทางสังคมของการพัฒนาการท่องเที่ยวในเมือง
แม่ฮ่องสอน

The Study for finding The Issue of Social Impact of Tourism on Mae Hong Son town

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เมืองแม่ฮ่องสอนเป็นเมืองชายแดนทางด้านตะวันตกของภาคเหนือ แทรกตัวอยู่บริเวณหุบเขาใน
ป่าดิบของทิวเขาถนนธงชัยด้านตะวันตก พัฒนามาจากชุมชนไทยใหญ่ริมแม่น้ำปายเพื่อใช้ฝึกสอนช้าง
สำหรับการทำป่าไม้ และได้อพยพชุมชนลงมาตั้งเป็นเมืองแม่ฮ่องสอนบริเวณริมฝั่งน้ำแม่ฮ่องสอนทาง
ตอนใต้ในปัจจุบัน ตลอด 150 ปีของการพัฒนาการเมืองแม่ฮ่องสอนซึ่งใช้ชีวิตผูกพันกับลำน้ำปายและแม่น้ำ
สาละวินในลุ่มน้ำสาละวิน ทำให้ความสัมพันธ์ของชุมชนชาวแม่ฮ่องสอนกับชุมชนชาวไทยใหญ่ในประเทศ
พม่า ซึ่งอาศัยลุ่มน้ำเดียวกันในการดำรงชีวิตรวมถึงการเดินทางไปมาหาสู่ ติดต่อค้าขาย และการ
แลกเปลี่ยนศิลปวิทยาการของกลุ่มชนทั้งสอง ทำให้เกิดความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นของชาวเมืองในลุ่ม
น้ำแห่งนี้ มากกว่าชาวเหนือในลุ่มน้ำไทยในลุ่มน้ำทางด้านตะวันออกที่มีพัฒนาการมาจากการเป็นหัว
เมืองสำคัญของอาณาจักรล้านนาในอดีตของอนุภูมิภาคล้านนา ทำให้เมืองแม่ฮ่องสอนมีเอกลักษณ์ทาง
วัฒนธรรมที่ผสมผสานระหว่างศิลปะพม่าและศิลปะไทยใหญ่ สะท้อนออกมาในด้านรูปแบบการตั้งถิ่น
ฐาน รูปแบบของสถาปัตยกรรมไทยใหญ่ทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็กที่กระจายอยู่ทั่วบริเวณเมือง เมื่อรวม
กับรูปแบบอาคารและการตั้งถิ่นฐานแล้วก่อให้เกิดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมทำให้เกิดความเป็น
เอกลักษณ์ทางด้านศิลปกรรม (เสาวลักษณ์ บุญโพธิ์ธิษฐาน อ่างถึงดร.สุวัฒนา ธาดานิติ, 2540)
นอกจากนั้นยังรวมถึงวิถีชีวิตตามแบบคนไทยใหญ่ที่จะมีความเกี่ยวพันอยู่กับความศรัทธาและความเชื่อ
ทางด้านศาสนาที่สะท้อนออกมาทางด้านวัฒนธรรมและประเพณีที่เกิดขึ้นทั้งรอบปี ดังจะเห็นได้จาก
ประเพณีปอยส่างลอง(บวชลูกแก้ว) ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีจองพารา(ถวายปราสาทให้พระพุทธเจ้า)
ช่วงออกพรรษา ซึ่งสิ่งเหล่านี้เองก่อให้เกิดเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตที่สะท้อนออกมาทางด้านศิลปกรรมและ
วัฒนธรรมที่ยังคงพบเห็นในปัจจุบันของเมืองอย่างชัดเจน

ความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้บนทิวเขาสลับซับซ้อน ประกอบกับความเป็นเอกลักษณ์ของ
ชนบทร่มเย็นประเพณี วัฒนธรรม ศิลปกรรมรวมถึงสถาปัตยกรรม ก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมเมืองที่มี
ความสวยงาม แต่เมื่อมีการตัดทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 เพื่อ
เชื่อมการสัญจรสู่เชียงใหม่ทั้งด้านทางทิศเหนือและทิศใต้ในปี พ.ศ. 2535 ถือได้ว่าเป็นการเปิดเมือง เพื่อ

¹ นวลศิริ วงศ์ทางสวัสดิ์ 2532. ภูมิศาสตร์ภาคเหนือ. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ติดต่อจังหวัดใกล้เคียงในภูมิภาคได้อย่างสะดวกมากขึ้น แต่ด้วยความสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติ ความหลากหลายของกลุ่มพืชพรรณธรรมชาติ ความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทยใหญ่ในเมือง รวมถึงความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ กลายเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในเมืองมากขึ้น ซึ่งจะเห็นจากจำนวนนักท่องเที่ยว 209,870 คน ในปี 2541 และมีแนวโน้มของนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นถึง 21% ต่อปี (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540)

จากสาเหตุดังกล่าวทำให้สร้างความหลากหลายของรูปแบบการท่องเที่ยว² (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542 หน้า 2-5) ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ หรือวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นของเมือง ทำให้เกิดการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดจากรูปแบบการท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอนขึ้นมาอย่างชัดเจน ทั้งด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมภายในเมือง และด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และเชิงนิเวศน์ รวมถึงกิจกรรมที่เป็นผลสืบเนื่องจากการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการบริการห้องพัก โรงแรม การบริการรถเช่า ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก และกิจกรรมอื่นๆ ที่พัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผลที่เกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัดคือเมืองแม่ฮ่องสอนเกิดการพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวที่หลากหลายและเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว แต่เนื่องจากความจำกัดของพื้นที่ที่ตั้งอยู่กลางหุบเขาทั้ง 4 ด้าน จึงทำให้ไม่สามารถขยายตัวออกนอกเมืองได้ ทำให้เกิดความแออัดในบริเวณตัวเมือง และทำให้เกิดความขัดแย้งทางด้านการใช้พื้นที่ ไม่ว่าจะเป็น วัดวาอารามอาคารสิ่งก่อสร้างในรูปแบบไทยใหญ่ที่เป็นเอกลักษณ์ รวมถึงบ้านเรือนของชาวเมืองที่ก่อเป็นรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของเมืองกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นใหม่ ที่มุ่งพัฒนาการให้บริการเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดสถานที่ดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ไปในเชิงเศรษฐกิจมากขึ้น สถานที่ที่มีคุณค่าทางจิตใจที่ก่อให้เกิดความเชื่อในเชิงผิงเมืองและการตั้งถิ่นฐานถูกบุกรุก และทำลายลง

จากปัญหาดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอนได้มีผลกระทบต่อลักษณะทางกายภาพอย่างชัดเจน และกำลังจะส่งผลกระทบต่อลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นของเมือง ซึ่งจะได้จากปัจจุบันกิจกรรมทางประเพณีที่สำคัญของชาวแม่ฮ่องสอนอันได้แก่ ปอยส่างลอง หรือจองพารา ถูกนำมาส่งเสริมการท่องเที่ยวของเมืองแม่ฮ่องสอนมากขึ้น ซึ่งแต่เดิมประเพณีดังกล่าวเกิดขึ้นจากความศรัทธาของชาวบ้าน ด้วยเหตุผลดังกล่าวอาจจะสะท้อนให้เห็นว่าลักษณะทางสังคม ค่านิยม การดำเนินชีวิต รวมถึงวิถีวัฒนธรรมของชาวเมืองอาจจะเปลี่ยนแปลงมากขึ้น เนื่องจากการเติบโตของกิจกรรมที่ให้บริการทางการท่องเที่ยวในเมืองที่เติบโตอย่างต่อเนื่องและขยายตัวอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ซึ่งถือว่าเป็นตัวการสำคัญของการสร้างความเปลี่ยนแปลงในเมือง จึงเป็นประเด็นที่สำคัญในการศึกษาครั้งนี้เพื่อที่จะ

² รูปแบบการท่องเที่ยว คือ กลุ่มของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มี ลักษณะการท่องเที่ยวแตกต่างกันตามมิติของทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งแยกออกเป็น 4 ประเภทคือ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติหรือเชิงนิเวศน์ (Natural tourism) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural tourism) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงันทนาการ (Recreation tourism) และรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อการประชุมหรือสัมมนา (Convention Tourism)

หาประเด็นของผลกระทบทางด้านสังคมจากข้อมูลจริงในพื้นที่ และเพื่อให้ประชาชนภายในเมืองแม่ฮ่องสอนผู้ซึ่งได้รับผลกระทบจากปัญหาดังกล่าวเป็นผู้ที่ประเด็นปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นในเมือง เพื่อนำไปสู่การศึกษาในประเด็นดังกล่าว และเพื่อร่วมกันหาแนวทางการป้องกันปัญหา การแก้ปัญหา และการพัฒนาเมืองในอนาคตที่ประสานการอนุรักษ์เมืองอย่างเหมาะสม เพื่อดำรงรักษาคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน สถาปัตยกรรมและแหล่งศิลปกรรม อันจะก่อให้เกิดองค์ประกอบเมืองและสภาพแวดล้อมเมืองที่คงความเป็นเอกลักษณ์อันดั้งเดิมของเมืองแม่ฮ่องสอนอย่างลงตัวและยั่งยืน

คำถามวิจัย

“ผลกระทบจากการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นในเขตชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอนอย่างไร และชุมชนจะมีข้อเสนอต่อแนวทางการจัดการกับผลกระทบนั้นอย่างไรบ้าง”

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษามุมมองของคนในเขตชุมชนเมือง ที่มีต่อการท่องเที่ยว
2. เพื่อศึกษาประเด็นผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสภาพสังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่น ในเขตชุมชนเมือง
3. เพื่อจัดลำดับความสำคัญของประเด็นผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อสภาพสังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่เกิดขึ้นภายในเขตชุมชนเมือง
4. เพื่อให้ได้ข้อสรุปถึงประเด็นผลกระทบที่จะนำไปสู่การศึกษาในเชิงลึกและหาแนวทางจัดการ ด้วยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระยะต่อไป

ผลคาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลด้านพัฒนาการของการท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอน
2. คนในชุมชนทราบและตระหนักถึงประเด็นผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสภาพสังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่น
3. ได้ผลการลำดับความสำคัญของประเด็นผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสภาพสังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่น
4. ชุมชนได้แนวทางที่จะนำไปสู่การศึกษาแนวทางการจัดการผลกระทบโดยผ่านงานวิจัยและงานพัฒนาในระยะต่อไป

ขอบเขตการศึกษา

1.ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วยชุมชนในเขตเทศบาลที่เรียกว่า ป๊อก จำนวน 7 ป๊อก ซึ่งประกอบด้วย ป๊อกกาตเก่า ป๊อกกลางเวียง ป๊อกหนองจองคำ ป๊อกจำดี ป๊อกตะวันออก และป๊อกปางลื้อ ซึ่งในโครงการนี้จะเน้นการศึกษาเชิงลึกกับป๊อกกาตเก่าเป็นหลัก ในขณะที่ ป๊อกอื่นๆเข้ามาร่วมศึกษาเรียนรู้และขยายผลต่อหลังสิ้นสุดโครงการ

สาเหตุที่ศึกษาในเชิงลึกกับป๊อกกาตเก่าก่อนเนื่องจาก

- 1) เป็นชุมชนโบราณที่ตั้งมาพร้อมกับเมืองแม่ฮ่องสอน
- 2) เป็นชุมชนที่เห็นพัฒนาการของผลกระทบค่อนข้างชัดเจน
- 3) ชุมชนมีการจัดการภายในที่เป็นระบบ และผู้นำมีความเข้มแข็ง
- 4) การมีส่วนร่วมในช่วงการพัฒนาโครงการมีมากกว่าชุมชนอื่น

2.ขอบเขตด้านเนื้อหา

- ศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ ความเป็นมา พัฒนาการ ของการท่องเที่ยวภายในเมือง
- ศึกษาในเชิงวิเคราะห์ ในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในเมืองที่มีผลต่อกิจกรรมทางสังคม รวมถึงสภาพสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น
- เพื่อเสนอสร้างและสรุปประเด็นผลกระทบทางสังคมที่เกิดขึ้นภายในเมือง ซึ่งจะนำไปสู่การศึกษาในเชิงลึกและการจัดการกับผลกระทบจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ที่มีความสำคัญทางด้านศิลปวัฒนธรรมของเมืองแม่ฮ่องสอน โดยที่จะเป็นการศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้อง

2. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น และสำรวจข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษาจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิซึ่งจะแยกเป็นพัฒนาการการท่องเที่ยวซึ่งจะมีผลต่อสภาพสังคม และวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น เพื่อศึกษาถึงรูปแบบกิจกรรมทางสังคมของเมืองและความเชื่อมโยงกับพื้นที่ที่มีความสำคัญเชิงวัฒนธรรมในเมือง โดยที่จะศึกษาจากการสำรวจพื้นที่จริงร่วมกับการ ใช้แผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศ และการออกแบบสอบถาม

3.สร้างประเด็นปัญหาทางสังคมจากการ จัดเวทีการประชุมของกลุ่มป๊อกต่างๆ เพื่อสร้างประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยการจัดเวทีถอดองค์ความรู้จากประชาชนในป๊อก ซึ่งจะเป็นการสร้างประเด็นปัญหา

- 4.วิเคราะห์และอธิบายผลที่ได้จากประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการถอดความรู้ของชุมชนกับสภาพข้อมูลจริงในพื้นที่ รวมถึงการคาดการณ์ผลกระทบที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต
5. สรุปและลำดับความสำคัญของประเด็นผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการศึกษา
6. กำหนดประเด็นผลกระทบที่สำคัญที่จะนำไปสู่การศึกษาในเชิงลึก จากผลการศึกษา

ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ข้อมูลปฐมภูมิ

- (1) ข้อมูลที่ได้จากการประมวลผลจากแผนที่ รูปถ่ายทางอากาศ และข้อมูลDigital file เพื่อใช้ร่วมกับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ซึ่งจะเป็นข้อมูลเชิงพื้นที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ได้แก่ การตั้งถิ่นฐานและแหล่งชุมชน และเส้นทางคมนาคมขนส่ง
- (2) ข้อมูลจากการสำรวจในพื้นที่ศึกษา โดยการสังเกต การบันทึกภาพ และการบันทึกตำแหน่งโดยใช้เครื่องกำหนดพิกัดโลกด้วยดาวเทียม (GPS) เป็นข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของการใช้ที่ดิน และพื้นที่ในเมือง นอกจากนี้ยังเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากการประมวลผลโดยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์อีกด้วย
- (3) ข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์และการจัดเวทีถอดองค์ความรู้ของประชาชนภายในเมือง
- (4) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจาก (Key performance) จากผู้นำชุมชน ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการท่องเที่ยว ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ และการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยใช้แบบนำสัมภาษณ์ในการรวบรวมข้อมูล ซึ่งจะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายการท่องเที่ยวภายในเมือง รวมถึงการรวมกลุ่มและการรักษาวัฒนธรรมของเมือง

ข้อมูลทุติยภูมิ

- (1) ข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการการท่องเที่ยวภายในเมือง โดยได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เช่น จดหมายเหตุ ใบบอก เป็นต้น
- (2) ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะกายภาพของเมืองแม่ฮ่องสอน ได้จากข้อมูลจากการสำรวจของฝ่ายปฏิบัติการ สำนักงานผังเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- (3) ข้อมูลสถิติประเภทต่างๆ ได้แก่ ข้อมูลประชากร และข้อมูลเศรษฐกิจ ได้จากสถิติอำเภอและจังหวัด ข้อมูลการค้าของจังหวัด จากสำนักงานสถิติจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- (4) ข้อมูลการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของชุมชน จากเอกสารสรุปการประชุมของชุมชน

(5) ข่าวสาร และสิ่งตีพิมพ์ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ฐานข้อมูลที่รวบรวมข่าวสารเกี่ยวกับ การอนุรักษ์ และวัฒนธรรมของชาวแม่ฮ่องสอน

(6) เอกสารและงานวิจัยที่มีการรวบรวมไว้แล้ว ได้แก่ ข้อมูลลักษณะทางสังคม วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งจะรวบรวมข้อมูลจาก

- สำนักวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ห้องสมุดคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- สภาวัฒนธรรมเมืองแม่ฮ่องสอน
- สำนักงานท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยประจำภาคเหนือเขต 1 จังหวัดเชียงใหม่
- สำนักงานผังเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- สำนักงานสถิติจังหวัดแม่ฮ่องสอน

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

เมืองแม่ฮ่องสอน — หมายถึง พื้นที่เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีพื้นที่ 6.3 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยป้อมทั้งหมด 6 ป้อม ได้แก่ ป้อมกาดเก๋ ป้อมกลางเวียง ป้อมหนองจองคำ ป้อมจำดี ป้อมตะวันตก และป้อมปางลื้อ

แผนปฏิบัติการโครงการ ระยะ 6 เดือน

1. จัดประชุมทีมงานที่ทำวิจัย และกลุ่มแกนนำประชาชนในป้อม
2. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในชุมชนกลุ่มเป้าหมาย ทางด้านวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น เพื่อศึกษาถึงรูปแบบกิจกรรมทางสังคมของเมืองและความเชื่อมโยงกับพื้นที่ที่มีความสำคัญเชิงวัฒนธรรมในเมือง โดยที่จะศึกษาจากการสำรวจพื้นที่จริงร่วมกับการ ใช้แผนที่ รูปถ่ายทางอากาศ และการออกแบบสอบถาม
3. จัดเวทีการประชุมของกลุ่มป้อมต่างๆ เพื่อสร้างประเด็นผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว โดยการจัดเวทีถอดองค์ความรู้จากประชาชนในป้อม
4. จัดเวทีแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และสรุปประเด็นผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการถอดความรู้ของประชาชนกับสภาพข้อมูลจริงในพื้นที่ รวมถึงการคาดการณ์ผลกระทบที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต
5. สรุปและลำดับความสำคัญของประเด็นผลกระทบที่เกิดขึ้นที่จะนำไปสู่การศึกษาในเชิงลึก จากผลการศึกษา โดยการจัดทำเป็นเอกสารรายงานวิจัย

ผู้คาดว่าจะใช้ประโยชน์

1. เครือข่ายชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอน
2. สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
4. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน
5. สภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน
6. องค์กรชาวบ้านและผู้สนใจ

รายชื่อผู้ร่วมงานวิจัย

1. ทีมวิจัยประกอบด้วย

1. นายอดิสร เรือลม ทำหน้าที่ จัดการโครงการ ออกแบบงานวิจัย ประสานงานหลักในกระบวนการวิจัย และเชื่อมโยงกับผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับต่างๆ
2. นางจันทน์ สิงห์สุวรรณ ทำหน้าที่ ด้านวิชาการ ฝายข้อมูล ประสานงานระดับพื้นที่ จัดเวทีถอดองค์ความรู้ (ตัวแทน และผู้ประสานงานในป๊อกหนองจองคำ)
3. พรพิศ ศตายุวิภพ ทำหน้าที่ ด้านการเงิน บัญชีโครงการ บันทึกเนื้อหาในการประชุม และประมวล สรุปผล

ที่ปรึกษา

1. คุณธนัย คำกลาง นักวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. คุณจักกฤษณ์ ประสมเสื่อ นักวิชาการการศึกษา สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดแม่ฮ่องสอน (ตัวแทน และผู้ประสานงานในป๊อกกาตเก่า)

ปฏิทินปฏิบัติการ

ที่	กิจกรรม	เดือนที่					
		1	2	3	4	5	6
1	จัดประชุมทีมงานที่ทำวิจัย	■					
2	ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในชุมชนกลุ่มเป้าหมาย	■	■				
3	จัดเวทีการประชุมของกลุ่มแกนนำกลุ่มป๊อก เพื่อสร้างประเด็นปัญหา			■			
4	จัดเวทีแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่จะนำไปสู่การศึกษาในเชิงลึก				■		
5	สรุปและลำดับความสำคัญของประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการศึกษาสร้างประเด็นปัญหาที่สำคัญ					■	■

ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

1. ประชาชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
2. เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
3. สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน
4. สภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน
5. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน
6. โครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน

แผนปฏิบัติการตามยุทธศาสตร์ (๑) เทศบาล

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการ ขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ตัวชี้วัด	ระยะเวลา/งบประมาณ
1. จัดประชุมทีมงานที่ทำวิจัย	- เพื่อสร้างความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน - กำหนดแนวทาง/แผนงานร่วมกัน และ กำหนดบทบาทของคณะทำงาน	- กำหนดประเด็นประชุม - จัดการประชุม - สรุปผลการประชุม	- ทีมงานวิจัยมีความเข้าใจอย่างชัดเจนในการทำงาน - ได้แนวทาง แผนงาน ร่วมกัน - สามารถกำหนดบทบาทชัดเจน	- เอกสารประกอบการประชุม - มีผู้รับผิดชอบงานชัดเจน - สามารถติดตามงานได้	- ประชุมเดือนละ ครั้ง / ครั้งละ 1000 บาท รวมเป็นเงิน 6000 บาท
2. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในชุมชนกลุ่มเป้าหมาย	- เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่ศึกษา - ทางด้านสภาพ เศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงการท่องเที่ยวภายในเมือง	- สำรวจพื้นที่เบื้องต้น - รวบรวมข้อมูลชุดข้อมูลที่เกี่ยวข้อง - วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับ การออกพื้นที่จริง	- ทราบถึง สภาพทั่วไปของเมือง - แหล่งสถานที่เกิดจากการท่องเที่ยว - ประเด็นปัญหาทั้งหมดที่เกิดขึ้น	- สรุปผล เอกสาร รายงาน สถิติ ที่ได้จากการทำงาน - ได้ข้อมูลครบถ้วน - เพื่อเกิดกลุ่มคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในเวทีระดับต่อไป	- สำรวจพื้นที่ศึกษา 3 ครั้ง / ครั้งละ 3 วัน งบประมาณ ในการสำรวจพื้นที่ครั้งละ 2500 ต่อครั้ง รวมเป็นเงิน 7500
3. จัดเวทีการประชุมของกลุ่มแกนนำกลุ่มป๊อก เพื่อสร้างประเด็นปัญหา	- เพื่อสร้างประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในเมือง - เพื่อระดมปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่จากแกนนำ - สร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในเมือง	- กำหนดการประชุมแกนนำ - เพื่อ ประสานงานเบื้องต้นภายในกลุ่ม - ระดมความคิดเห็นทางด้านปัญหาที่เกิดขึ้นภายในเมือง - แอ่งสะท้อน	- ประเด็นปัญหาทั้งหมดที่เกิดขึ้น - ภายในเมืองแอ่งสะท้อน - ปัญหาสำคัญที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในเมือง ที่เกี่ยวข้องกับ การท่องเที่ยว	- ตัวประเด็นปัญหาที่ได้ - เพื่อเกิดกลุ่มคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในเวทีระดับต่อไป	- ประชุม 2 ครั้ง / ครั้งละ 1 วัน ครั้งละ 1000 บาท
4. จัดเวทีแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่จะนำไปสู่การศึกษาในเชิงลึก	- เพื่อพิจารณาประเด็นปัญหาจากการประมวลผลการประชุมแกนนำ	- นำประเด็นปัญหาที่ได้มาพิจารณา - แสดงความคิดเห็นในปัญหาที่เกิดขึ้น	- ประเด็นปัญหาของประชาชนในวงกว้าง - ความคิดเห็นของประชาชนในวงกว้าง	- ประเด็นปัญหาในวงกว้าง - การระดมความคิดเห็นที่เกิดขึ้นของชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่ แนวทางการแก้ปัญหาในอนาคต	- ประชุม 1-2 ครั้ง ตามเงื่อนไขของเวลา ที่จะสรุปผล ครั้งละ 2000 บาท

แผนปฏิบัติการโครงการ ระยะ 6 เดือน (ต่อ)

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการ ขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ตัวชี้วัด	ระยะเวลา/งบประมาณ
5.สรุปและลำดับความสำคัญของประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการศึกษาสร้างประเด็นปัญหาที่สำคัญ	- แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างประชาชนในพื้นที่ - เพื่อสรุปปัญหาที่เกิดขึ้นภายในเมือง - สรุปปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว - จัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่ได้	- แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและองค์ความรู้ระหว่างกลุ่ม - สรุปประเด็นปัญหาเบื้องต้น - นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจากการประชุมถอดความรู้ มาประมวลผล - นำปัญหาที่ได้จากการประมวลผลมา วิเคราะห์ร่วมกับพื้นที่จริง - จัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นโดยการท่องเที่ยว ที่มีต่อสังคมเมือง - โดยการสรุปประเด็นร่วมกับตัวแทนกลุ่มบิอก	- การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของปัญหาที่เกิดขึ้น - ปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อทางสังคมกับประชาชนในเมือง - ลำดับความสำคัญของแต่ละปัญหา เพื่อใช้ในการศึกษาเชิงลึกต่อไป - เกิดข้อตกลงของบิอกในการแก้ไขปัญหาเบื้องต้นร่วมกัน - สามารถจัดงานวิจัยเพื่อการศึกษานเชิงลึกซึ่งจะนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาต่อไป	- ผลสรุปของปัญหาทางสังคม - ลำดับปัญหาทางสังคม ตามความรุนแรง	เวลา 1 เดือน

บทที่ 2

สภาพสังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่นในเมืองแม่ฮ่องสอน

สภาพสังคมของชาวแม่ฮ่องสอนนั้นมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากสภาพสังคมของเมืองอื่นในภูมิภาค เนื่องจากชาวแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่จะเป็นชาวไทยใหญ่ ซึ่งเรียกตัวเองว่า ไต ซึ่งกลุ่มคนไตนั้นจะอาศัยอยู่ในลุ่มน้ำแถบนี้มาตั้งแต่เริ่มตั้งเมืองแม่ฮ่องสอนบริเวณบ้านปางหมู และย้ายมาตั้งเป็นเมืองแม่ฮ่องสอน ชาวไทยใหญ่ที่แต่เดิมอาศัยอยู่ภายในหมู่บ้านเพียงไม่กี่หลังคาเรือนได้ถูกรวบรวมให้อยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อนในบริเวณลุ่มน้ำปายและลุ่มน้ำแม่ฮ่องสอนนั้น พัฒนาขึ้นเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ซึ่งมีขนบธรรมเนียมประเพณี รวมถึงระบบการปกครองตนเองที่อิงอยู่กับหลักคำสอนของพุทธศาสนา เนื่องจากชาวไตจะเป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัดในการปฏิบัติธรรมโดยจะสะท้อนออกมาในรูปแบบของการดำเนินชีวิต ซึ่งทำให้เกิดจารีตและวิถีปฏิบัติที่แตกต่างออกไป ซึ่งสามารถแยกตามรายละเอียดดังนี้

1. การปกครอง มีปู่แคน (กำนัน) ปู่ก้างหรือปู่แก่ (ผู้ใหญ่บ้าน) เป็นผู้ปกครองดูแลในตำบลและหมู่บ้านโดยจะมีนาของหมู่บ้านให้ปู่แคนและปู่แก่ได้ทำกิน นอกจากนั้นจะมีผู้อาวุโสเป็นที่เคารพนับถือไว้เป็นที่ปรึกษาในกรณีต่าง ๆ เรียกว่าจองอุปเก่า (คหบดี) ซึ่งปัจจุบันตำแหน่งปู่แคน หรือปู่แก่ได้เปลี่ยนแปลงเป็น กำนัน และผู้ใหญ่บ้านตามการปกครองในปัจจุบัน แต่ความสำคัญของปู่แคน และปู่แก่ยังคงมีอยู่ในหมู่บ้านชาวไต

2. ความเป็นอยู่ เป็นชีวิตเรียบง่าย สงบ ร่มเย็นตั้งแต่เกิดจนตายการเป็นอยู่จะผูกพันอยู่กับพุทธศาสนา วัยเด็ก (อายุ 8-15 ปี) จะให้บรรพชาสามเณร(สาบลอง) ประมาณ 18-20 จะสึกเพื่อไปช่วยครอบครัวทำงาน หากสามารถบวชจนอายุครบ 20 ปี บริบูรณ์ จะถือว่าเป็นคนเก่งและมีบุญ เพราะส่วนใหญ่จะไม่ผ่านระยะวัยรุ่นไปได้ ถ้ามีสามเณรอายุครบ 20 ปี จะมีผู้ประสงค์จะเป็นเจ้าภาพอุปสมบทให้มากมาย ส่วนใหญ่ถ้าผู้ปกครองมีฐานะดีพอประมาณจะไม่ปล่อยโอกาสให้คนอื่นเป็นเจ้าภาพ

วัยหนุ่มสาว(อายุ 15-40 ปี) จะเป็นวัยมีครอบครัวและทำงานสะสมทรัพย์ไว้ใช้ในวัยชรา คนในวัยนี้จะเร่งสร้างฐานะให้มั่นคง เป็นกำลังของครอบครัว ช่วยเหลือกิจกรรมสังคมและเลี้ยงดูผู้ปกครอง บิดา มารดา ญาติผู้ใหญ่ที่ทำงานไม่ได้

วัยสูงอายุ (อายุ 40 ปีขึ้นไป) ชาวแม่ฮ่องสอนจะหันหน้าเข้าหาวัด เริ่มด้วยการไปนอนวัดรักษาอุโบสถศีล ในวันธรรมสวนะ สนทนาธรรม ปฏิบัติพัฒนาจิต (นับลูกประจำ) เมื่อเริ่มเข้าวัดแล้วจะลดอบายมุขต่าง ๆ ถือศีล 5 อย่างเคร่งครัดจะไม่ได้นอนวัดก็ตาม วัยสูงอายุนี้เป็นวัยแสวงหาหนทางสงบในชีวิตตามแนวพุทธศาสนา มีปฏิปทาน่าเคารพเลื่อมใสของคนทั่วไป หากผู้สูงอายุในวัยที่ควรจะนอนวัดแล้ว

ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวแม่ฮ่องสอนจะเชื่อมต่อกันไป ตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยสูงอายุ และมี
หลักธรรมเชื่อมคนในสังคมได้เป็นอย่างดี คือ ความกตัญญูต่อบุคคลต่างที่ต่างรู้หน้าที่และถือปฏิบัติกันเป็น
อย่างดีทุกคน คือวัยเด็กเชื่อฟังผู้ใหญ่และศึกษาหาความรู้ วัยหนุ่มสาวทำงานเลี้ยงดูผู้ที่เคยเลี้ยงมา
วัยสูงอายุทำตัวให้น่าเลื่อมใสเป็นที่ปรึกษาที่น่าเคารพของลูกหลาน

3. การกินการอยู่ ชาวแม่ฮ่องสอน รับประทานอาหารแบบเรียบง่าย ประหยัด อาหารการกินได้มาก
จากธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ เมื่อนำมาเป็นอาหารไม่ได้ปรุงแต่งให้ผิดจากวัตถุดิบมากนัก พยายามคง
สภาพและคุณค่าของธรรมชาติไว้ให้มากที่สุด ชาวแม่ฮ่องสอนดั้งเดิมนิยมรับประทานข้าวเจ้า ไม่นิยม
รับประทานข้าวเหนียวเหมือนชาวล้านนา ข้าวเหนียวมีไว้สำหรับทำขนม

วิธีปรุงอาหารไม่สลับซับซ้อน มีประเภทต้ม แกง ยำ ทอด อบ เครื่องปรุงประกอบด้วยสิ่งที่
ได้จากธรรมชาติ เช่น พริก เกลือ หัวหอม กระเทียม ข่า
ตะไคร้ ฯลฯ และที่ขาดไม่ได้ คือถั่วเน่า(ถั่วเหลืองแผ่น) ซึ่ง
ใช้แทนกะปิ

สำหรับขนมหวาน จะมีหลายอย่างซึ่ง
ประกอบด้วยวิธีการแบบพื้นเมือง เช่น อะละหว่า
ข้าวมูนปาด เปงม่ง ส่วยพะมื่น ข้าวมูนจ๊อก ข้าวมูนแต่น
ข้าวมูนช่วย ข้าวเม็ดก่าย ข้าวแต่น โดยจะใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติในท้องถิ่น เข้ามาประกอบ

วิธีรับประทาน โดยมากมักจะรับประทานพร้อมกันทั้งบ้าน นั่งล้อมวงกันมีถาดหรือโคกใส่
กับข้าววางตรงกลาง ส่วนข้าวจะให้จานเฉพาะตัว แต่เดิมนิยมเปิบข้าวด้วยมือ ส่วนช้อนมีไว้ใช้
ส่วนกลางสำหรับตักกับข้าวมาใส่จานข้าวและชดน้ำแกง

4. การหาความรู้ ในอดีตชาวแม่ฮ่องสอนได้รับความรู้ด้านหนังสือและวิชาชีพจากครอบครัว
และวัด ผู้ที่มีโอกาสบวชเรียนก็จะได้เรียนหนังสือ มีความรู้ในวิชาหนังสือและวิชาชีพอื่น ๆ ผู้ที่ไม่ได้
บวชเรียนจะใช้วิชาชีพโดยการเป็นลูกมือให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือผู้ชำนาญในอาชีพนั้น ๆ

ชาวไต มีชีวิตความเป็นอยู่ง่าย ๆ อยู่กับธรรมชาติ ชอบทำบุญ ฟังพาดำชัยซึ่งกันและกัน
ภายในชุมชน มีอะไรก็แบ่งปันกัน เมื่อมีงานก็จะช่วยเหลือ

5. กีฬามวยชาวไตเป็นผู้มีกีฬามวยที่งดงาม นับตั้งแต่มวยในการแต่งกายทั้ง
ชายหญิง เสื้อผ้าจะปกปิดส่วนต่าง ๆ ของร่างกายแทบทุกส่วน จะเห็นเพียงส่วนศีรษะ มือและเท้า
เท่านั้น ทั้งกางเกงชายและผ้าขึ้นของหญิงจะยาวกรอมเท้า เลือดคดกลมปิดหน้าอกแขนยาวถึงข้อมือ
จึงนับได้ว่าเป็นการแต่งกายที่สุภาพมาก

มวยในการพูดจา มีภาษาพูดที่สุภาพ เมื่อจะวิสาสะกับผู้ใดก็จะดูวัยของผู้ที่จะพูดด้วย
สมควรที่จะให้เกียรติเรียกเขาว่าอย่างไรจะยกย่องให้เกียรติ คำแทนชื่อตนเองที่สุภาพจะให้คำว่า
"ข้า" คำขานรับให้คำว่า "อ้อ" คำที่ใช้เรียกขาน มวยในการต้อนรับเมื่อมีแขกมาบ้าน จะเชิญนั่งใน

ที่สมควรแล้วจะไปยกขึ้นหมาก, พลุ เมื่อน้ำชา ชนมมารับรองแขก ตามแต่อัธยาศัยของแขกจะชอบสิ่งไหน เมื่อแขกอยู่จนถึงเวลาที่อาหารสุก ก็จะเชื้อเชิญแขก ร่วมวงรับประทานอาหารด้วย ในสมัยก่อน การคมนาคมไม่สะดวกเหมือนเช่นปัจจุบันหากมีแขกเดินทางมาจากต่างหมู่บ้าน หรือต่างเมือง ก็จะเชื้อเชิญแขกไปพักที่บ้านตน และเลี้ยงดูแขกเหมือนกับเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของครอบครัว แขกจะอยู่กี่วันก็ได้ เจ้าของบ้านก็ยินดีต้อนรับไม่ถือเป็นการสิ้นเปลืองและมีความจริงใจต่อกัน (จากการสัมภาษณ์ คุณสายหยุด-คุณอำไพ ประสิทธิ์กุล วันที่6 ธันวาคม 2546)

6. การปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวม ในหมู่บ้านหนึ่งประกอบด้วยบุคคลที่ทำหน้าที่แก่ส่วนรวม ตามลักษณะต่าง ๆ คือ “จเร” หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญการอ่านหนังสือจะได้รับเชิญไปอ่านคัมภีร์ในการจัดงานต่าง ๆ ของชุมชน และเจ้าภาพจะจ่ายค่าตอบแทนเหมือนการนิมนต์ พระสงฆ์ทำพิธีศาสนาต่าง ๆ

“ปู่เจ้าเมิง” แต่ละหมู่บ้านจะมีเจ้าเมิง (ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง) และมีคนดูแลประจำ เรียกว่า “ปู่เจ้าเมิง” มีนาให้ใช้ผลประโยชน์ได้

“แกเหมือง, แก่ฝ่าย” เป็นหัวหน้าดูแลเหมืองฝ่าย เจ้าของที่ดินที่ใช้น้ำจากฝายนั้น ๆ จะให้ข้าวเป็นค่าตอบแทนสำหรับแก่ฝ่าย ตามอัตราที่ตกลงกัน

“แม่เก็บ” หมอตำแยประจำหมู่บ้าน ไม่มีนาให้เก็บผลประโยชน์ ผู้ใช้บริการจะให้ผลประโยชน์ตามฐานะ โดยวิธีชูกมือ (ล้าง หรือ รดน้ำที่มือ) พร้อมทั้งให้ข้าวสาร เงิน หรือสิ่งอื่นตามสมควร

“สล่า” (แพทย์แผนโบราณ) ทำหน้าที่หมอประจำหมู่บ้าน ได้ผลประโยชน์ในลักษณะเดียวกันกับหมอตำแย ส่วนมากไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ มุ่งรักษาคนไข้ให้หายเป็นการพึ่งพาอาศัยกัน ในชุมชนเท่านั้น

คนเผาศพ เรียกว่า “ป้อมจันดา” ได้ผลประโยชน์จากเจ้าภาพตามฐานะของเจ้าภาพ ไม่ได้กำหนดอัตราไว้

“สล่าส่อ” (ปู่ล่ำม) หมายถึง บุคคลที่ได้รับคัดเลือกจากผู้ใหญ่ หรือ กำนัน เพื่อเป็นบุคคลที่บอกหรือป่าวประกาศเรื่องต่าง ๆ ไปตามถนนในหมู่บ้านเป็นจุด ๆ ทั้งงานในราชการ งานส่วนรวม เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ซึ่งสล่าส่อต้องรับคำสั่งจากผู้ใหญ่บ้าน หรือ กำนันจึงจะออกไปเดินส่อได้ ทุกหมู่บ้านจะต้องมีสล่าส่อประจำหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 1 คน มีผู้ช่วยสล่าส่ออีก 1 คน ซึ่งสล่าส่อได้เคยมีมาแล้วประมาณ 150-200ปี การสรรหาบุคคลที่จะมาเป็นสล่าส่อนั้น ส่วนมาจะคัดเลือกจากผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หรือ บุคคลในหมู่บ้านที่มีคุณสมบัติสมควรที่จะเป็นสล่าส่อ โดยกำนัน หรือ ผู้ใหญ่บ้าน หรือ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้คัดเลือก

7. วัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญของคนไทยใหญ่

ประเพณีในรอบปี (12 เดือน) ของชาวไตมีบ่อเกิดจากความเชื่อถือศรัทธาในพุทธศาสนา กำหนดไว้ในแต่ละเดือน ดังนี้

เดือน 1 เดือนอ้าย หรือ "เหลินเจ้ง" หรือเหลินเก้ง ตรงกับเดือนธันวาคม ดังนั้นในเดือน 1 นี้ จึงเป็นเดือนที่พุทธศาสนิกชนทำบุญถวายข้าวใหม่แด่พระภิกษุสงฆ์และผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งหลาย เรียกว่า "กาบขอมอ" เป็นประเพณีทำบุญถวายข้าวใหม่สืบมาจนปัจจุบัน การทำบุญข้าวใหม่จะทำที่บ้านหรือที่วัดก็ได้ โดยเชิญแขกมาร่วมทำบุญ นอกจากนี้จะมีการทำบุญหล่ข้าวปุก "ข้าวดำคลุกกับงา" คนไตจะใช้น้ำคั้นสมเกลือรับประทานกับน้ำอ้อย

เดือน 2 เดือนยี่ หรือ "เหลินก่า" เดือนนี้ชาวไตก่า คือถือปฏิบัติว่าจะไม่นำข้าวออกจากยุ้งฉาง ตรงกับเดือนมกราคม เป็นเดือนที่พระสงฆ์อยู่ปริวาสกรรมและมานิติ ชาวบ้านเรียกว่า พระภิกษุสงฆ์เข้าปริวาส หรือเข้ากรรม มีพิธีตักบาตร "ลองก่า" พระสงฆ์จะไปพักนอนเข้าปริวาสในกระต๊อบฟางข้าว หรือในกลดตามป่าหรือทุ่งนา ซึ่งคณะศรัทธาเป็นผู้จัดสถานที่ให้พักตลอดจนที่ทำบุญตักบาตร ห้องน้ำห้องส้วม พระสงฆ์ทุกรูปจะเข้าร่วมพิธีสวดกรรมฐานในตอนกลางคืนทุกคืน มีศรัทธาญาติโยมผู้เฒ่าผู้แก่จะเข้าร่วม และถือศีลแปด หลายแห่งเข้าปริวาสกรรมในป่าช้า และมีการทอดผ้าป่าหาจตุปัจจัยปรับปรุงป่าช้า ในการทำบุญมีการถวายอาหารเช้าอาหารเพล รับประทานอาหารทุกวัน ตามที่ได้ตกลงว่าจะ ทำ 7 วัน หรือ 15 วัน ส่วนศรัทธาประชาชนก็ถือโอกาสทำบุญทำทานถวายอาหารบิณฑบาตและเสนาสนะแด่พระสงฆ์ที่อยู่ปริวาส

เดือน 3 หรือ "เหลินสาม" เป็นฤดูถวายไม้โหล (พื้) ถวายข้าวหย่ากั (ข้าวเหนียวแดง) นิยมทำข้าวเหนียวแดงถวายวัดและถวายกองโหลในวันเพ็ญเดือน 3

แต่เดิมการทำข้าวหย่ากั นั้นข้าวสุกแล้วนำไปคลุกน้ำอ้อย ถ้าทำมากคลุกในกะทะใหญ่ช่วยกันกวนหลายคนจนได้ที่ นำถั่วลิสงที่กะเทาะเปลือกออกผสมคลุกเคล้าตอนใส่น้ำอ้อยหรือน้ำตาล แล้วขูดมะพร้าวโรยหน้าอีก บางตำราคั้นน้ำกะทิเคี่ยวพอมันแตก เอาข้าวสุกที่นึ่งคลุกน้ำกะทิคนให้เข้ากันทิ้งไว้บนเตาถ่านไฟพอสุกเหนียวจึงตักออกใส่ถาดเอาตองทับผิวหน้าให้เรียบเสมอกัน รอให้เย็นจึงตัดเป็นก้อนสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนใส่ห่อไปทำทาน การทำบุญทำทานข้าวหย่ากันี้มักจัดรวมกันเป็นหมู่บ้าน รวมกันที่บ้านผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันแล้วจะมีการใส่เกวียน ใส่รถ หรือแบกหาม ถ้าขบวนใหญ่ดีมือกลองแพไปแจกจ่ายในหมู่บ้านโดยทั่วถึงกัน

การทำบุญถวายกองโหลพารา คือเอาไม้เนื้ออ่อน มีไม้เนื้อ "นุ่น" ไม้สาแลไม้กฤษณา บางแห่งใช้ไม้ไผ่ขูดเปลือกออกแล้วนำมาก่อฐานสี่เหลี่ยมคอกหมู ทลายแหลมขึ้นไปเป็นรูปเจดีย์ มีฉัตรเป็นยอด ไตเรียกว่า "ทีหึ่ง" คือฉัตร 5 ชั้นประดับ

ด้วยดอกจ้าก่า นำไม้ไผ่มาขัดราขั้วตรงทั้งสี่มุมปักหน่อกล้วยหน่ออ้อย การเผากองโหลใช้ไฟมาล่อ

“บ้องไฟลั่น” มีตาตรงกลางตอกดินเป็นทั้งสองข้างใช้ดินเหนียวปิดเจาะรูขนวนทั้งสองข้าง ผูกเส้นลวดจากที่เมาเป็นหางของไหล

เดือน 4 หรือ “เหลินสี่” เดือนนี้จะมีประเพณีปอยสา่งลองและปอยจางลอง เพื่อแสดงความยินดีที่ได้รับเสด็จพระพุทธเจ้า ชาวไทจะจัดงานประเพณีเดือน 4 เพื่อบูชาตัวแทนพระพุทธเจ้า เช่น พระธาตุเจดีย์กิติ พระพุทธรูปเจดีย์กิติ พระบรมฉายาลักษณ์เจดีย์กิติมีอยู่ ณ ที่ใด ศรัทธาพุทธบริษัทก็จะพากันไปทำบุญเป็นงานรับเสด็จ พระพุทธเจ้าเช่นในสมัยพระพุทธกาล

เดือน 5 หรือ “เหลินห้า” มีปอยเหลินห้า ปอยชางกย่าน ปอยจาตีช่าย ตรงกับเดือนเมษายน เป็นเดือนที่เปลี่ยนศักราชใหม่ในช่วงนี้จะมีงานปอยจาตีช่าย “เจดีย์ทราย” ที่วัด จะมีการขนทรายเข้าวัด มีการถวายขนมเทียน ขนมจ็อก มีการขนน้ำเจ้าพร้า(สงน้ำพระ) ตลอดจนถึงพระสงฆ์ ขอขมาและดำหัวผู้เฒ่า ผู้แก่ ขอขมาพ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ นอกจากนี้จะมีการละเล่นพื้นบ้านต่าง ๆ เช่น เล่นหมากนิม (สะบ้า) หมากขว้าง หมากกอนหมากอื่นของหนุ่มๆสาวๆ จะมีการเล่นน้ำสงกรานต์ “เหลินห้า” ปอยชางกย่าน ส่วนผู้สูงอายุ ในวันขึ้น 14-15 ค่ำจะพากันไปฟังธรรม จำศีลนอนวัด ถือบิณฑิ 8 มีการทำบุญตักบาตร สงน้ำพระพุทธรูปรดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ เพื่อขอพรปีใหม่ให้มีโชคลาภอยู่เย็นเป็นสุข เจริญด้วยจตุรพิธพร 4 ประการ มีอายุ วรรณะ สุขะพละ ปฏิภาณธรรมาสมบัติตลอดไป พอถึงเดือน 5 ชาวประชาจึงพากันทำโกมโบ(โคมรูปดอกบัว) ไปบูชาตามวัดวาอารามต่าง ๆ ยึดถือเป็นประเพณีสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

หลังจากงานสงกรานต์ จะมีการประกอบพิธีทำบุญหมู่บ้านเรียกว่า “งานวานปะลึก” โดยนิมนต์พระสงฆ์ไปทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์สี่มุมเมือง ชาวบ้านจะนำน้ำมันส้มป่อย พร้อมทั้งไม้ดอกทำเป็นตาแหลวใบหนามเจ็ดเจือ ใบผักกุ่ม ใบปानแซ ใบถั่วแระ โดยนำใบหญ้าคามมาทำเป็นเชือกสำหรับนำไปแขวไว้ที่ประตูบ้าน ในขณะที่ทำพิธีจะมีคนนำตาแหลวไปปักไว้ที่หัวบ้านท้ายบ้าน ห้ามคนในออก ห้ามคนนอกเข้า เมื่อพิธีเสร็จจะยิงปืนเป็นสัญญาณให้รู้กันทั่วและจะมีเครื่องเซ่นใส่กระทงใหญ่เรียกว่า สะตวงนำส่งทั้งสี่ทิศ

ประเพณีเดือน 5 นอกจากจะมีการวานปะลึกแล้ว จะมีการนำน้ำมันส้มป่อยไปรดน้ำศาลเจ้าพ่อหลักเมืองและขมา มีการรวบรวมเงินภายในหมู่บ้าน เพื่อทำกิจกรรมขอขมาศาลเจ้าพ่อหลักเมือง เรียกว่า “เงินอ่านเค็ก” จะทำปีละครั้ง

เดือน 6 หรือ “เหลินหก” มีงานประเพณีปอยจาตีหรือกองมูทราย ปอยบอไฟ ปอยชอมต่อไหลง(มอปลายาส) งานทำบุญในวันเพ็ญเดือน 6 วันวิสาขบูชา จะมีการถวายเจดีย์ทราย ไต (ไทยใหญ่) เรียกว่า “ปอยจาตีช่าย” มีการแจกข้าวห่อแล้วมีการจุดบ้องไฟ ตอนเช้าจะมีถวายข้าวมธุขาวาส (คนไทเรียกว่า “ชอมต่อไหลง”) คือถือนถวายข้าว 49 ก้อน ถือนว่า ไ้บุญมาก ได้อานิสงส์ “อะกโยก้าฮองแสนก้าผ่า”(อานิสงส์ 1 แสนกัลป์)ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ธรรมะ หรือลึกลงเรื่อง นางโหมถามโผ ในวัน

เดือนเพ็ญนี้ ผู้เฒ่าผู้แก่ไปจำศีลแปด นอนวัดฟังธรรมเรียกว่า “ดอมลิก”ที่วัด ชาวไตในกลุ่ม พุทธศาสนิกชน จึงพากันทำบุญก่อเจดีย์ทรายถวายห่อข้าวห่อแกงเป็นประเพณีมาจนถึงปัจจุบัน

เดือน 7 หรือ “เหลินเจ็ด” เป็นเดือนที่ชาวนาเตรียมทำนา “ตอกฝอย ลางห่อง” ตรงกับเดือน มิถุนายน เป็นเดือนที่พระสงฆ์จัดให้มีจำแนปอย(ปุจฉา - วิสัชนา) ศึกษาคัมภีร์ ชักถามในเรื่องพระ ธรรมคำสอนและวิชาการต่าง ๆ เดือน 7 เป็นเดือนที่พระพุทธเจ้าทรงได้ตรองในหลักโมกขธรรมตาม จริตตรัสรู้ โดยเฉพาะหลักปฏิจจสมุปบาท ซึ่งเป็นวัฏจักรของสังสารวัฏ จนถึงหลักความจริงแห่งความ หลุดพ้น 4 ประการ(อริยสัจ 4)ตลอดเดือน 7 นี้ เป็นเดือนแห่งการทบทวนหลักโมกขธรรมของ พระพุทธเจ้า เดือนนี้ชาวนาต่างเตรียมตัวทำนากัน มีการตอกฝอย “ทำเหมืองฝาย” ลางห่อง “ขุดลอก ร่องน้ำ” เพื่อท่อน้ำเข้านา จึงว่างเว้นจากงานประเพณี

เดือน 8 หรือ “เหลินแปด” ตรงกับเดือนกรกฎาคม เป็นฤดูที่มีการบรรพชาอุปสมบทกันมาก เป็นเดือนที่พระสงฆ์อธิษฐานอยู่จำพรรษา เดือนนี้วันขึ้น 15 ค่ำเดือน 8 เป็นวันอาสาฬหบูชา ตรงกับ วันที่พระพุทธเจ้าแสดงพระธรรมจักร ดังนั้น ตามประเพณีใด ผู้เฒ่าผู้แก่ตลอดถึงผู้ที่สนใจ ปฏิบัติ ธรรมจะพากันไปจำศีลที่วัด ที่เรียกว่า จำศีล-นอน-กยง ซึ่งจะไปปฏิบัติในวันพระตลอดฤดูเข้าพรรษา 3 เดือน ในขณะเดียวกัน ชาวไตจะมีการทำบุญในวันโกนวันพระเรียกว่า “ปอยจำกะ” จะมีเจ้าภาพ จัดงานตีฆ้องกลองกันยาวนำดอกไม้อารักขาโรค ตลอดถึงน้ำสัมน้ำหวาน ไปถวายพระและผู้ที่จำศีลที่ เรียกว่า “พ่อศีล แม่ศีล”พร้อมกับขอมนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ สามเณรและเชิญผู้ที่จำศีลไปรับประทาน อาหารเช้าในรุ่งขึ้นอีกวันหนึ่งบางที่วันรุ่งขึ้นจะมีการแจกข้าวห่อแก่ผู้จำศีล เรียกว่า “หลูปอยจำกะ” ทำ ทานงานปอยจำกะ

เดือน 9 หรือ “เหลินเก้า” ตรงกับเดือนสิงหาคม ภาษาพม่าเรียกว่า “คยองละ” เป็นเดือนที่ทำ สลากภัตร เดือน 9 เป็นฤดูที่ชาวนาไปทำนา ชาวบ้านส่วนใหญ่จะออกไปทำนาดังแต่เช้า กว่าที่จะ กลับมาบ้านเป็นเวลาเมื่อค่ำ ผู้คนส่วนใหญ่ไม่มีเวลาเตรียมภัตตาหารไปถวายพระที่วัดเรียกว่า “ส่งข้าว ขอม” ดังนั้น ในบางหมู่บ้านจึงได้กำหนดเวรส่งข้าวขอมพระ ในหมู่ผู้ที่ไม่ต้องไปทำนา เรียกว่า “ปอยจำ ก้อก” โดยใช้กระบอกลูกไม้เป็นสัญญาณตกลงกันว่า ถ้ากระบอกลูกนี้ตกอยู่บ้านใคร บ้านนั้นต้องเป็นธุระ นำภัตตาหารไปถวายพระในวันรุ่งขึ้น เมื่อทำเสร็จนำกระบอกลูกนี้ไปมอบต่อให้บ้านอื่นเป็นการนัดหมาย กันไว้ เพื่อผลัดเปลี่ยนกันแบ่งภาระในการส่งข้าวพระ

เดือน 10 หรือ “เหลินสิบ” ตรงกับเดือนกันยายน พุทธบริษัทจะจัดให้มีการทำบุญ “ขอมต่อ หลวง”(พุทธมหาบิณฑบาต)พร้อมทั้งถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร ตลอดจนทำบุญตัก บาตรแบบข้าวสารล้นบาตร เป็นงานยิ่งใหญ่ในรอบปี มีความเชื่อว่า อาณิสสแห่งการทำบุญเช่นนี้จะ ส่งผลให้งานกสิกรรมมีผลผลิตมากเลี้ยงสัตว์จักพรรหลาย จะบริบูรณ์ด้วยทรัพย์เงินทองและข้าพาส บริวาร

เดือน 11 หรือ “เหลินสิบเอ็ด” มีการทำบุญให้ผู้ตาย “แฮนซอมโก้จา” ตรงกับเดือนตุลาคม เป็นเดือนที่พุทธบริษัทชาวไทพากันจัดงานประเพณีเป็น 2 ช่วง ช่วงแรกตั้งแต่วันขึ้น 1 ค่ำ ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เป็นงานทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย เรียกว่า “แฮนซอมโก้จา” ซึ่งตายในรอบปีที่ผ่านมา อีกครั้งหนึ่ง ภายหลังจากการแฮนซอมใจขาด 7 วัฒนธรรมจากวันตาย จัดทำโดยสามภรรยา บุตรหลาน ตลอดจนญาติอื่น ๆ ของผู้ตาย ถือว่าเป็นแสดงถึงความกตัญญูต่อบุคคลที่ตายเป็นพิเศษ นอกจากนี้เชื่อว่า การแฮนซอมอุทิศกุศลให้แก่ผู้ตายจะได้านิสงส์ทั้งผู้นำ และผู้วายชนม์ โดยผู้ทำจะได้บุญ ส่วนผู้ตายจะได้ อานิสงส์จากการทำบุญ หากตกอบายภูมิก็จะได้พ้นทุกข์เวทนาจากการเป็นเปรต และสัตว์นรก เนื่องจากผู้ทำจะถวาย “ลิกซุดตะ”(หนังสือสูตรและคำสอน ตูง)

คำสอนจะทำจากกระดาษ ผ่า ไม้ ค้าย กระเจก สังกะสีฉลุ เป็นลวดลาย จะทำแบบง่าย ๆ ที่ เรียกว่า “ตุงนางผาน”(ตุงคนจน)ตัดกระดาษเป็นแผ่นยาว ๆ ตอนท้ายระบุชื่อผู้อุทิศส่วน กุศล และชื่อผู้วายชนม์ ฆ้องติดไม้ไค้งยาว ข้างบนจะมีธงกระดาษทำเป็นยามข้างในมีหมากพลูหรือ อาหารให้ผู้ตายหรือจะทำเป็นกระดาษม้วนกลมยาว หรือทำจากผ้าม้วนยาวคล้ายตัวพญานาค ข้างบน มีไม้แกะสลักเป็นรูปนก ปลายใช้ด้ายถักเป็นรูปตะกร้อ เกล็ดเต่า ไม้ไค้งและพู่ห้อยระย้า ท้ายจะมีผู้ อุทิศ และชื่อผู้ตายเช่นเดียวกันเรียกว่า “คำขอนนากกา”(ตุงพญานาค)อีกประเภทหนึ่งข้างให้ข้างเป็น คำสอนไม้แกะสลัก แต่งลวดลายด้วยกระเจกซึ่งพบเห็นมากตามวัดในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ข้างบนมีรูป นก ที่ฐานมักมีเรือ ซึ่งมีความหมายว่า ให้ผู้ตายอาศัยเรือข้ามพ้นจากวัฏฏะสงสารให้ถึงพระนิพพานอัน เป็นอมตะ

ช่วงที่สองตั้งแต่วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ถึงวันแรม 14 หรือ 15 ค่ำ เดือน 11 เป็นประเพณีปอย เหลินสิบเอ็ด(งานเทศกาลออกพรรษา)จะมีการยกจองพารา(ปราสาทรับเสด็จพระพุทธเจ้า)ชาวไทมก เรียกว่า “กยอ่งเข่งปุด”เพื่อรับเสด็จพระพุทธเจ้า ในช่วงนี้จะมีการรำนางนก โต มีเสื้อ พญานาค ข้าง ม้า เป็นต้น จะมีการถวียนเทียน 1,000 เล่มที่เรียกว่า “เตนเหง” ทำประทีปโคมไฟ ประเภทต่าง ๆ สว่าง ไสวตามวัด และจองพารา มีการจุดแค้ไม้เกียะ ตามถนนหนทาง ตอนสุดท้ายเทศกาลจะมีการถวียนต้น เทียนขนาดใหญ่ ทำจากไม้เกียะ จึงมีผู้เรียกว่า “ต้นแปก”(ต้นเกียะ)ถวายเป็นพุทธบูชา นอกจากนี้ มีการรำนก รำโตจะมีการแสดงกำล่าย“รำท่ามือเปล่า”และกำแลว“รำดาบ” และมีการร้องรำทำเพลง ที่ เรียกว่า “เฮดกวม” จะมีการทำขนมเทียน ที่เรียกว่า “เข้ามุนห่อ” ขนมสอดไส้ “เข้ามุนจอก” ขนมกะทิ ข้าวควบ ข้าวปองต่อ นำไปถวายวัด ทำทานเพื่อบ้าน และนำไปใช้ในการขอขมาบิดามารดาทั้งเชื้อผัว พร้อมอาหารคาวหวาน ขอขมาพระสงฆ์ ตลอดถึงญาติผู้ใหญ่และผู้ที่เคยพนันถือนอื่น ๆ อีกด้วย ปิด เทศกาลเดือน 11 จะมีการจุดต้นเตน หรือแปก(ต้นเกียะ)เรียกว่า “ปอยอ่องกย้อด”

นอกจากนี้ประเพณีชาวไท เมื่อถึงเทศกาลเดือน 5 ก็ดี เดือน 11 ก็ดี นอกจากมีการขอขมาพ่อ แม่ญาติผู้ใหญ่ตลอดถึงผู้ที่เป็นที่เคารพนับถือ ตลอดถึงพระสงฆ์แล้ว เมื่อสิ้นสุดเทศกาลเดือน 5 และ เดือน 11 ศรัทธา ประชาชนจักได้นิมนต์พระสงฆ์อยู่โปรดชาวบ้านต่อไป โดยเชื่อว่า หากไม่นิมนต์ไว้

พญามารจะนิมนต์เสียก่อน ดังเช่นพญามารได้นิมนต์ให้พระพุทธเจ้าปรินิพพาน อีกประการหนึ่ง พระสงฆ์อาจจาริกไปที่อื่น เก่งกว่าจะไม่มีพระภิกษุสงฆ์อยู่วัดโปรดชาวบ้าน

เดือน 12 หรือ “เหลนสิบสอง” จะมีงานประเพณีปอยส่างการ “งานถวายจรรย์” ตรงกับเดือน พุศจิกายนเป็นฤดูถวายผ้าจรรย์นิทานบ่อเกิดประเพณีมีว่าสมัยพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ กรุง กบิลพัสดุ์ นิโครธาราม แม่น้ำโคตมิจินตนาการว่า บุตรของเราเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ไทยธรรมที่ดั่งาม เป็นพิเศษนั้นฉันไม่ได้ถวายสักอย่าง ฉันควรชวนชวาวหาวิธีการทำบุญที่ยิ่งใหญ่สักครั้งหนึ่ง ดังนั้นพอ ถึงฤดูจันเดือน 12 จึงพิจารณาจัดทำจรรย์ทองคำไปป็นเป็นผผสมกับดินและปุ๋ยบรรจุลงในอ่างทอง คำ สำหรับเพาะฝ้าย หยอดเมล็ดฝ้ายลงในอ่างทองคำที่เตรียมไว้พร้อมทั้งอธิษฐานให้ฝ้ายออกดอกผล ในวันเดียว และนำปุ๋ยฝ้ายมาป็นทอเป็นจรรย์ทองคำ (ชาวไทเรียกว่าส่างการคำ) ให้เสร็จในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 12 ได้จรรย์ 2 ชุด พอถึงวันเพ็ญเดือน12 ก็นำจรรย์ทั้งสองชุดไปน้อมถวายพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้ารับไว้ชุดหนึ่ง อีกชุดหนึ่งได้มอบถวายท่ามกลางสงฆ์และพระสงฆ์ได้ทำกรานกฐิน และมี มติถวายแด่จันตสามเณร ซึ่งจะได้ตรัสรู้เป็นพระศรีอริยเมตตโดย พุทธเจ้าในโอกาสต่อไป อจันต สามเณรก็นำผ้าจรรย์ดังกล่าวไปทำเป็นผ้าเพดานมุงไม้ที่พระคันธกุฎีของพระพุทธเจ้า ด้วยเหตุนี้จึงมี ประเพณีทำบุญทอดผ้ากฐินสืบต่อกันมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและ จดหมายเหตุ,2542 และจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่มานอนวัดดอยกองมูเพิ่มเติม วันที่ 11 ธันวาคม 2545)

8. การแต่งกายของชาวไทยใหญ่

การแต่งกายของชาวไทยใหญ่นั้น จะแบ่งออกเป็นเครื่องแต่งกายของชายและหญิง รวมทั้งคน ในวัยต่างๆที่มีเครื่องแต่งกายที่แตกต่างกัน โดยสามารถแบ่งได้ดังนี้

8.1 การแต่งกายของชายไต

กางเกง เป็นกางเกงขาก๊วย เป้าและขาเหมือนกางเกงของชาวจีน เอวกว้างใช้พับทบเข้ามาให้ พอดีกับเอว เรียกว่า “ก้นไต” คาดด้วยเข็มขัด

เสื้อ ตัวในใช้เสื้อเตี๊ต มีเสื้อกล้ามรองชั้นในอีกชั้นหนึ่ง เสื้อตัวนอกเป็นเสื้อคอกลมแขนยาว ไหล่เลยลงมาต่อตะเข็บตรงกึ่งกลางแขน ผ่านหน้าติดกระดุมขอดห้าคู่ ด้านหนึ่งใช้ผ้าขอดเป็นหัวกระดุม ลักษณะหัวแมลงวัน อีกด้านหนึ่งทำเป็นห่วงเย็บติดขนานกันเหลือห่วงตรงหัวผ้าเป็นหูกระดุมแล้วนำ กระดุมมาสอดเข้ากับหูกระดุม จะมีชายผ้าเป็นทางเย็บทอดต่อจากหัวและหูกระดุมทั้งสองข้างยาว ด้านละ ประมาณ 2 นิ้ว ด้วยยาวเท่าสะโพก เรียกว่า “เสื้อแตกปุง” มักใช้ในโอกาสที่เป็นงานในพิธี

ผ้าเคนโห ผ้าโพกศีรษะเดิมใช้ผ้าทอ สมัยหลังผ้าทอที่ใช้โพกศีรษะโดยตรงหายาก จึงใช้ ผ้าขนหนู ผ้าเช็ดตัว หรือผ้าขาวม้าเป็นผ้าโพกศีรษะแทน

ทรงผม ผมทรงแรกตั้งแต่เกิดจนถึงอายุ 1-3 เดือน จะมีพิธีมั่งคั่งครั้งแรก เรียกว่า “ท่อนเหลน” มีพิธีทางศาสนา โดยเชิญผู้เฒ่าผู้แก่มาผูกข้อมือให้ทารก อาบน้ำที่แช่ด้วยทองคำ เพชร นิล จินดา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “อาบเหลน” จะโกนผมเป็นครั้งแรกเหลือผมไว้เฉพาะตรงกระหม่อม เพื่อปิดกระหม่อมที่ยังเตียนอยู่ เพราะกระดูกกะโหลกศีรษะยังไม่เชื่อมติดต่อกัน เมื่อโตขึ้นก็จะโกนผมเกลี้ยงศีรษะหรือไว้ผมทรงนักเรียน

ชายสูงอายุไทยใหญ่บางคน ซึ่งมีไม่มากนักนิยมเกล้าผมมวยไว้ตรงกลางศีรษะแล้วโพกด้วยผ้าโพกศีรษะ ส่วนใหญ่จะนิยมโกนผมโพกศีรษะ เมื่อไปทำพิธีใด ๆ ก็จะไปปลดผ้าโพกศีรษะลงมาพาดไว้กับไหล่ ถือว่าเป็นการแสดงความสุภาพอ่อนน้อมต่อสิ่งที่ควรเคารพบูชาได้อีกสถานหนึ่ง

เครื่องประดับ ผู้มีฐานะดีส่วนใหญ่จะสวมแหวนทองคำและสลักลาย ไข่มุกหุ้มสีเป็นหัวแหวนเรียกว่า “มงคอปานกว้าง” และเป็นทรัพย์สินมรดกตกทอดถึงลูกหลานด้วย เครื่องประดับอื่นในอดีต ผู้ชายได้ชอบพอกมิดอุณเงิน คือมิดเหน็บด้ามงาประดับลายเครื่องเงิน มีฝักหุ้มด้วยลายฉลุเงิน สวยงามหรือสะพายดาบที่ใช้เป็นอาวุธป้องกันตัว

รองเท้า ใช้รองเท้าสานคืบ (รองเท้าแตะ) หรือรองเท้าหุ้มสันผ้าใบหรือหนังตามฐานะเศรษฐกิจของแต่ละบุคคล

8.2 การแต่งกายของสตรีไต

ผ้าซิ่น จะใช้ผ้าที่มีลวดลายเป็นส่วนใหญ่ เย็บตะเข็บเดียวเป็นผ้าถุงธรรมดา สมัยก่อนจะใช้ผ้าเนื้อนิ่มสีดำต่อตรงเอว เรียกว่า “หัวซิ่น” เวลาถุงผ้าก็จะเหน็บชายหัวซิ่นได้แน่น ใช้เข็มขัดเงินคาดทับผ้าซิ่นแต่ละแบบที่หญิงไตนิยมใช้จะเรียกต่าง ๆ กันไป คือ

1. ซิ่นก้อง เป็นผ้าซิ่นทอยกลาย หรือดอก
2. ซิ่นส่วยต่อง เป็นผ้าไหมทำจากเมืองส่วยต่อง ใกล้เมืองมณฑลทะเล
3. ซิ่นปะล่อง เป็นผ้าซิ่นไหมลายขวาง
4. ซิ่นหล้าย เป็นซิ่นผ้าไหมเนื้อดี
5. ซิ่นฮายย่า คล้าย ๆ ผ้ามัดหมี่ แต่จะเป็นลายเล็ก ๆ เป็นส่วนใหญ่
6. ซิ่นถุงจำบ เป็นผ้าซิ่นที่นำเอาเศษผ้าเหลือจากซิ่นผ้าถุงอื่น ๆ สะสมไว้แล้วนำมาต่อ ๆ กัน

เป็นซิ่นหลายสีหลายลาย หลายตะเข็บ

7. ซิ่นปาเต๊ะ เป็นซิ่นปาเต๊ะ ซึ่งใส่กันปกติ นิยมใช้กันทั่ว ๆ ไป

ทรงผม แบ่งออกเป็น 6 ทรง ตามวัย ดังนี้ คือ

1. ทรงปอกกระหม่อม คือ โกนผมรอบศีรษะ เหลือผมเส้นยาวกระจุกเดียวไว้ปอกกระหม่อม เป็นทรงผมสำหรับเด็กทารก

2. ทรงหน้าม้า แบบเดียวกับทรงนักเรียน ด้านในโกนผมออกเหลือไว้แต่เฉพาะตรงกลาง

ศีรษะรัศมี ประมาณ 4 นิ้ว ปล่อยยาวลงมาเท่ากับทรงนักเรียน ด้านหน้าคลุมหน้าผากไว้เหนือคิ้ว เป็นทรงผมสำหรับเด็ก ส่วนที่โกนผมทิ้ง เอาไว้ใส่ยาสมุนไพร ซึ่งชาวไทมีความเชื่อว่าจะทำให้เด็กมีสุขภาพดี ยาสมุนไพรชนิดนี้ประกอบด้วยตัวยา 7 ชนิด เรียกว่า “ยาโห”

3.ทรงสะดืออก เป็นทรงผมที่ไว้ต่อจากทรงหน้าม้า คือพันมวยเด็กเข้าสู่มวยรุ่นจะปล่อยผมส่วนที่ไว้ตรงกลางศีรษะ ยามพอเกล้ามวยได้ ส่วนที่เคยโกนในวัยเด็กก็จะปล่อยให้ยาว ด้านหลังยาวเท่ากับผมนักเรียน ด้านข้างหูทั้งสองข้างให้ยาวพอที่จะนำมาคล้องหู แล้วให้ปลายแหลมยื่นออกไปเคลียอยู่ข้างแก้มทั้งสองข้าง แบบผมนี้จะใช้ไปจนกว่าจะแต่งงานจึงเปลี่ยนเป็นทรงผมอีกแบบหนึ่ง

4.มวยเกล้าปาด สำหรับหญิงที่ผ่านการแต่งงานแล้ว จะไว้ผมยาวให้ยาวที่สุดเท่าที่จะยาวได้นำมาเกล้าไว้ตรงกึ่งกลางศีรษะเป็นมวยขนาดใหญ่ โดยหวีแผ่ขนานกับด้านบนของศีรษะให้ขนานของมวยเล็กกว่าศีรษะเล็กน้อย ใช้เครื่องประดับจำพวกปิ่นหรือหวีทองคำเสียบไว้ มีลักษณะมวยเกล้าสวยและประณีตมาก ถ้าผมน้อยและไม่ยาวพอจะใช้จ้อง (ผมที่ตัดผูกรวมนกันขนาดยาว) เสริมมวยเกล้า

5.มวยเกล้าขัดแก้ง สำหรับหญิงวัยกลางคนถึงสูงอายุ จะใช้หวีที่ทำจากเขาสัตว์ หรือกระดองเต่า ที่มีความทนทานไม่หักง่าย เสียบไว้กับผมยาวด้านท้ายทอย แล้วใช้ผมส่วนที่เหลืออยู่บุนด้านล่างหวีพันรอบหัวหลาย ๆ รอบแล้วหนีบปลายผมไว้ด้วยใน

6. มวยเกล้าจ็อก สำหรับหญิงสูงอายุถึงวัยชรา เป็นวัยที่ชอบความเรียบง่ายประกอบด้วยมักจะหลงลืมบ่อย ๆ จึงไม่นิยมใช้เครื่องประดับ เป็นแบบสบาย ๆ ใช้ปลายผมสอดกับโคนผมที่ทำเป็นห่วง ดึงให้แน่นแล้วพันเส้นผมไปรอบ ๆ มวย สุดท้ายหนีบชายผมซ่อนไว้ด้านใน

เครื่องประดับ

เครื่องประดับศีรษะ นิยมใช้หวีทองคำ, ปิ่นปักผมทองคำประดับอัญมณีทับทิม

เครื่องประดับหู

วัยเด็ก ใช้ตุ้มหูพวงห้อย เรียกว่า “เป็หนูต้องด้อย”

วัยรุ่น ใช้ตุ้มหูพวงห้อยเรียกว่า “เป็หนูต้องด้อย”

วัยผู้ใหญ่ ใช้จี้หูขนาดเล็กถึงขนาดใหญ่ เรียกว่า “เป็หนูหน้าก้าด” มีลักษณะเป็นจี้หู

วัยสาว มีจี้หูขนาดเล็ก ใช้พลอยเม็ดเล็กเรียงให้เป็นวงกลม ตรงกลางวงจะเป็นพลอยคัตพิเศษ วัยสูงอายุ จี้หูจะมีขนาดใหญ่ขึ้น ใช้พลอยเม็ดเท่าหัวไม้ขีด เรียงกันเป็นวงกลมแบบเดียวกัน มักจะใช้ทับทิม, เพชรพม่าและไข่มุก

วัยชรา จะเลิกใช้เครื่องประดับทั้งหมดเป็นส่วนใหญ่ อาจจะมีบ้างเป็นบางคนที่ใช้เครื่องประดับจนกระทั่งสิ้นชีวิต

เครื่องประดับคอ นิยมใช้สร้อยคอทองคำประดับอัญมณี จำพวกทับทิมมากที่สุด รองลงมา ก็คือหินเหลา (พลอยสีฟ้า)

เครื่องประดับแขน เป็นกำไล ใช้ทองเส้นประกบลดสานกันหลายเส้น หัวตัดธรรมดาบ้าง, หัวนาคบ้าง, หัวเสือบ้าง เรียกว่า “แหวนโกยหลิม” (โตเรียก กำไลเป็นแหวน, ส่วนแหวนเรียก มงโดย) ใช้ทองตีเป็นปล้องต่อ ๆ กัน เป็นวงบ้าง เรียกว่า “แหวนปล้องอ้อย” ใช้ทองตีเป็นผ่นยาว ๆ แล้วทาบด้านข้างเข้าหากัน ทำเป็นวงกลมรอบข้อมือ บ้างเรียกว่า แหวนแพ็บ, ตีเป็นท่อนกลม เรียกว่า “แหวนก้ม” ประดับด้วยอัญมณีเช่น ทับทิม, หินเผลา, นิล, หยก, มรกต, เพชร ฯลฯ ด้านบน ทั้งสองส่วนจะมีสลักเสียบต่อเชื่อมเป็นวง มีลือคและสายรั้ง เครื่องประดับแบบนี้ คนโตเรียกว่า “แหวนแสง”

เครื่องประดับนิ้วมือ เป็นแหวนที่ใช้หัวแหวนจำพวกเดียวกับ กำไล

การแต่งหน้าของหญิงโต เครื่องสำอางที่ใช้ เป็นเปลือกไม้หรือท่อนไม้ นำมาผสมน้ำฝนกับแผ่นหิน ซึ่งทำเป็นวงกลม มีร่องรอบ ๆ วง เพื่อให้หน้าเปลือกไม้ที่ฝนไหลลงร่องแผ่นหินนี้ เรียกว่า “กั๋ยนแผ่น” เปลือกไม้ซึ่งนำฝนกับน้ำสมุนไพร เรียกว่า “ละน้ำบคา” ทำให้ผิวสวย ใช้ทาทั้งใบหน้าและทาดำ

9. ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาด้านการทำเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ประกอบด้วย

การทอผ้า เริ่มจากการกรอด้วยกงปั่นด้วยแบบมือหมุน เมื่อได้เส้นด้ายมากพอแล้วนำไปเรียงทอ อุปกรณ์การทอแบบง่ายผูกพาดกับเขาด้านหลัง นำปลายเชือกที่ผูกผูกผูกไปผูกติดกับฝาหรือเสา วิธีทอใช้เส้นด้ายพุ่งสอไปมา และใช้ไม้เนื้อแข็งแบน ๆ สอดเข้ามากดกระซกเข้าหาตัวผู้ทอเพื่อให้ด้ายขัดกันสนิท

การตีเหล็ก ตีเป็นเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น มีด พร้า จอบ เสียม คราด ส้อม ฯลฯ

การจักสาน คือภูมิปัญญาในการนำไม้ไผ่ หวาย หรือวัสดุอื่น มาจักเป็นเส้นแล้วสานเป็นเครื่องใช้ เครื่องเล่นต่าง ๆ เช่น กระบุง ตะกร้า แบพร้า ดั่ง วี เสื่อ ฯลฯ

การปั้น ใช้ดินเหนียวปั้นเป็นเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น หม้อ โอ่ง ไห แจกันดอกไม้ กล้องยาสูบ ฯลฯ

10. ภูมิปัญญาด้านศิลปกรรมของเมือง

ภูมิปัญญาด้านศิลปกรรมได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมาตามลำดับจนถึงลูกหลานในปัจจุบัน บางคนเรียนรู้จากครูบาอาจารย์ การเป็นลูกมือ ฝึกปฏิบัติงานด้วยใจรักและสนใจ มีวิวัฒนาการตามยุคตามสมัย ตามเทคนิคเฉพาะตัวของช่างแต่ละคน ภูมิปัญญาด้านศิลปกรรมมีประเภทต่าง ๆ ดังนี้

จิตรกรรม คือการประดิษฐ์ลวดลายต่าง ๆ การเขียนภาพในกระดาดและกระเจก การเจาะฉลุ แกะสลัก เช่น การวาดภาพกลับที่วัดจองกลาง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน ภาพวาดที่วัดประตูเมือง และวัดต่าง ๆ

การทำคำข่อน หรือตุง (ธง) ด้วยการฉลุเจาะ กระดาด ไม้ สังกะสีทำเป็นคำข่อน เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้วายชนม์ ในการแห่นมัสการโก้ว ในระหว่างวันขึ้น 1-15 ต่อเดือน 11 ของทุกปี

ยังมีปรากฏให้เห็นตามวัดต่าง ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

การทำจองพารา ใช้การเจาะและฉลุกระดาษ ประดิษฐ์ลายไต ประดิษฐ์ จองพาราให้สวยงามตามแบบศิลปะดั้งเดิมของคนไต

ประติมากรรม การสร้างพระพุทธรูปพระประธานตามวัดต่าง ๆ สมัยก่อนใช้วิธีก่ออิฐถือปูนหรือไม้แกะสลัก การก่อสร้างสถาปัตยกรรม มีวิธีการก่อสร้างและประดิษฐ์ลวดลายสวยงามเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น

การก่อเจดีย์ ชาวไต เรียกว่า "กองมู" ฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมก่ออิฐถือปูน ตรงกลางขึ้นไปเป็นรูปทรงกรวยแหลมขึ้นไปปลายเจดีย์จะมีฉัตรและมีกระดิ่งแขวนไว้ ตรงมุมฐานทั้ง ๔ จะมีรูปปั้นราชสีห์กอดด้วยอิฐฉาบด้วยปูน เรียกว่า "สร้างซี่" มุมละ 1 ตัว ส่วนฐานข้างบนใกล้ทรงกรวยจะปั้นเป็นรูปแปลกประหลาด หัวเป็นมนุษย์แต่ลำตัวเป็นราชสีห์แผ่ 2 ตัว ชาวไตเรียกว่า "สี่ยะสองปุม" มุมละ 1 ตัว รวม 4 ตัว นอกจากนี้จะสร้างแจกันดอกไม้ติดตั้งไว้ทั้ง 4 ด้าน การก่อเจดีย์จะก่อด้วยอิฐเล็กเข้าไปประมาณเมตรครึ่ง แล้วใช้ดินหล่อข้างในตรงกลางจะมีแกนเหล็ก เพื่อไม่ให้เจดีย์ทรุดหรือล้มลาย ไตที่ใช้ในการก่อเจดีย์ มีลักษณะเป็นบัวคว่ำบัวหงาย ข้างในเจดีย์จะมีการบรรจุแก้วแหวน เงินทอง แล้วทำพิธียกฉัตร การเป็นเจ้าภาพก่อสร้างเจดีย์มีอันสูงส่งมาก ผู้มีฐานะดีจึงนิยมเป็นเจ้าภาพสร้างเจดีย์

สถาปัตยกรรม รูปแบบการก่อสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย การสร้างอาคารในพุทธศาสนาเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

โรงเรียน การสร้างโรงเรียนที่อยู่อาศัย เป็นไปตามฐานะของเจ้าของบ้าน ถ้าฐานะยากจนจะเป็นโรงเรียนแบบชั่วคราว มักสร้างเป็นกระต๊อบที่เรียกว่า ชุ่มหมาแหงน เป็นบ้านไม้ไผ่มุงด้วยใบตองตึง หรือคำใส ฝาไม้ไผ่เหมือนเรือนเครื่องผูกของภาคกลาง แต่ถ้าเป็นบ้านกึ่งถาวร เสาทำด้วยไม้เนื้อแข็งได้ทนสูง หลังคามุงด้วยใบตองตึง ทำแบบทรงไทยสองหลังต่อกันมีรางรินระหว่างชายคาต่อกัน ไปด้วยไม้ไผ่สับ เรียกว่า ไม้ฟาก ฝาไม้ไผ่ ข้างนอกเป็นห้องโถง มีฝาดันลมกันระหว่างห้องนอนกับข้างนอก อีกหลังหนึ่งเป็นโรงครัว มีอุปกรณ์ทำครัว ถัดจากห้องโถงข้างนอกจะมีชาน และมีที่นั่งหรือเข่งน้ำซึ่งยกพื้นเป็นที่ตั้งหม้อน้ำต้ม น้ำใช้ ตรงประตูทางลงบ้านจะมีโขงหมาบนหัวบันได มีบันไดลงไปก่อนถึงพื้นดินจะทำชั้นรองรับไว้ เรียกว่า "โขงบันได"

บ้านคนที่มีฐานะค่อนข้างดี หรือ มีฐานะร่ำรวยจะสร้างโรงเรียนแบบถาวร เสาทำด้วยไม้เนื้อแข็ง หรือไม้สัก ใช้มีดอโต้ตกแต่งเป็นเสากลม หรือ สี่เหลี่ยม หกเหลี่ยม เป็นเสาจอม 3 ต้น เสาข้าง 6 ต้น และมีเสาลิ้น เรียกว่าเสาปีกคั่นในระหว่างเสาจอม มีชื่อ แป๊ะจอม แป๊ะปู ไม้หนุโน้ ไม้แปดแล้ง โยไม้ลูกกลอน แป้นน้ำย้อย แวง ตง แป้นปูพื้น เรียกว่า แป้นเสือ แมงไหม่ ฝาประตูหน้าต่าง ฝาดันลม เพดาน หิ้งพระ ขาน โขงหมา และบันได เป็นบ้านได้ทนสูง สร้างเป็นสองหลังติดกัน เรียกว่า เรือนไตสองส่อง มีรางรินไม้หรือสังกะสีอยู่ระหว่างบ้านสองหลัง ตรงชายคามุงด้วย

แป้นเกล็ด หรือ ดินขอ

วัด หรือ ศาลาการเปรียญ มีลักษณะได้ดูสูง เป็นที่อยู่อาศัยรวมของพระภิกษุ สามเณร และเด็กวัด ส่วนหนึ่งบริเวณห้องโถงเป็นที่ทำบุญ ฟังเทศฟังธรรมเหมือนวิหาร สร้างเป็นวัดถาวร ปูด้วยไม้แป้น เสากลม หรือแปดเหลี่ยม มุงด้วยแป้นเกล็ด ปัจจุบันมุงด้วยสังกะสี หรือ กระเบื้อง บนหลังคาจะมีรูปทรงเป็น สามคอสี่ชาย มีลวดลายใด เสาวัดบางแห่งทาด้วยห่านสีแดง เขียนลายสวยงาม เดิมจะมีหลายหลังติดกันระหว่างหลังจะมีรางรินไม้ หรือสังกะสี ที่มีหลายหลังเนื่องจากมีเจ้าภาพสร้างหลายคน ผู้มีฐานะดีนิยมสร้างวัด เชื่อว่าจะได้อานิสงส์มาก

นาฏดุริยางค์ศิลป์ เครื่องดนตรีพื้นบ้านมีหลายประเภทด้วยกัน

กลองกันยาว เป็นกลองยาวหน้าเดียว มีความยาวประมาณ เมตรครึ่ง มีฆ้อง 2-5 ใบ ฉาบ 1 คู่ หน้ากลองทำจากหนังสัตว์ฟอก อาทิเช่น หนังวัว หนังแพะ หนังเสือ ใช้ตีงานบุญทั่วไป และในการฟ้อนนางนก ฟ้อนโต

กลองมอญลาว มีกลองสั้นใหญ่สองหน้า 1 ใบ ฆ้อง 3-7 ใบ ฉาบ 1 คู่ ตีในจังหวะเร็ว แต่ช้ากว่ากลองกันยาว

กลองมอญเจียง มีกลองสั้นใหญ่สองหน้า 1 ใบ ฆ้องขนาดใหญ่ 1 ใบ ฉาบใหญ่ 1 คู่ ฆ้อง 1 คู่ ฆ้องขนาดเล็กกลาง และเล็กสุด รวมประมาณ 5-9 ใบ จังหวะการตีจะช้ากว่าการตีกลองมอญลาว สัญญาณจะอยู่ที่กลอง ฉาบใหญ่ เมื่อฆ้องเล็กตี 3 ครั้ง ฆ้องใหญ่จึงจะตีในครั้งที่ 3 ใช้ตีในการแห่เครื่องไทยทานขบวนใหญ่ หรือ ตีที่บ้านเจ้าภาพงานประเพณีสำคัญต่าง ๆ

ดนตรีจ๊าดไต หรือลิเกไทยใหญ่ มีกลอง 3-7 ใบ ฆ้องวง 1 ชุด ฆ้องแบน 1 ชุด ไวโอลีน นอนที่เรียกว่า "ตอยอ" 1 อัน ฆ้องวง 1 ชุด เครื่องเคาะที่เรียกว่า "จี่" 1 ชุด ซึ่งจะมีฉาบ 1 ข้าง ไม้เคาะ 1 อัน ไม้ตุงเคาะคล้ายกระดิ่ง 1 อัน เบ็นโจ 1 อัน ปี่ 1 เล้า ใช้เล่นดนตรีจ๊าดไตในงานต่าง ๆ

กลองป่งต๋อง มีกลองสองหน้าเล็กยาว 1 ใบ ไม้ตีกลอง 2 อัน ฆ้องใหญ่ 1 ใบ ฉาบใหญ่ 1 คู่ ปี่ 1 เล้า ใช้ตีในงานบุญเลี้ยงพระ งานบ๋อยดักบาตร เรียกว่า "ลองขอม" เดือน 12 ตลอดถึงงานชักลากศพพระที่เรียกว่า "บ๋อยเหลิม"

ตอลอมะพร้าว ทำจากกะลามะพร้าว คล้ายซออู้ ใช้เล่นพร้อมกับร้องเพลงทำนอง "ความตอลอ" เดิมเป็นเพลงอาชีพรอทานกิตติมศักดิ์ เนื้อหาค่อนข้างหยาบโลน แต่ก็ไพเราะน่าฟัง ใช้ร้องแบบกลอนสด

ปี่ฮ่อม ทำจากบวบแห้งที่เรียกว่า "น้ำเต้า" และไม้ใช้เป่าเป็นเพลง ในขณะที่หนุ่มไปเที่ยวสาว ปี่ ใช้เป่าเป็นเพลงทำนองล่องโคงทำจากไม้ไผ่ นอกจากนี้ ยังสามารถนำมาเป่าในดนตรีจ๊าดไตด้วย

สะล้อซอซึง เป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีกชนิดหนึ่งมีกลองเล็กสั้น 1 อัน ฆ้องวง 1 ชุด สะล้อ 1-

2 ใบ ซึ่ง 1-3 อัน จึง 1 คู่ เครื่องเคาะจังหวะ 1 อัน หีบเพลง หรือแอ็คคอเดียน 1 อัน ให้บรรเลงในงานบุญทั่วไป หรือ ตามหลังขบวนแห่หน้าคไปอุปสมบท งานดำหัวปีใหม่ แห่เครื่องไทยทานเข้าวัด ฯลฯ

11. ภาษาและวรรณกรรม(ภาษาไทยใหญ่ -ไต) ภาษาและวรรณกรรม(ภาษาไทยใหญ่ -ไต) มีทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน ปัจจุบันใช้มากเฉพาะพูดเท่านั้น สำหรับภาษาเขียนมีผู้ใช้น้อย เนื่องจากไม่มีการเรียนการสอน และภาษาเขียนแบบไทยใหญ่ไม่สะดวกต่อการใช้สื่อความหมาย นักภาษามักจะเรียกภาษานี้ว่า “ภาษาชาน” ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นหนึ่งซึ่งพูดโดยชนส่วนใหญ่ในรัฐชานประเทศพม่า มีเชียงตุงเป็นเมืองหลวง พวกนี้มักนิยมเรียกตัวเองว่า “ไต” (Tai) ภาษาชาน หรือไทใหญ่ มีอยู่ 4 กลุ่ม คือ

ชานตะวันออกเฉียงใต้ (The Southern Shans) ได้แก่ พวกที่อยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำสาละวินในพม่า

ชานตะวันตกเฉียงใต้ (The Southwestern Shans) ได้แก่ พวกไทยใหญ่ที่อยู่ทางใต้ของรัฐชานปัจจุบัน

ชานตะวันออกเฉียงเหนือ (The Northerner Shans) ได้แก่ พวกชานจีน หรือ พวกไทเมา (Tai maw) ที่อยู่ทางภาคเหนือของรัฐชานส่วนใหญ่อยู่แหล่งพื้นที่ตั้งแต่บางส่วนในแคว้นยูนนานไปจนถึงตะวันตกของแม่น้ำอิรวดี (Irrawaddy) ในพื้นที่ที่เป็นราชอาณาจักรชานเดิม (The old Shan Kingdom)

ชานตะวันตกเฉียงเหนือ (The Northwestern Shans) และตะวันออกเฉียงเหนือ (The Northern Shans) รวมเรียกว่า พวกชานเหนือ (Northern Shans) พวกนี้ได้แก่พวกไทยใหญ่ที่เรียกว่า “เงี้ยว” (Ngio) เพราะเป็นชื่อที่ใช้เรียกพวกชานตะวันตกหรือไทพม่าเพื่อให้ต่างกับไทยอื่น ๆ พวกชานตะวันตกเหล่านี้รวมไปถึงพวกไทยใหญ่ที่อยู่ในอัลสัสมของอินเดียด้วย เช่น ไทยอาหม ไทยคำตี้ ที่อยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำอิรวดีด้วย พวกไทยใหญ่ได้อพยพมาอยู่ในประเทศไทยทางภาคเหนือแถบชายแดนไทย เช่น ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ และเชียงราย

12. ศิลปะการแสดง การแสดงรำทำเป็นศิลปะที่อ่อนช้อยสวยงาม ตามลักษณะภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่น มีประเภทต่าง ๆ ดังนี้ มี ก้าลาย ก้าแลว (รำดาบ) ก้าลายหม้อน (รำกระบอง) ก้าจ๊าด รำมอกลาก

ก้าลาย เป็นการรำทำมือเปล่า มีก้าหมอกมือ ก้าลายเซ็น ก้าลายป๊อด ก้าตามกลองกันยาว ก้ากลองมอชิง ก้าตามจังหวะจ๊าดไต ก้าลายต่อสู้ทำมือเปล่า

ก้าแลว รำดาบ มีการรำทำสวยงาม เป็นการรำไหว้ ซึ่งมองดูสวยงาม และรำดาบต่อสู้

ก้าลายหม้อน รำกระบอง มีลวดลายที่สวยงาม มีทั้งรำไหว้ และรำในการต่อสู้

ทำนองรูปสัตว์ ใช้ทำตามประเภทรูปสัตว์ นางนก โต ผีเสื้อ ทำตามจังหวะเสียงกลองทำนอง เปิงอับ การรำกิ้งกะหรี (กินรี) เดิมผู้ที่เข้าจะต้องทำเครื่องบูชาครู ผู้ที่จะแสดงจะต้องเป็นผู้ที่ไม่มี เครือญาติเหลืออยู่ สืลลาจะอ่อนช้อยทำตามจังหวะกลองมองเชิง แต่การรำนางนกแซมจังหวะจะเร็ว สืลลาในการรำรูปสัตว์แต่ละประเภทจะไม่เหมือนกันซึ่งจะมีครู หรือผู้ที่เคยรำมาสอนวิธีรำ ไม่เช่นนั้นจะ เป็นการรำวง นอกจากไม่สวยงามแล้ว จะทำให้ศิลปะการรำเสียไปและไม่น่าดูน่าชม

ทำนองจังหวะดนตรี เช่น รำกลองกันยาว กลองมองลาว กลองมองเชิง รำในการแสดงจำต ไต ทำตามจังหวะดนตรีสมัยใหม่ (ป๊านใหม่) ฯลฯ

เพลงพื้นบ้าน ใช้ร้องประกอบการแสดงศิลปการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้าน การแสดงจำต ไต ร้องเกี่ยวพาราสี เพลงกล่อมเด็ก (ความอ่อนลูกอ่อน) ร้องอวยพร ร้องเพลงขอทานสมัยก่อน ร้องเป็น คำสั่งสอนอบรม ตลอดถึงบทร้อยกรองอื่น ๆ ซึ่งมีทำนองต่าง ๆ ดังนี้

ทำนองล่องโคง ร้องเป็นกลอนสวด แล้วมีลูกคู่คอยรับ จังหวะเอื้อนเสียงแล้วลงซ้ำ ๆ มีลูกคู่ คอยรับ ใช้ร้องบรรเลงถึงความรัก เกี่ยวพาราสี ร้องเป็นเรื่องนิยาย เรียกว่า "ความหนุ่ม" ทำนอง ล่องโคงมี ๒ ประเภท การร้องที่กล่าวมาเป็น ล่องคองปอดจวน (ชาวไตตอนใต้) ถ้าเป็นชาวไตเหนือ หรือไตปอดทอง จะร้องทำนองล่องโคงปอดเหนือนิยมร้องคนเดียว ร้องเสียงสูง ไพเราะอีกแบบหนึ่ง นอกจากนี้ร้องเพลงล่องโคงยังร้องเพื่อความสนุกสนานในงานรื่นเริงอื่น ๆ

ทำนองป่านแซง ใช้ร้องในการแสดงจำต ไต ร้องเกี่ยวพาราสี ร้องคนเดียวแบบกับล่องโคง ไม่ ต้องมีลูกคู่รับ

ทำนองเซก หรือองความโหลง ใช้ร้องยกย่อง พรรณนาถึงความรัก ร้องอวยพร เป็น ประเภทเดียวกับทำนองป่านแซง ต่างกันที่การลงเสียง การเอื้อนเสียง เนื้อร้องค่อนข้างยาวกว่า มีประวัติความเป็นมาว่าป่านแซงกับเซกเป็นอันเดียวกัน ผู้ประพันธ์ครั้งแรก คือ สล่าป่านแซง อยู่ที่ บ้านเซก รัฐฉานประเทศสหภาพมา

ทำนองความวีก ร้องเหมือนล่องโคง แต่เนื้อร้องสั้น ๆ สั้นมีพรรณนาไปเรื่อย ๆ เป็น จดหมายร้ายยาวบ้าง ร้องบรรยายนิทานพื้นบ้านเป็นเรื่อง ๆ เป็นแบบร้อยกรอง ที่ร้องเป็นคำสอนให้ เด็กร้องในการร้องเมื่อขึ้นชิงช้า เช่น "ลูกก็อกเฮาแหลม ปอสุ่มนโปงเลาเฮาม่นโปงแซม ปอสุ่มน อ่อนตางเฮาเอ้าหลิ่นไฟแหลม..." แปลว่า "ถ้าท่านฉลาดเราก็ฉลาด ถ้าท่านล่อตด้นตอกเลา เราจะ ล่อตด้นแซม ถ้าท่านล่อตด้นก่อนเราจะจุดไฟเผาท่าน"

ทำนองนกก็อ เป็นทำนองสั้น ๆ คล้าย ๆ กับความวีก และทำนอง ตอลอ ใช้ร้องคนเดียวไม่ต้องมีลูกคู่

ทำนองหยอขบย่อน เป็นทำนองที่มีเสียงขึ้นลง พรรณนาความรัก ความเศร้าโศก ตลอดถึงอวย พร

ทำนองตอลอ เป็นทำนองที่ร้องตามจังหวะดนตรีที่เรียกว่าตอลอ ทำจากกะลามะพร้าว เดิม

ขอทานกิตติมศักดิ์ใช้ในการขอทาน เนื้อหาที่ใช้ร้องสั้น ๆ ค่อนข้างหยาบโลนแต่สนุกสนาน เช่น “ผกกาค่อนหูลอเนื้อวัวเฒ่าหางปัด ลูกอ่อนอ้าฮู้เสียด โจนเฒ่าเฮดแน” แปลว่า “ผกกาคางไสเนื้อวัวเฒ่า เด็กไม่รู้ผู้เฒ่าทำให้ดู” หมายความว่า ผู้ใหญ่เป็นตัวอย่างที่ไม่ดี “เสียดกินกานสังกอนอ เป็นหยามใจคอ, ต๊ะฮูล้องจอมเฮาปี้ โทกีนลูกก๊อกหมากอุ่มมอ,มันอ้าปอเฮอโนนใจ” แปลว่า “จะทำงานอะไรก็คิดลำบากใจ สู้หันตามพี่ที่ใช้ต่อลอมะพร้าวเป็นเพลงไม่เหนื่อยใจ”

ทำนองเพลงกล่อมเด็ก ชาวไทเรียกว่า “ความอินลูกอ่อน” ใช้ร้องกล่อมเด็กนอน ร้องไปเขื่อนเสียงไป มือไกวเปลไปเรื่อย ๆ เช่น “ลูกยิงแม่เอ๋อนอน ๆ นอนในอุ้งส่ายกอนอย่าให้ ๆ นอนให้ลั้งโกนหลี่ อ้อ อ้อ อ้อ ๆ ๆ” แปลว่า “ลูกสาวแม่เอ๋อน นอนในอุ้งอย่าร้องไห้ นอนได้เป็นคนดี”

ทำนองเอ๋เอ ใช้ร้องสนุกสนาน เมื่อเสียงกลองกันยาวหยุด ผู้ร้องจะรับร้อง เนื้อร้องเป็นทำนองล่องโคง แต่ไม่ยาว จะมีคำขึ้นต้นว่า “เอ๋เอ.....” ใช้ร้องในการแห่เครื่องไทยทานเข้าวัดเกี่ยวกับที่มาร่วมงานร้องแล้วมีลูกคู่รับ “เอ๋เอ.....ไปเสลดนาสำมาแท่งลัดเหล้า เมื่อเตฮอดฮูล่งเผ็กเนื้อหนุ่มจิ้นแก้มอ่อนมีนขาวเอ้า ใจป้อฮั่นทุม ๆ เหมินนากำก้าในยุมนันนา.....” แปลว่า “เดินทางลัดทุ่งนายังไม่พอ ยังมาลัดป่าอีก กว่าจะพบเนื้อนวล อ่อนใจเหมือนนกที่ติดอยู่ในพุ่มไม้”

ทำนองเพลงซึ้งซึ้ง เป็นทำนองที่ได้ร้องสั้น ผสมผสานหลายทำนอง เป็นคำสอนบ้าง ให้ความรู้บ้าง อาทิ “อุ้งจาโหม้ย ต้นไถยลุ่ม น้ำเป็งฮักเฮาจ้อยกันหยั่ง น้ำเป็งผั่งเฮาจ้อยกันฮุย ซึ่หมาอุ้นตุย ๆ เฮาจ้อยกันจ้ำ.....” แปลว่า “ซึ้งซึ้ง ต้นกล้วยลุ่ม น้ำเท่าออกเราช่วยกันหยั่ง น้ำเท่าผั่งเราช่วยกันฮวย ซึ่หมาเรามีเราช่วยกันเซ็ด.....” เป็นเพลงสอนให้เกิดความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันต่อสู้..... เดิมผู้แพ่ศึกแต่งขึ้นมาให้เด็กร้องปลุกใจชาวบ้าน.....

เอกลักษณ์ของเมืองแม่ฮ่องสอน

ไทใหญ่เป็นกลุ่มชนตระกูลไตกลุ่มหนึ่ง พวกเขาเรียกตนเองว่า ไตโหลง หรือไตหลวง อันเป็นที่มาของชื่อไทใหญ่ ชาวพม่าเรียกไทใหญ่ว่า“ฉาน” ชาวล้านนาในภาคเหนือมักเรียกชาวไทใหญ่ว่า “เงี้ยว” ไทใหญ่ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ทั่วไปร่วมกับชาวไทจีน ไทลื้อ ในบริเวณที่ราบสูงฉานมาแต่ดั้งเดิม ในอดีตพรมแดนระหว่างรัฐฉานกับล้านนาไม่มีความแน่ชัด จึงมีการเดินทางไปมาระหว่างสองฟากฝั่งแม่น้ำเมยและแม่น้ำสาละวิน รัฐเชียงตุงถูกยกให้แก่อังกฤษในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็น 1 ใน 7 ครั้ง ที่สยามยกดินแดนให้แก่อังกฤษและฝรั่งเศส เมื่ออังกฤษปกครองพม่า รัฐไทใหญ่ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของพม่าในชื่อว่า รัฐฉาน หรือShan state มีฐานะเป็นพลเมืองชั้นสองกลุ่มใหญ่ที่สุดของพม่ามาจนปัจจุบันนี้

ชาวไทยใหญ่ได้เข้าตั้งรกรากทำมาหากินจนกลายเป็นชุมชนใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนของไทย โดยเฉพาะที่ อ.ขุนยวม และอ.เมือง ซึ่งเคยได้รับการยกฐานะให้เป็นเมืองหน้าด่านของพม่าศรีนครพิงค์เชียงใหม่ เมื่อปีพ.ศ.2417 โดยมีพญาสิงหนาทราชา ผู้นำชุมชนไทใหญ่เป็นเจ้าของเมืองแม่ฮ่องสอนคนแรก ปัจจุบันแม่ฮ่องสอนนับเป็นเมืองของชาวไทยใหญ่ ซึ่งมีสภาพบ้านเรือนและบรรยากาศต่างๆ ที่รับเอาอิทธิพลของพมามามากที่สุด นอกจากการรับอิทธิพลทางด้านศิลปวัฒนธรรม รวมถึงสถาปัตยกรรมจากพม่าแล้ว ยังรวมถึงด้านความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวไตที่ได้รับอิทธิพลเป็นอย่างสูง ซึ่งแสดงออกมาทางด้านศิลปกรรมและทางด้านสถาปัตยกรรมที่สำคัญ ซึ่งกลายเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอนในปัจจุบัน โดยที่อิทธิพลดังกล่าวแสดงออกมาในรูปแบบการก่อสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย การสร้างอาคารในพุทธศาสนา ตามแบบไทใหญ่-พม่า ที่กระจายอยู่ทั่วเมือง ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นกลุ่มได้ดังนี้

1. วัดและอาคารสิ่งก่อสร้างทางด้านพระพุทธศาสนา

ชาวแม่ฮ่องสอนนั้นเมื่อสร้างบ้านเมืองอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านแล้วจะสร้างวัดพร้อมควบคู่กันไป ด้วย การสร้างวัดจะสร้างกุฏิพระและสามเณรซึ่งจะแบ่งห้องนอนแยกต่างหาก ภายในอาคารวัดหลังหนึ่งแบ่งออกเป็นหลายห้องเช่นห้องนอนสำหรับหัวหน้า(พระ) ห้องนอนสามเณร(สามเณร) ห้องโถงหรือโรงทานสำหรับศรัทธาร่วมทำบุญ ซึ่งแบ่งระดับเป็นชั้นลดหลั่นกันไป ห้องที่อยู่สูงที่สุดเป็นห้องที่ประดิษฐานพระพุทธรูปองค์พระประธานและอื่น ๆ ตกแต่งประดับด้วยลวดลายไต(ไทใหญ่)

วัดในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น ส่วนใหญ่เป็นวัดที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมแบบไทใหญ่ซึ่งมีเอกลักษณ์แปลกแตกต่างจากวัดในจังหวัดอื่น ๆ และเป็นจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ สภาพทั่วไปของวัดในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีลักษณะศิลปสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ มีทั้งวัดที่มีองค์พระธาตุหรือเจดีย์เป็นประธานและวัดที่ไม่มีเจดีย์เป็นประธาน ในการวางผังบริเวณของวัดไทใหญ่แตกต่างจากวัดล้านนาและวัดภาคกลาง เนื่องจากส่วนใหญ่ไม่แยกเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสออกจากกันโดยเด็ดขาด โดยใช้อาคารในลักษณะอเนกประสงค์หรืออาคารใหญ่หลังเดียวใช้เป็นทั้งวิหาร ศาลาการเปรียญ และกุฏิไปพร้อม ๆ กัน อาคารต่าง ๆ ในวัดที่ตั้งอยู่ในผังบริเวณจะตั้งอยู่แบบลอยตัว ไม่มีการกำหนดสัดส่วนกิจกรรมด้วยกำแพงแก้วกันพื้นที่พุทธาวาสเช่นวัดในภาคกลาง

ลักษณะสถาปัตยกรรม ถ้าเป็นองค์พระธาตุเจดีย์จะเป็นเจดีย์ทรงมอญมีทั้งแบบองค์เจดีย์เดี่ยวและเจดีย์กลุ่มอันประกอบด้วยพระเจดีย์องค์ใหญ่เป็นองค์ประธาน ล้อมรอบด้วยเจดีย์เล็กโดยรอบ 8 องค์ หรือ 4 องค์แล้วแต่กรณีวิหารและศาลาการเปรียญส่วนใหญ่เป็นวิหารไม้หลังคาซ้อนชั้นแบบยกคอสองชั้นและทั้งชายคาสามตอนหรือที่เรียกกันว่าหลังคาแบบสองคอสาย ตามลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของไทยใหญ่ หากเป็นวัดที่สำคัญอาจมีหลังคาสมระหว่างหลังคา

คอลงสองชั้น และทั้งชายคาสามชั้นผนวกกับหลังคาซ้อนชั้นแบบยอดปราสาทประดับตกแต่งด้วยไม้หรือโลหะฉลุลาย พร้อมตกแต่งรวงผึ้งประดับด้านหน้าแบบฉลุลาย นอกจากนั้นวัดไทยใหญ่มีลักษณะพิเศษคือมักมีสถาปัตยกรรมขนาดเล็กอื่น ๆ ที่เน้นลักษณะฝีมือช่างเป็นพิเศษด้วย เช่น ศาลาสงฆ์ น้ำพระ และเว็จกุฎิ วิหารของวัดสำคัญ ๆ จะนิยมตกแต่งลวดลายด้วยศิลปะการปิดทองประดับกระจกสีที่วิจิตรงดงาม รวมทั้งมีศิลปกรรมเกี่ยวเนื่องกับศาสนาอื่น ๆ และมีลักษณะประณีตศิลปเก็บรักษาไว้ในวิหารด้วย เช่น ธรรมมาสน์ ตู้พระธรรม และอื่น

2. ศาลาการเปรียญ

มีลักษณะใต้ถุนสูง เป็นที่อยู่อาศัยรวมของพระภิกษุ สามเณร และเด็กวัด ส่วนหนึ่งบริเวณห้องโถงเป็นที่ทำบุญ ฟังเทศฟังธรรมเหมือนวิหาร สร้างเป็นวัดถาวร ปูด้วยไม้แป้น เสากลม หรือแปดเหลี่ยม มุงด้วยแป้นเกล็ด ปัจจุบันมุงด้วยสังกะสี หรือกระเบื้อง บนหลังคาจะมีรูปทรงเป็น สามคอสี่ชาย มีลวดลายโต เสาว์ตบางแห่งทำด้วยห่านสีแดง เขียนลายสวยงาม เดิมจะมีหลายหลังติดกันระหว่างหลังจะมีรางรินไม้ หรือสังกะสี

3. ส่างหว่าง

ส่างหว่างคือ ชุมประตูหน้าวัดและจะสร้างตรงประตูรั้วของเขตวัดเสมอ หรือเป็นชุมหน้าอาคารศาลาการเปรียญ(วัด) อาจจะทำเป็นชุมหน้ามุขของอาคารหรือชุมบันไดขึ้นสู่อาคาร ส่างหว่างเป็นจุดแสดงเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของอาคารทางพุทธศาสนาในจังหวัดแม่ฮ่องสอนตามแบบสถาปัตยกรรมไต และจะมีเฉพาะอาคารของวัดเท่านั้นไม่มีในอาคารบ้านเรือนของชาวบ้านทั่วไป ในสมัยก่อนเมื่อเข้าไปในวัดชาวบ้านจะถอดรองเท้าไว้ที่ส่างหว่าง แล้วเดินเท้าเปล่าเข้าไปในวัดเนื่องจากความเชื่อที่ว่าถ้าสวมรองเท้าเข้าไปในวัดนอกจากจะไม่เคารพสถานที่แล้ว เวลาเดินออกจากวัดนั้นยังจะมีดินหรือทรายของวัดติดรองเท้าไปด้วยก็จะเป็นบาปโดยไม่ได้ตั้งใจ

4. เจดีย์แบบชาวไต

หรือเรียกว่า “กองมู” ฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมก่ออิฐถือปูน ตรงกลางขึ้นไปเป็นรูปทรงกรวยแหลมขึ้นไปปลายเจดีย์จะมีฉัตรและมีกระดิ่งแขวนไว้ ตรงมุมฐานทั้ง 4 จะมีรูปปั้นราชสีห์ก่อด้วยอิฐฉาบด้วยปูน เรียกว่า “ส่างซี” มุมละ 1 ตัว ส่วนฐานข้างบนใกล้ทรงกรวยจะปั้นเป็นรูปแปดกลีบประหลาด หัวเป็นมนุษย์แต่ลำตัวเป็นราชสีห์แผด 2 ตัว ชาวไตเรียกว่า “สี่อะสองปุม” มุมละ 1 ตัว รวม 4 ตัว นอกจากนี้จะสร้างแจกันดอกไม้ติดตั้งไว้ทั้ง 4 ด้าน

5. เชนไต (เรือนไทยใหญ่)

การสร้างเรือนแบบไทยใหญ่นั้นมีหลายแบบหลายขนาดตามความเหมาะสมของฐานะแต่ละครอบครัวและจำนวนสมาชิกในครอบครัว แต่สำหรับคนที่มีความฐานะยากจนแล้วส่วนมากจะใช้ไม้ไผ่ทั้งหลังเพราะหาได้ง่ายและสะดวกรวดเร็ว หรือไม่ก็ใช้ไม้เสาและเครื่องประกอบเป็นไม้จริงแต่ฝาและพื้นใช้ไม้ไผ่

โครงสร้างบ้านของผู้ที่มีฐานะดีก็จะใช้ไม้เนื้อแข็ง เช่นไม้สัก ไม้มะค่า เป็นต้น ซึ่งจะมั่นคงถาวรมากกว่า ลักษณะของบ้านเรือนก็จะคล้ายคลึงกัน ถ้าสร้างแบบชั่วคราวก็จะเป็นทรงตupaแหวนหงา ถ้าสร้างถาวรหรือถาวรก็จะเป็นแบบทรงไทยหลังคาสูง แม้จะสร้างเป็นกระท่อมก็มักจะสร้างเป็นเรือนสองหลังเคียงกันและมีรางน้ำฝนตรงรอยต่อระหว่างชายคาซึ่งจะชิดติดกันซึ่งเรียกว่า "เฮินสองส่่ง" แยกห้องนอนและห้องครัวคนละหลังและนิยมหันหน้าบ้านไปทางทิศเหนือเสมอ ถือกันว่าแสงแดดจะได้ไม่ส่องเข้าหน้าบ้าน โครงสร้างและอุปกรณ์แบบเรือนไคสองส่่ง มีดังนี้ เสาจอม 3 ต้น เสาข้าง 6 ต้น ใช้ไม้เนื้อแข็งเลื่อยเป็นสี่เหลี่ยม หกเหลี่ยม หรือแปดเหลี่ยมหรือเสากลมก็ได้ นอกจากเสาดังกล่าวแล้วก็มีเสาเป็นไม้ตีเปลือกค้ำระหว่างกลางเสาดังกล่าวมาน้อยตามความต้องการและขนาดของห้องเพื่อความแข็งแรงทนทาน และรับน้ำหนักโดยเสาคำนนี้จะเป็นเสาต้นคอยค้ำลงไว้ ชื่อ แป้จอม แป้พู่ ไม้หนูไต่ ไม้แปดแฉ่ง แป้ข้าง โย ไม้ตัด ไม้กลอน ไม้บันน้ำย้อย แวง ต่ง แป้นเสื่อ แฉงใหม่ ผา พักตุ สุปะแดงป้อก คุ้ไหล ะทิง ไร่่งหมา ไร่่งน้ำ จาน

เรือนสองส่่งนั้น ส่่งหนึ่งเป็นห้องนอนและฝักั้นห้องนอนเรียกว่า "ฝักั้นลม" อีกห้องหนึ่งจะเป็นห้องรับแขกซึ่งเป็นห้องโถงข้างบนฝักั้นด้านทิศตะวันออกหรือทิศตะวันตกของห้องจะทำเป็นเชิงทหารา (หึ่งพระ) ตกแต่งประดับด้วยแจกันดอกไม้มีน้ำเต้าขนาดเล็ก ซึ่งจะทำการเปลี่ยนทั้งน้ำและดอกไม้สดทุกวันพระสำหรับไหว้บูชาพระ "ไหว้โกกกว่ายทหารา"

ส่วนส่่งที่สองนั้นจะทำเป็นห้องครัวเรียกว่า "ครัวไฟ หรือ ส่่งไฟ" โดยจะมีกระบะไม้รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ากว้างยาวตามความเหมาะสมบรรจุดินจนเต็ม "เต่งตีไฟ" เป็นเตาหุงต้มเพื่อกันไฟไหม้บ้าน เครื่องใช้ในครัวไฟส่วนมากคนจนจะใช้หม้อปั้นดินเผาเป็นหุงต้ม

6. ประติมากรรม-เจ้าพราหมณ์ป้อก

คือพระประธานในอาคารศาลาการเปรียญ ซึ่งชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอนในอดีตนิยมสร้างไว้ 3 องค์เรียงกัน สาเหตุที่สร้างพระประธาน 3 องค์นี้ จากการสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิตามหมู่บ้านต่าง ๆ ได้ให้ความเห็นว่าสร้างเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสิ่งสักการบูชาที่เป็นรูปธรรมแทนพระรัตนตรัย ซึ่งปัจจุบันจะยังคงเหลือพระประธานในลักษณะดังกล่าวนี้้อยมาก

คำว่า "เจ้าพรา" หมายถึง พระพุทธเจ้า หรือพระพุทธรูป ส่วนคำว่า "หมณ์ป้อก" เป็นภาษาพม่า มาจากคำว่า "หมณ์" แปลว่า "ดิน" และคำว่า "ป้อก" แปลว่า "สร้างขึ้น" ดังนั้น คำว่าเจ้าพราหมณ์ป้อก จึงแปลว่าพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นด้วยดิน ทั้งนี้ ก็เพราะมีความเชื่อสืบเนื่องมาจากตอนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนที่ตรัสรู้ หลังจากนางสุชาดาได้ถวายข้าวมธุปายาสแก่พระพุทธเจ้าโดยคิดว่า เป็นเทพารักษ์ เมื่อพระพุทธเจ้าฉันเสร็จเรียบร้อยแล้วจึงได้ตั้งจิตอธิษฐานเลี้ยงทวยด้วยถาดทองคำที่บรรจุข้าวมธุปายาสซึ่งได้ลอยทวนน้ำขึ้นไปหมุนมุดลงไปซ้อนกับถาดทองของพระพุทธองค์ก่อนตามคำที่พระองค์อธิษฐานไว้ พระพุทธเจ้าก็เสด็จพระราชดำเนินไปหาที่สงบเพื่อบำเพ็ญสมณธรรม ใน

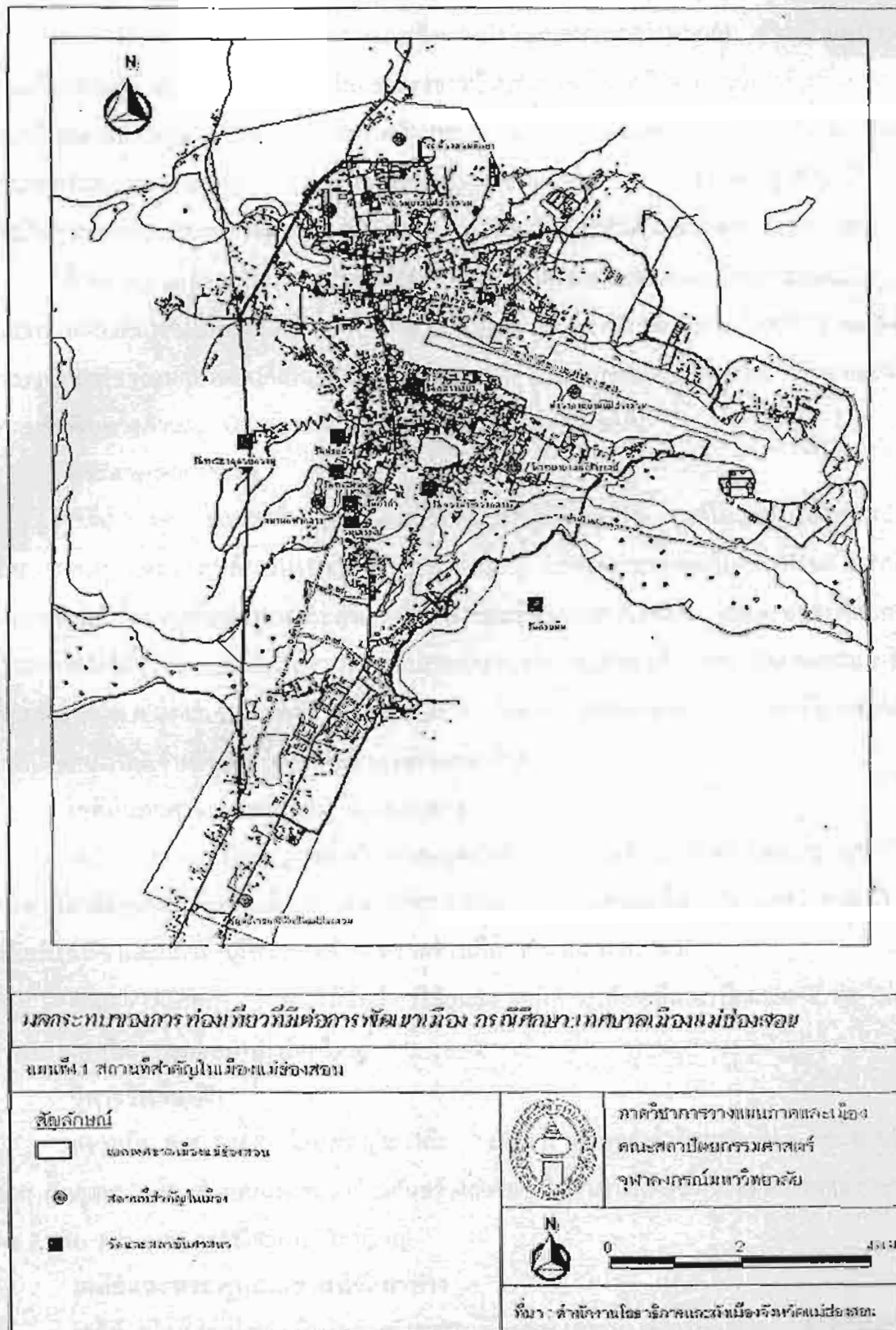
ระหว่างทางได้มีคนเลี้ยงม้าถวายหญ้าแพรก (ตามพุทธประวัติของไทยเป็นหญ้าคา) 8 กำมือ พระองค์รับแล้วเสด็จพระราชดำเนินต่อไปจนถึงใต้ต้นโพธิ์ใหญ่ และให้หญ้านั้นปูลาดทำเป็นบัลลังก์ นั่งบำเพ็ญจนสามารถตรัสรู้เป็นสัมพันธัญญะพุทธเจ้า จึงมีความเชื่อกันว่าพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้บน บัลลังก์ดินและเป็นที่มาของ "เจ้าพราหมณ์ปอก" คือพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นด้วยดินนั่นเอง

7.ลายไต

ศิลปะลายไตมีหลายลักษณะ โดยเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด คือการร่อนลูกกระดาศ หรือเจาะไม้ให้เป็นลวดลายต่าง ๆ แล้วนำไปประดับอาคาร หรือสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม เช่น จองพรา คำข่อน (ตุ้) เป็นต้น ศิลปกรรมด้านนี้มีชื่อเรียกต่าง ๆ ตามลักษณะงานที่นำไปใช้ เช่น ลายฉลุ หรือการแกะสลัก (ไม้ / สังกะสี) ตามยอดปราสาท หรืออาคารศาสนสถานต่าง ๆ ในชุดหนึ่ง ๆ นั้น ส่วนที่อยู่ด้านบนเรียกว่า "สะเจี" ส่วนที่อยู่ด้านล่างเรียกว่า "กะหุ้งต่อง" ส่วนที่อยู่ตรงกลาง เรียกว่า "พอง" ส่วนลายแกะสลัก (ไม้ / สังกะสี) ที่เป็นเชิงชายของอาคารที่มักจะเห็นอยู่โดยทั่วไป นั้นเรียกว่า "ปานซอย"

ทั้งด้านศิลปกรรม สถาปัตยกรรม จิตรกรรม และประติมากรรม ที่สร้างขึ้นภายในเมือง แม่ฮ่องสอนนั้น ก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมและสภาพภูมิทัศน์ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนชาวไต ที่มี ลักษณะเฉพาะตัว และแสดงถึงความสงบ เรียบง่าย ตามแบบของชาวไทยใหญ่ โดยทั้งหมดกลายเป็น เอกลักษณ์เฉพาะตัว และเป็นเสน่ห์ที่ทำให้เกิดความสวยงามเฉพาะตัวของเมืองแม่ฮ่องสอน

แผนภาพ 1 สภาพภูมิทัศน์เมืองแม่ฮ่องสอน

สถาปัตยกรรม-ศิลปกรรมที่สำคัญของเมือง

ชาวแม่ฮ่องสอนนั้นเมื่อสร้างบ้านเมืองอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านแล้วจะสร้างวัดพร้อมควบคู่กันไป ด้วย การสร้างวัดจะสร้างกุฏิพระและสามเณรซึ่งจะแบ่งห้องนอนแยกต่างหากกัน หัวหน้าหมู่บ้านที่มีฐานะดีจะเป็นผู้ดำเนินการลงทุนสร้างโดยขอแรงชาวบ้านช่วยกันทำภายในอาคารวัดหลังหนึ่งแบ่งออกเป็นหลายห้องเช่นห้องนอนสำหรับขุนเจ้า(พระ) ห้องนอนสามเณร (สามเณร)ห้องโถงหรือโรงทานสำหรับศรัทธาร่วมทำบุญ ซึ่งแบ่งระดับเป็นชั้นลดหลั่นกันไป ห้องที่อยู่สูงที่สุดเป็นห้องที่ประดิษฐานพระพุทธรูปองค์พระประธานและอื่น ๆ ตกแต่งประดับด้วยลวดลายไทร(ไทยใหญ่)

ซึ่งจากความเชื่อและจารีตประเพณีดังกล่าวทำให้เกิดลักษณะทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่สำคัญของเมืองที่มีความสวยงามตามแบบ ศิลปกรรม-สถาปัตยกรรม ไทยใหญ่ พม่า ต่อมแบบฉบับของชาวแม่ฮ่องสอนที่เป็นเอกลักษณ์ และมีความโดดเด่นก่อให้เกิดเป็น สิ่งก่อสร้างที่มีความสำคัญทางด้านสถาปัตยกรรม – ศิลปกรรม ที่สำคัญของเมืองดังนี้

พระธาตุดอยกองมู

เจดีย์ 2 องค์ บนเขาด้านทิศตะวันตกของตัวเมืองแม่ฮ่องสอน องค์ใหญ่สร้างเมื่อพ.ศ.2403 โดยจองต้องผู้ และนางเหล็ก ภรรยาเจ้าศรัทธาสร้างถวาย บรรจุพระธาตุพระโมคคัลลานะ เคยพังลงตั้งแต่คอร่มงขึ้นไปเหลือแต่ฐานและตัวเจดีย์ตั้งแต่คอร่มงลงมาพ.ศ.2441 พระครูอนุสนธิศาสนกิจ เจ้าอาวาสวัดไม้ยุง และคณะศรัทธาประชาชนร่วมกันก่อสร้างจนเต็มองค์ ได้ทำพิธียกฉัตรสมโภชเมื่อเดือนมีนาคมพ.ศ.2443 องค์เล็กสร้างเมื่อพ.ศ.2417 โดยพญาสิงหนาทบำรุง เจ้าองค์แรกของเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นเจ้าศรัทธา บรรจุพระธาตุของพระสารีบุตร

เจดีย์และศาลาการเปรียญวัดจองกลาง

เจดีย์ สูง 12 คอก ฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสแต่ละด้านของเจดีย์ประดิษฐานพระพุทธรูปปางนั่งสมาธิ มีเจดีย์องค์เล็กที่มุมทั้งสี่ รูปแบบทางศิลปะเป็นแบบพม่าผสมไทยใหญ่ มีลวดลายสวยงาม ขุนเพียรพิรุณกิจ และแม่จองเอือน เป็นเจ้าศรัทธาสร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. 2457

ศาลาการเปรียญ อาคารไม้ชั้นเดียวใต้ถุนสูง หลังคามุงสังกะสีและเป็นแบบ 2 คอก 3 ชาย รูปแบบสถาปัตยกรรมผสมพม่าไทยใหญ่

วิหารวัดจองคำ

สร้างเมื่อ พ.ศ. 2469 โดยพระอุหน่าก๊ะ เจ้าอาวาสวัดจองคำในเวลานั้น และลุงจองคำ ส่วย ผื่นอุตมะ พร้อมด้วยคณะศรัทธาร่วมกันสร้างถวาย เป็นอาคารทรงตรีมุข หลังคาทรงปราสาท 1 คอก 2 ชาย ตามแบบ สถาปัตยกรรมไทยใหญ่

เจดีย์และพระพุทธรูปไสยาสน์วัดผาอ่าง

เจดีย์ สร้างโดยศรัทธาเจ้าพ่อคำหยี(พระยาพิชเดชสงคราม) เจ้าแม่จันทร์คำ และคณะศรัทธาร่วมกันสร้าง ประมาณ พ.ศ. 2449 ที่ได้ชื่อว่าวัดผาอ่างเพราะมีพระภิกษุจากเมืองผาอ่าง รัฐฉาน สห

ภาพพม่าได้มาอยู่และสร้างวัดขึ้น จึงเรียกชื่อตามชื่อเมืองเดิมของพระภิกษุองค์นั้น

วัดร้างดอยแก้วขมิ้น

ตั้งอยู่ยอดเขา ห่างจากบ้านใหม่ หัวสนามบินมาทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ประมาณ 1,200 เมตร สภาพเดิมขององค์เจดีย์ถูกขุดเจาะหาโบราณวัตถุ จนเสียหายพังทลายแต่โครงสร้างส่วนอื่น เช่น กำแพงแก้ว และลานประทักษิณยังคงอยู่ ตัวเจดีย์ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีสิงห์ประดับที่มุมทั้งสี่ องค์เจดีย์มีฐานย่อเก็จสามชั้นและฐานแปดเหลี่ยมรองรับชั้นมาลัยเถาที่ทำเป็นลายกลีบบัวซ้อนกันสองชั้น บัวปากกระบังและองค์ระฆังกลมที่ตกแต่งด้วยลายหน้ากาล ส่วนยอด ปล้องไฉนและปลี ยอด หักหายไปแต่พบชิ้นส่วนโลหะประดับยอดจัดทรงอยู่รอบฐาน ฐานย่อเก็จชั้นล่างสุดประดับแจกัน ดอกไม้หรือหม้อปูระณะหมู่ที่มุมทั้งสี่และตกแต่งผนังด้วยลายลูกฝัก มีขุมทิศที่ฐานทั้งสี่ด้านแต่ด้านทิศตะวันตกถูกขุดทำลายจนเหลือแต่ฐาน มีลักษณะเป็นมุขยื่นออกมาด้านหน้า ภายในเป็นคูหาประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นศิลปะพม่าแบบมณฑลพะเยี ส่วนยอดขุมเป็นทรงปราสาทซ้อนลดหลั่นกันเป็นชั้น ๆ ด้านหน้าเป็นบันไดทางขึ้น รวบบันไดประดับตัวมังกรหมอบทอดตัวยาวตามแนวบันได ขุมทิศเหล่านี้ก่อทับฐานย่อเก็จชั้นล่างที่ฉาบปูนและตกแต่งลวดลายไว้แล้วจึงทำให้คิดได้ว่าน่าจะสร้างขึ้นหลังจากสร้างเจดีย์เสร็จแล้ว องค์เจดีย์มีลานประทักษิณและกำแพงแก้วรูปห้าเหลี่ยมล้อมรอบและมีช่องบันไดที่กึ่งกลางทุกด้านทำให้มีแผนผังเป็นรูปห้าเหลี่ยมตามแนวทิศเหนือได้

จากการสำรวจพบโบราณวัตถุทั้งสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เช่น เครื่องมือหินกะเทาะและขวานหินขัดและโบราณวัตถุสมัยประวัติศาสตร์

อุโบสถและพระพุทธรูปไสยาสน์วัดพระนอน

อุโบสถ อาคารสถาปัตยกรรมแบบพม่า ทรงจตุรมุข หลังคามุงสังกะสี ลักษณะแบบ 2 คอ 3 ชาย ประดับลวดลายสังกะสีฉลุ บนยอดหลังคามีฉัตรสีทองแว่นระฆังไว้โดยรอบ เพดานเป็นไม้มีลวดลายประกอบ เสากลมทาสีทองและสีแดง หัวเสามีลวดลายติดกระຈดคล้ายบัว สร้างเมื่อพ.ศ. 2449 เป็นอุโบสถหลังแรกของจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีความสวยงามที่หาดูได้ยาก กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถานไว้แล้ว

พระพุทธรูปไสยาสน์ ประติมากรรมแบบศิลปะไต (ไทยใหญ่) มีความยาว 12 เมตร ตามตำนานเล่าว่า พระพุทธรูปไสยาสน์นี้สร้างก่อนอารามวัดพระนอน ผู้เป็นเจ้าของสร้างคือเจ้าเมืององค์แรกของเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นชาวไต (ไทยใหญ่) ชื่อพะก่าเด็กซาน หรือชื่อในภาษาพม่าว่า "ซานกะเล" ต่อมาได้รับพระราชทานนามว่า "พญาสิงหนาทราชา" มูลเหตุที่สร้างพระพุทธรูปไสยาสน์ เนื่องจากท่านประสงค์จะสร้างถาวรวัตถุที่เป็นมงคลเพื่อเป็นที่ระลึกแก่ชนรุ่นหลัง และเป็นพระพุทธรูปประจำวันเกิดของท่าน คือ วันอังคาร และเป็นการเฉลิมฉลองในโอกาสที่หมู่บ้านแม่ฮ่องสอนได้รับการยกฐานะเป็นเมือง

วิหารเจ้าพราละแข่ง-วัดหัวเวียง

เป็นอาคารไม้ 2 หลังติดกัน หลังคามุงด้วยแป้นเกล็ด ประดับด้วยลวดลายฉลุสังกะสีเป็นชั้น ๆ แบบปราสาท เป็นศิลปะที่ผสมกลมกลืนศิลปะต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างเหมาะสม สวยงาม หลังใหญ่มียอดเป็นรูปโดมต่อด้วยไม้กลึงเป็นช่อแหลมขึ้นไป หลังเล็กหลังคาเป็นปราสาท 5 ยอด ประดับด้วยลวดลายสังกะสีฉลุ บนยอดมีฉัตรสีทองคล้ายฉัตรเจดีย์ เพื่อใช้เป็นอาคารประดิษฐานพระพุทธรูป “มหายานี” หรือ “พราละแข่ง” ที่นำมาจากเมืองมณฑลเศรย์ สหภาพพม่า นอกจากนั้นอุโบสถวัดหัวเวียงยังมีความงดงาม และเป็นสถาปัตยกรรมท้องถิ่นที่มีความสวยงามเชิดหน้าชูตาของเมือง

ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง (ศาลเจ้าเม็ง)

สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยที่ “ชานกะเล” ได้รับแต่งตั้งจากเจ้าอินทวิชยานนท์เจ้าเมืองเชียงใหม่ให้เป็นเจ้าเมืองคนแรกมีบรรดาศักดิ์เป็น “พญาสิงหนาทราชา” ครองเมืองในปีพ.ศ.2417 ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองแล้ว เพื่อให้ประชาชนชาวแม่ฮ่องสอนได้มีที่พึ่งทางใจ เพื่อปกป้องรักษา และปกป้องคุ้มครองให้งานดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย

อาคารบ้านพักป่าไม้จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เดิมเป็นบ้านพักของผู้จัดการบริษัทบอมเบย์เบอร์ม่า สร้างประมาณพ.ศ.2467 เมื่อหมดสัมปทานป่าพ.ศ.2472 จึงมอบอาคารแก่ทางราชการ ซึ่งได้ใช้เป็นบ้านพักป่าไม้จังหวัดมานานพอสมควร ปัจจุบันเป็นอาคารประวัติศาสตร์ ทางป่าไม้จังหวัดพยายามดูแลอนุรักษ์ไว้

บทที่ 3

พัฒนาการของการท่องเที่ยวและการพัฒนาเมือง

เมืองแม่ฮ่องสอนมีสถานที่ท่องเที่ยวอยู่มากมายทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และ สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของเมือง เห็นได้จากวัดวาอารามในเมืองที่มีความสวยงามตามแบบศิลปกรรมไทยใหญ่ อาคารบ้านเรือนแบบไทยใหญ่(เฮินไต) ที่เป็นบ้านไม้ชั้นเดียวหรือสองชั้นแบบโบราณ เรียกว่าบ้านสร้างด้วยไม้มีได้สูง หลังคามุงด้วยใบตองตึง นอกจากนั้นยังรวมถึง ศิลปวัฒนธรรมประเพณีมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ดังจะเห็นได้จากการแต่งกายแบบพื้นเมืองซึ่งเรียกกันว่าชุดไต ภาษาถิ่นที่เรียกว่าภาษาไต และอาหารพื้นเมืองแบบไทยใหญ่ สิ่งเหล่านี้นับว่าเป็นเสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเยี่ยมชมจังหวัดแม่ฮ่องสอนและเดินทางกลับด้วยความประทับใจ

จากลักษณะที่สำคัญดังกล่าวก่อให้เกิดเป็นความประทับใจของผู้ที่มาเยี่ยมชม ควบคู่กับสภาพธรรมชาติที่สวยงามซ่อนตัวอยู่กลางขุนเขาและ วัฒนธรรมไทยใหญ่ที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ กลายเป็นเสน่ห์และจุดขายที่สำคัญทางการท่องเที่ยวของเมืองแม่ฮ่องสอนในปัจจุบัน พัฒนาการของการท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอนนั้น อาจจะไม่ชัดเจนมากนักในช่วงแรก และช่วงกลาง แต่เนื่องด้วยปัจจัยหลายประการโดยที่การท่องเที่ยวนั้นยังถือว่าเป็นจุดประสงค์อันดับรองลงไป แต่หลังจากนั้นการท่องเที่ยวเมืองแม่ฮ่องสอน ก็พัฒนาและก่อขึ้นเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาอย่างเห็นได้ชัดเจนในปัจจุบัน โดยที่สามารถจำแนก ลำดับช่วงของพัฒนาการการท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอน ได้เป็นสามช่วงอายุดังนี้

1. ยุคแรกของการพัฒนา (ก่อนปีพ.ศ.2525)

ในช่วงแรกนั้นเมืองแม่ฮ่องสอนตั้งถิ่นฐานอยู่ภายในที่ราบลุ่มของเทือกเขาทางด้านตะวันตกของภาคเหนือไม่ว่าจะเป็นเมืองแม่ฮ่องสอน หรือชุมชนอื่นๆที่อยู่รอบข้างไม่ว่าจะเป็นเมืองแม่สะเรียง เมืองปาย หรือเมืองขุนยวม ทั้งนี้เนื่องจากการติดต่อ ยกเว้นแต่การติดต่อกับหัวเมืองพม่าฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสาละวินทำได้สะดวกเนื่องจากใช้การคมนาคมทางน้ำทางแม่น้ำปายและแม่น้ำสาละวิน จนกระทั่งเมื่อมีการรวมหัวเมืองฝั่งตะวันตกเข้าเป็นมณฑลพายัพ ทำให้การติดต่อกับหัวเมืองฝั่งพม่าทางด้านการปกครองนั้นเป็นอันยุติลงและต้องหันมาติดต่อคมนาคม และปฏิสัมพันธ์กับชุมชนโดยรอบทางด้านมณฑลพายัพแทน ซึ่งเมืองหลวงในขณะนั้นคือเมืองเชียงใหม่ ทำให้เมืองแม่ฮ่องสอนต้องติดต่อทางด้านการบริการราชการกับเมืองเชียงใหม่มากขึ้นด้วยการเดินเท้า การติดต่อกับเมืองอื่นๆ นั้นไม่สามารถทำได้สะดวกนักเนื่องจากสภาพภูมิประเทศ แม้กระทั่งการเดินทางไปสู่เชียงใหม่ก็ต้องใช้เวลาเดินเท้าถึง 10 -20 วัน โดยการเดินทางลงทางใต้สู่อำเภอแม่สะเรียงและเข้าเชียงใหม่ทางอำเภอฮอดนั้น จะใช้เวลาเดินเท้าถึง 15 วัน ขณะที่หากเดินทางขึ้นเหนือสู่อำเภอปาย

และเข้าสู่เชียงใหม่ทางอำเภอแม่แตงนั้นจะใช้เวลาเดินทาง 12 วัน และทางสุดท้าย คือการเดินทางลงทางใต้ผ่านอำเภอยวนและลัดไปทางด่านตะวันออกสู่อำเภอแมริม แต่เส้นทางนี้ทุรกันดารมาก ประกอบกับต้องเดินทางผ่านป่าหนาทึบแม้ว่าจะเป็นเส้นทางที่ใกล้ที่สุดแต่ก็ใช้เวลานานถึง 10 วัน

แม้ว่าการเดินทางติดต่อกับเมืองเชียงใหม่ที่ลำบากในอดีต ที่มักจะใช้เฉพาะการติดต่อสื่อสารทางด้านภารกิจทางราชการ เนื่องจากข่าวสารต่างๆจากกรุงเทพ จะต้องส่งผ่านมาจากจังหวัดเชียงใหม่ก่อน ในส่วนของการค้าขายนั้นยังคงติดต่อกับทางพม่าเนื่องจากมีความสะดวกกว่า โดยการเดินทางนั้นจะใช้ทางเรือล่องลงไปตามลำน้ำปายเข้าสู่แม่น้ำสาละวินในเขตประเทศพม่าปัจจุบันและเข้าสู่เมืองมะละแหม่ง ซึ่งเป็นเมืองท่าสำคัญ ที่เป็นแหล่งรวมของสินค้าหลายประเภทที่เป็นสินค้านำเข้าที่สำคัญของแม่ฮ่องสอนอันได้แก่เกลือ กะปิ มะพร้าว น้ำมันก๊าด สังกะสี ผ้า เครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตรที่ทำจากเหล็กชนิดดีจากประเทศอังกฤษ นอกจากนั้นยังรวมถึงการส่งบุตรหลานของผู้ที่มีฐานะดีในเมืองแม่ฮ่องสอนไปศึกษาในประเทศพม่าอีกด้วย เนื่องจากระบบการศึกษาของพม่าซึ่งปกครองโดยอังกฤษมีระบบการจัดการการศึกษาที่ดีจึงเป็นที่ยอมรับของชาวเมือง

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 บริษัทเดินอากาศไทย ได้เปิดเส้นทางบินรับส่งผู้โดยสารและสินค้าจากเชียงใหม่เป็นวงรอบไปยังอำเภอต่างๆในจังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยเริ่มต้นที่อำเภอปาย สู่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน อำเภอขุนยวม อำเภอแม่สะเรียงและกลับสู่จังหวัดเชียงใหม่ (ทำให้จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดเดียวที่มีสนามบินทุกอำเภอ) แต่การมีสนามบินทุกอำเภอก็ไม่ได้เป็นการทำให้เมืองแม่ฮ่องสอนเป็นที่รู้จักหรือเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว เพราะเนื่องจากต้องมีฐานะดีมาเท่านั้นจึงจะสามารถเดินทางโดยทางเครื่องบินได้ เนื่องจากค่าโดยสารราคาแพงมากในสมัยนั้น

ปีพ.ศ.2508 สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีได้มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมสู่จังหวัดแม่ฮ่องสอนอย่างเป็นทางการ การพัฒนาเส้นทางคมนาคมสายแรก ได้อาศัยแนวเส้นทางเดินเท้าที่บริษัทพนาสิทธ์ ทรัพย์ทวี ใช้ลำเลียงไม้ เส้นทางสายนี้คือทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 ที่ตัดจากอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ เข้าสู่อำเภอแม่สะเรียง อำเภอขุนยวม และอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน แต่เนื่องด้วยสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูงและมีป่าหนาทึบ จึงทำให้ต้องก่อสร้างเส้นทางดังกล่าวมานานหลายปี และเป็นเส้นทางที่คดเคี้ยวไปตามไหล่เขา ทำให้ระยะยาวถึง 350 กิโลเมตร จากจังหวัดเชียงใหม่ ถึงจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ในปีพ.ศ.2520 การก่อสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 สำเร็จ ทำให้การเดินทางจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนสู่จังหวัดเชียงใหม่มีความสะดวกมากขึ้น และนับว่าเป็นการเปิดเมืองสู่โลกภายนอก นับจากนั้นเป็นต้นมา การเดินทางสู่จังหวัดแม่ฮ่องสอนเพื่อการท่องเที่ยวจึงได้เริ่มต้นขึ้น แต่ก็ยังจำกัดอยู่ในกลุ่มของนักท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติและการผจญภัยเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากสภาพของการเดินทางที่คดเคี้ยวไปตามไหล่เขาตลอดเส้นทางตามสภาพภูมิประเทศของเทือกเขา

ทำให้นักท่องเที่ยวไม่นิยมเดินทางมากนัก กิจกรรมการท่องเที่ยวในช่วงเวลาดังกล่าวจะเกิดขึ้นในช่วงฤดูหนาวเท่านั้นและมีนักท่องเที่ยวไม่มากนัก

ประมาณปีพ.ศ.2522 ได้มีการพัฒนาเส้นทางสายแม่ฮ่องสอน อำเภอปาย และเข้าสู่จังหวัดเชียงใหม่ในเขตอำเภอแม่แตง ที่บ้านแม่มาลัย ซึ่งเส้นทางดังกล่าวคือทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 โดยเส้นทางสายนี้ นายพลยาโนแห่งกองทัพญี่ปุ่นเป็นผู้กำหนดแนวทางให้เส้นทางดังกล่าวเดินทัพญี่ปุ่นเข้าพม่า ซึ่งได้ก่อสร้างไว้ตั้งแต่พ.ศ.2486 ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เส้นทางนี้ตัดผ่านภูเขาสูงชันและป่าทึบหนากว่าทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 เนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูงชันและภายในพื้นที่ยังเป็นที่ตั้งของชุมชนชาวไทยภูเขาที่กระจายตัวอยู่บนภูเขาเพื่อลักลอบปลูกฝิ่น ทำให้การพัฒนาเส้นทางดังกล่าวใช้เวลามากกว่าปกติ

2. ยุคพัฒนาการท่องเที่ยว ปีพ.ศ.2525 – 2539

ช่วงที่ 2 นั้น เริ่มตั้งแต่ปีพ.ศ.2525 ภายหลังจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 ได้พัฒนาแล้วเสร็จจึงทำให้เส้นทางดังกล่าวสามารถใช้ติดต่อกับจังหวัดเชียงใหม่ได้อีกทางด้วยระยะทาง 220 กม. ซึ่งใกล้เคียงกับการเดินทางด้วยทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 จึงทำให้เส้นทางสายดังกล่าวได้รับความนิยมมากกว่าแม้ว่าเส้นทางจะแคบและสูงชันกว่าก็ตาม และเนื่องด้วยกระแสการท่องเที่ยวประเภทเที่ยวชมธรรมชาติและกิจกรรมประเภททัวร์ป่าได้รับความนิยมในช่วงเวลานั้น ประกอบกับการเปิดเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 จึงเท่ากับการเปิดพื้นที่ทัวร์ป่าใหม่ที่นำเสนอแทนพื้นที่เดิม คือเชียงใหม่และเชียงรายที่เริ่มจะถึงจุดอิ่มตัว และที่สำคัญพื้นที่ที่เส้นทางสาย 1095 ตัดผ่านนั้น มีสภาพภูมิประเทศที่สวยงามและมีชุมชนต่างๆที่มีความน่าสนใจในลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำให้เป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยวประเภททัวร์ป่า นอกจากนี้ยังสามารถจัดกิจกรรมการผจญภัยต่างๆได้หลายประเภท อาทิ การเดินป่า การขี่ช้าง และการล่องแพ ทั้งแพยางและแพไม้ไผ่ ดังนั้นนับตั้งแต่พ.ศ.2525 เป็นต้นมา การท่องเที่ยวประเภททัวร์ป่าจึงเริ่มต้นขึ้นโดยมีจุดหมายสุดท้าย คือการเที่ยวชมเมืองแม่ฮ่องสอน กิจกรรมประเภทรีสอร์ท ที่หักเหทางจึงถือกำเนิดขึ้นเพื่อรองรับการท่องเที่ยวในบริเวณเส้นทางสายดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวสำหรับเมืองแม่ฮ่องสอนในเวลานั้นยังไม่เป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญของเมืองเนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีไม่มากนัก และมีช่วงการท่องเที่ยวบางฤดูกาลเท่านั้น การพัฒนาองค์ประกอบต่างๆเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่กิจการที่พัก ร้านอาหาร บริการเช่าพาหนะ หรือแม้แต่บริการนำเที่ยว ยังเป็นการดำเนินการอย่างไม่เป็นแบบแผนและเป็นกิจการภายในครัวเรือนเพื่อเสริมรายได้มากกว่าที่จะเป็นรูปแบบธุรกิจอย่างแท้จริง

ในปีพ.ศ.2529 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ทำการสำรวจศักยภาพของจังหวัดแม่ฮ่องสอนเพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดและสรุปผลการศึกษาได้ว่า จังหวัด

แม่ฮ่องสอนเป็นเมืองที่แยกอยู่อย่างโดดเดี่ยวอย่างเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง การเดินทางที่
ยากลำบากทำให้เมืองแม่ฮ่องสอนเป็นสิ่งท้าทายให้นักท่องเที่ยวได้มาเยี่ยมชม แต่จังหวัด
แม่ฮ่องสอนก็ยังมีความน่าสนใจอยู่มากในด้านการคมนาคมและความพร้อมในด้านการบริการ
นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังเริ่มมีความเสื่อมโทรมของพื้นที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และเริ่มสูญเสียใน
เอกลักษณ์ของท้องถิ่นจากผลกระทบที่เกิดขึ้นและการติดต่อกับเมืองอื่นที่เจริญกว่า

พ.ศ.2530 ซึ่งเป็นปีการท่องเที่ยวไทย จังหวัดแม่ฮ่องสอนได้ขานรับนโยบายการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยด้วยการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยจะเป็นการจัดกิจกรรมการแสดงของท้องถิ่น และประเพณีท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยขบวนแห่จองพารา ขบวนปอยส่างลอง และการฟ้อนรูปสัตว์ (ฟ้อนกิงกะหล่าและฟ้อนโต ตามความเชื่อของชาวไทยใหญ่ในการเฉลิมฉลองตามเทศกาลต่างๆ) ไปแสดงที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งได้สร้างความประทับใจและสนใจ ให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนั้นนายกคังคักดี ลั้วมโนมนต์ผู้ว่าราชการจังหวัดแม่ฮ่องสอนในขณะนั้น ได้จัดให้คณะสื่อมวลชนแขนงต่างๆจากกรุงเทพมหานคร เดินทางไปทัศนศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์จังหวัดอีกด้วย นับแต่นั้นจังหวัดแม่ฮ่องสอนก็ได้รับการบันทึกรายชื่อไว้ในฐานะแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติบริสุทธิ์ สวยงาม และมีวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างจากท้องถิ่นอื่นในภูมิภาคเหนือด้วยกัน บริษัทนำเที่ยวต่างๆ ก็มีรายการนำเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอนอยู่ในรายการนำเที่ยวโดยเน้นจุดขาย คือความสวยงามและความบริสุทธิ์ของธรรมชาติ และศิลปวัฒนธรรมประเพณี

3. ยุคปัจจุบัน (พ.ศ.2540 -พ.ศ.2545)

ในช่วงปัจจุบัน เป็นช่วงที่ ได้มีการพัฒนาทางด้าน การท่องเที่ยวได้เป็นรูปร่างขึ้นมาก ทั้ง ด้าน จำนวนนักท่องเที่ยว อัตราการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยว นอกจากนั้นในส่วนของจำนวนที่พักและ โรงแรม ก็มีเพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยว ทั้งนักท่องเที่ยวและนักทัศนาจร แม้ว่าในช่วงนี้อาจจะไม่มีเหตุการณ์การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่เห็นชัดเจนนั้น แต่โครงการพัฒนาเพื่อการ พัฒนาการท่องเที่ยวในเขตเมือง กลับถูกสร้างขึ้นอย่างชัดเจน เห็นได้จากขุมประตู่ทั้งด้านทิศเหนือ และทิศใต้ก่อนจะเข้าเมืองรวมถึง การพัฒนาพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญของเมืองทั้งสองพื้นที่ อันได้แก่ วัดพระธาตุคอกยงกมู ทั้งบริเวณทางขึ้นที่จอดรถและบริเวณโดยรอบ พื้นที่ที่ 2 คือ บริเวณ วัดจองคำจองกลางและพื้นที่หนองจองคำ ที่มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้เกิดความสวยงาม เนื่องจาก พื้นที่ดังกล่าวถือว่าเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงในการท่องเที่ยวและเป็นที่รู้จักในระดับประเทศ

รูปแบบการท่องเที่ยวของเมืองแม่ฮ่องสอน

รูปแบบการท่องเที่ยวจากคำจำกัดความ คือ กลุ่มของกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่มีลักษณะการท่องเที่ยวแตกต่างกันตามมิติของทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 สามารถแยกออกเป็น 4 ประเภทคือ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติหรือเชิงนิเวศน์ (Natural Tourism) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนันทนาการ (Recreation Tourism) รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อการประชุมหรือสัมมนา (Convention Tourism)

จากการศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวจะพบว่าสาเหตุที่นักท่องเที่ยวเลือกมาเที่ยวที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งส่วนใหญ่จะเลือกมาเที่ยวเนื่องจากมีสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศสวยงามและเย็นสบาย ถึงร้อยละ 47 รองลงไปคือ มีโบราณสถาน ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่สวยงามและสัมพันธ์กับวัฒนธรรม ประเพณีรวมถึงวิถีชีวิตท้องถิ่น ที่มีความแตกต่างจากวัฒนธรรมท้องถิ่นทั่วไปของคนไทย ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของเมืองแม่ฮ่องสอน (ตามตารางที่ 1)

จากการศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอน การสามารถจำแนกรูปแบบการท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอนออกมาเป็นประเภทดังนี้

รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism)

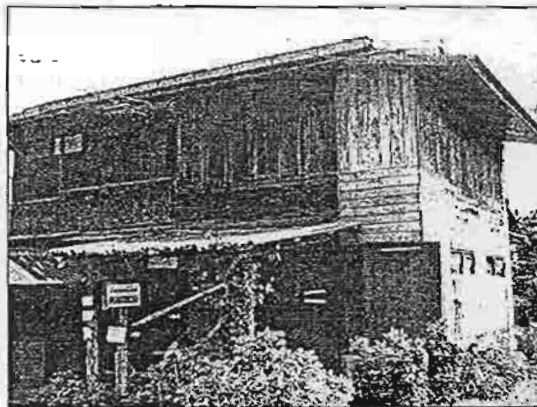
การท่องเที่ยวภายในเมืองแม่ฮ่องสอนคือการท่องเที่ยวแบบการเยี่ยมชม ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของเมือง และการท่องเที่ยวแบบการเยี่ยมชมวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นพบว่าวัดพระธาตุดอยกองมู และวัดจองคำจองกลาง เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ถือว่ามีความสำคัญสูงมากของจังหวัดแม่ฮ่องสอนและภาคเหนือ ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวในระดับนานาชาติหรือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เด่นมากในแหล่งท่องเที่ยวประเภทเดียวกัน จากการจัดลำดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือ (การท่องเที่ยวแหล่งประเทศไทย, 2540) และเมื่อศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองแม่ฮ่องสอนนั้น สามารถจำแนกออกเป็นประเภทดังนี้

1.รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และโบราณสถาน

รูปแบบการท่องเที่ยวประเภทนี้ เกิดจากแหล่งท่องเที่ยวที่มี อยู่ในเมืองที่ส่วนใหญ่จะเป็นอาคาร สิ่งก่อสร้างที่มีลักษณะศิลปกรรม และสถาปัตยกรรมใด(ไทยใหญ่)ในเมืองที่มีทั้งอาคารบ้านเรือน วัดวาอาราม และสภาพแวดล้อมที่เป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะอาคารสิ่งก่อสร้างประเภทวัดภายในเมือง ซึ่งเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวและถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญที่สุดในเมืองแม่ฮ่องสอน ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบนี้สามารถท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี และ ถือว่าเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวนิยมมาท่องเที่ยวมากที่สุด สถานที่ที่นักท่องเที่ยวนิยมไปเที่ยวได้แก่ วัดพระธาตุดอยกองมู (เป็นสถานที่เคารพสักการะของชาวและยังเห็นทัศนียภาพของเมืองแม่ฮ่องสอนได้

เนื่องจากตัวพระธาตุตั้งอยู่บนภูเขาติดกะตัวเมืองทางทิศตะวันตก) วัดจองคำ วัดจองกลางรวม วัดพระนอน วัดกลางเวียง วัดก้ำก้อ วัดม่วยต่อ วัดก๊วยมั้นทางทิศตะวันออกของเมือง รวมถึงพิพิธภัณฑ์ที่รวมรวมของโบราณภายในวัดพระนอนและวัดจองกลาง (ดูจากแผนที่ แหล่งท่องเที่ยวกลุ่มศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมในเมือง)

กิจกรรมการท่องเที่ยวของรูปแบบการท่องเที่ยวประเภทนี้คือ การเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปกรรม และสถาปัตยกรรม รวมถึงอาคารสิ่งปลูกสร้างภายในเมือง ซึ่งมีทั้งแบบการเดินทางเอง และการไปกับบริษัททัวร์ โดยกิจกรรมที่ทำได้คือการเดินชม และการถ่ายภาพ เป็นส่วนใหญ่

2. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และวิถีชีวิต

รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ถือเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะมีรูปแบบการท่องเที่ยวประเภทนี้ร่วมด้วย โดยที่ ส่วนใหญ่มักจะสนใจ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และ ประเพณีท้องถิ่น ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

กลุ่มสถานที่ท่องเที่ยว ส่วนใหญ่จะเป็นสถานที่ภายในเมืองที่นักท่องเที่ยวนิยมไปตามการประชาสัมพันธ์ ซึ่งจะมียุ2 ที่คือ ตลาดเช้าเมืองแม่ฮ่องสอน(ขายของตั้งแต่ 04.00น-18.00น)ซึ่งนักท่องเที่ยวมักนิยมไปเดินชมตลาดเพื่อเลือกซื้อสินค้าพื้นเมือง อาหารและขนมพื้นเมืองแบบชาวไทยใหญ่ ส่วนในเวลากลางวันนั้น เมื่อนักท่องเที่ยว เดินเที่ยวชมเมือง ก็จะสามารถแวะรับทานอาหารและพื้นเมืองที่ขายอยู่ทั่วเมือง ซึ่งถือว่าเป็นอีกสถานที่ที่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาตินิยม นอกจากนั้นตลาดในท่าบราชา ซึ่งเปิดขายในตอนกลางคืนตั้งแต่เวลา18.00น. - 22.00น. บริเวณถนนขุนลุมประพาสและบริเวณกลางเมืองนั้น ถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของรูปแบบการท่องเที่ยวประเภทนี้

โดยสรุปแล้วการท่องเที่ยวการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และวิถีชีวิต ไม่สามารถระบุและเจาะจงสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวรูปแบบนี้ได้ละเอียด เนื่องจากสถานที่ท่องเที่ยวประเภทนี้จะกระจายปะปนอยู่กับการดำรงชีวิตของชาวเมือง ซึ่งนักท่องเที่ยวจะเดินเที่ยวชมเมืองควบคู่กับการสังเกตวิถีชีวิตของชาวเมืองร่วมด้วย

กลุ่มกิจกรรมทางประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมทางประเพณี ที่ทางหน่วยงานราชการส่งเสริมหรือจัดขึ้น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด โดยที่เน้นการจัดงานในเชิงการส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น คืองานเทศกาลดอกบัวตองบาน โดยถือว่าเป็นการเปิดเทศกาลท่องเที่ยวเมืองแม่ฮ่องสอน (ซึ่งจัดในเดือนพฤศจิกายน เป็นต้นไป)

งานเมืองสามหมอก (จัดในช่วงเดือนมกราคม) งานเทศกาลชิมชาบ้านรักไทย(หมู่บ้านชาวจีนฮ่อ ในช่วงเดือน กุมภาพันธ์) งานประเพณีปอยส่างลอง (ประเพณีบวชลูกแก้วจะมีงานตั้งแต่เดือน มีนาคมถึงเมษายน) งานประเพณีสงกรานต์-ปีใหม่ชาวไต (จัดในช่วงเดือนเมษายน) งานประเพณี จองพารา (งานปอยเหลินสิบเอ็ด งานออกพรรษาตามแบบชาวไทยใหญ่ จัดในช่วงเดือนตุลาคม) ประเพณีลอยกระทง (จัดช่วงเดือน ตุลาคม-ธันวาคม) ซึ่งงานประเพณีดังกล่าวเมื่อรวมแล้วจะ เกิดขึ้นต่อเนื่องกันตลอดทั้งปี

ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวของรูปแบบการท่องเที่ยวประเภทนี้คือ การเที่ยวชมวิถีชีวิต ของ ชาวเมือง ซึ่ง สามารถทำได้ 2 ทาง คือ 1.การเดินทางเที่ยวชม สังเกต วิถีชีวิตชาวเมือง รวมถึงการซื้อ สินค้าพื้นเมือง และของที่ระลึกก่อนกลับภูมิลำเนา 2.การเดินทางมาเที่ยวเที่ยวในช่วงงานเทศกาล ต่างๆที่ทางจังหวัดจัดขึ้น

สรุปแล้วรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ของเมืองแม่ฮ่องสอนนั้น มีกิจกรรมการ ท่องเที่ยวที่สามารถทำได้ตลอดทั้งปี ทั้งในส่วนของแหล่ง ท่องเที่ยวภายในเมือง และส่วนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งถือว่าเป็นจุดเด่นของการท่องเที่ยว ในเมืองแม่ฮ่องสอน

องค์ประกอบการท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอน

(สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2527: 3-1-3-2) ให้ความเห็นว่าองค์ประกอบ ของการท่องเที่ยว จะประกอบด้วย 5 ส่วนใหญ่ คือ นักท่องเที่ยว ระบบการเดินทาง แหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวและการติดต่อให้ข้อมูลข่าวสาร

1. แหล่งท่องเที่ยว (Tourist Attractions)

1. แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปกรรม สถาปัตยกรรมและโบราณสถาน

ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มวัดวาอารามต่างๆในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งจะก่อสร้างด้วย ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมแบบไทยใหญ่-พม่า ที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของเมือง แม่ฮ่องสอน ดังนี้

วัดพระธาตุดอยกองมู

ตั้งอยู่บนดอยกองมูทางทิศตะวันตกของตัวเมืองแม่ฮ่องสอน เดินทางโดยแยกจากทางหลวง สาย 108 ตรงบริเวณอนุสาวรีย์พระยาสิงหนาทราชาขึ้นไปทางซ้ายมือ เป็นทางลาดยางขึ้นภูเขาไป อีกประมาณ 1.5 กิโลเมตร ก็จะถึงบริเวณวัด

วัดพระนอน

ตั้งอยู่เชิงคอกยงมู เป็นที่ประดิษฐานพระนอนองค์ใหญ่ สร้างด้วยศิลปะไทยใหญ่ และเป็นพระนอนองค์ขนาดยาว 12 เมตร ซึ่งมีพุทธลักษณะงดงามมาก อยู่ระหว่างทางที่จะขึ้นไปนมัสการพระธาตุคอกมู เป็นสิ่งใดที่มีลักษณะงดงามและสมบูรณ์มาก

วัดก้ำก่อ

(เป็นภาษาไตแปลว่า ดอกบุนนาค) ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับวัดพระนอน เป็นวัดเก่าแก่คู่บ้านคู่มืองแม่ฮ่องสอน สร้างเมื่อพ.ศ.2433 มีลักษณะสถาปัตยกรรมทั้งงดงามไม่แพ้วัดอื่น โดยเฉพาะลักษณะพิเศษที่มีหลังคาคลุมทางเดิน ตั้งแต่ซุ้มทางเข้าไปสู่ศาลา

วัดหัวเวียงหรือวัดกลางเมือง

ตั้งอยู่ที่ถนนสีนันทนบำรุง ตำบลจองคำ (อยู่ติดกับตลาดเช้าบริเวณสี่แยกไฟแดง) เป็นวัดที่ตั้งอยู่ใจกลางเมือง สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2406 เป็นที่ประดิษฐานของพระเจ้าพาราละแข่ง มีประวัติว่าหล่อจำลองจาก "พระมหามุนี" ซึ่งเป็นเจ้าพาราละแข่งของค์จริง ณ เมืองมณฑลเย่ ประเทศพม่า ประดิษฐานที่วัดหัวเวียง หรือวัดกลางเมือง ชาวแม่ฮ่องสอนถือว่าเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่มืององค์หนึ่ง

วัดจองคำ

อยู่บริเวณสวนสาธารณะหนองจองคำ เป็นวัดเก่าแก่ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2370 โดยช่างฝีมือชาวไทยใหญ่เป็นศิลปะแบบไทยใหญ่ที่แปลกและงดงามมาก หลังคาวัดเป็นรูปปราสาท เพราะมีคติว่าปราสาทเป็นของสูง ผู้ที่ประทับอยู่ในปราสาทควรจะเป็นพระมหากษัตริย์หรือตัวแทนพระศาสนา เหตุที่เรียกชื่อวัดจองคำ เนื่องจากเสาวัดประดับด้วยทองคำเปลว

วัดจองกลาง

ตั้งอยู่ข้างกับวัดจองคำ ภายในวิหารมีแท่นบูชาตั้งพระพุทธรูปองค์จำลอง ปิดทองเหลืองอร่ามไปทั้งองค์ มีสิ่งที่น่าสนใจอื่น ๆ อีก เช่น ตุ๊กตาแกะสลักด้วยไม้เป็นรูปคนและสัตว์เกี่ยวกับพระเวสสันดรชาดก ฝีมือแกะสลักของช่างชาวพม่า ซึ่งนำมาจากพม่าตั้งแต่ พ.ศ. 2400 นอกจากนี้ทางด้านจิตรกรรมยังมีภาพวาดบนแผ่นกระจกเรื่องพระเวสสันดรชาดกและภาพประวัติเจ้าชายสิทธัตถะ ตลอดจนภาพแสดงให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ของคนสมัยนั้นหลายภาพมีคำบรรยายใต้ภาพเป็นภาษาพม่าและมีบันทึกบอกไว้ว่าเป็นฝีมือของช่างไทยใหญ่จากมณฑลเย่

อนุสาวรีย์พระยาสิงหนาทราชา

ตั้งอยู่ต้นถนนขุนลุมประพาส พระยาสิงหนาท ได้รวบรวมผู้คนตั้งหมู่บ้านขึ้นชื่อว่า "บ้านขุนยวม" ต่อมาได้ยกขึ้นเป็นเมืองแม่ฮ่องสอน และได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนคนแรกจากบริเวณอนุสาวรีย์พระยาสิงหนาทราชานี้ เมื่อมองตรงขึ้นไปจะเห็นองค์พระธาตุคอกยงมูอยู่บนยอดเขา

วัดรางคอกยักวามัน

ตั้งอยู่ยอดเขา บริเวณหัวสนามบินมาทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ สภาพเดิมขององค์เจดีย์ถูกชุดเจาะหาโบราณวัตถุ จนเสียหายพังทลายแต่โครงสร้างส่วนอื่น เช่น กำแพงแก้ว และลานประทักษิณยังคงอยู่จึงสามารถศึกษา องค์ประกอบและรูปแบบสถาปัตยกรรมได้

2. แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติและพักผ่อนหย่อนใจ

ในส่วนแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติและการเล่นพักผ่อนหย่อนใจนั้น ส่วนใหญ่จะมีอยู่ในพื้นที่รอบๆตัวเมืองแม่ฮ่องสอน แต่อย่างไรก็ตามก็ยังถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอน เนื่องจากอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มน้ำปาย-แม่ฮ่องสอน ซึ่งสามารถเดินทางจากตัวเมืองออกไปได้อย่างสะดวกและใช้เวลารวดเร็ว เนื่องจาก สถานที่ท่องเที่ยวนั้นจะตั้งอยู่ไม่ไกลจากเมือง

หนองจองคำ

เป็นส่วนสาธารณะตั้งอยู่ใจกลางเมือง เป็นหนองน้ำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติมีน้ำตลอดปี เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวเมืองและนักท่องเที่ยว และใช้เป็นสถานที่จัดงานประเพณีที่สำคัญ ๆ ของจังหวัดด้วย

ศูนย์ศิลปาชีพจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ตั้งอยู่ที่ถนนขุนลุมประพาส ตรงข้ามหน่วยประสานงานป้องกันรักษาป่า(นปป) แม่ฮ่องสอน เป็นโครงการในพระบรมราชินูปถัมภ์ ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2527 ตามพระราชดำริในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นสถานที่ฝึกอบรมและส่งเสริมอาชีพต่าง ๆ ให้แก่ราษฎรทั้งชาวไทยพื้นราบและชาวไทยภูเขา

บ่อน้ำร้อน

ในเขตอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน มีบ่อน้ำร้อนเจ็ดบ่อแรกกำหนดอยู่ 2 แห่ง คือ หมู่บ้านผาบ่อง และหมู่บ้านห้วยโป่งในบริเวณพื้นที่ 8 ไร่และ 2 ไร่ ตามลำดับโดยเฉพาะที่บ่อน้ำร้อนผาบ่องมีการปรับปรุงให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจอีกแห่งหนึ่งของอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

เขื่อนผลิตไฟฟ้าพลังน้ำผาบ่อง

อยู่ห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนไปทางทิศใต้ประมาณ 12 กิโลเมตร เป็นเขื่อนกั้นลำน้ำแม่ละมวด และผลิตกระแสไฟฟ้าใช้ในตัวเมืองแม่ฮ่องสอน บริเวณตัวเขื่อนมีศาลาพักผ่อนเหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ อากาศสบายมีลมพัดตลอดเวลา

กระหรี่ปั๊ยกอยาวบ้านน้ำเพียงดิน

อยู่ในเขตตำบลผาบ่อง เป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวนิยมล่องเรือตามลำน้ำปาย ผ่านบ้านห้วยเตื่อไปจนถึงบ้านน้ำเพียงดินโดยเรือหางยาว ตลอดเส้นทางที่ล่องเรือไปตามลำน้ำจะผ่านระลอกน้ำที่ลดระดับลดหลั่นกันไปคล้ายธารน้ำตกนับเป็นทัศนียภาพที่งดงามแปลกตา จุดเด่นของบ้านน้ำ

เพียงดิน คือวิถีชีวิตของชาวปาดอง (กะเหรี่ยงคอยาว) การแต่งกายผู้ชายจะสวมกางเกงขายาว เสื้อตัวสั้น และมีผ้าโพกศีรษะ ผู้หญิงสวมเสื้อทรงกระบอกสีขาวยาวถึงสะโพก กระโปรงสีดำยาวถึงเข่า ทรงผมไว้หน้าม้า มีผ้าแถบโพกศีรษะ และสวมห่วงคอทองเหลืองเพื่อเป็นการแสดงฐานะ กันญาติปีศาจ และกันการแต่งงานข้ามเผ่า

กะเหรี่ยงคอยาวบ้านในสอย

ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน 33 กิโลเมตร เดินทางตามทางหลวงหมายเลข 1095 ไปทางอำเภอปางมะผ้า ผ่านบ้านปางหมู ข้ามสะพานแม่น้ำปาย บริเวณหลักกิโลเมตรที่ 199 แยกซ้ายมือไปตามถนน รพช. 1 กิโลเมตร เมื่อพบสามแยกให้เลี้ยวซ้ายไปตามทาง รพช. สายบ้านนายสอยอีก 17 กิโลเมตร บ้านกะเหรี่ยงคอยาวจะอยู่เลยบ้านนายสอยไปประมาณ 2 กิโลเมตร ทางช่วงนี้จะเป็นลูกรังจะต้องใช้รถกระบะ

กะเหรี่ยงคอยาวบ้านห้วยเสือเฒ่า

หมู่บ้านนี้ใกล้กับตัวเมืองแม่ฮ่องสอน เดินทางจากตัวเมืองไปทางอำเภอยายมผ่านหน้าศาลากลาง ถึงแยกไฟแดงซ้ายมือจะมีป้อมตำรวจเล็ก ๆ ตรงมุมถนนให้เลี้ยวซ้ายไปอีกประมาณ 12 กิโลเมตร ก็จะถึงบ้านห้วยเสือเฒ่า ถนนเป็นคอนกรีตและร่มรื่นตลอดทาง

บ้านยอดดอย (หมู่บ้านแม่วไมโครเวฟ)

เป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้ง ที่อาศัยอยู่บนดอยสูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 1,000 เมตร มีความเป็นอยู่เรียบง่ายและรักษาสันติธรรมนิยมประเพณีอย่างเคร่งครัดจึงเป็นสิ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวอยากเดินทางไปสัมผัสโดยเดินทางจากแม่ฮ่องสอนไปหมู่บ้านปาลาน 32 กม. (เส้นทางแม่ฮ่องสอน - ขุนยวม ประมาณกิโลเมตรที่ 234) และเลี้ยวซ้ายขึ้นหมู่บ้าน ซึ่งเป็นทางลาดยางสูงชันประมาณ 8 กิโลเมตร

อุทยานแห่งชาติถ้ำปลา - ผาเสื่อ

มีพื้นที่ประมาณ 488 ตารางกิโลเมตร อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง และอำเภอปางมะผ้า ภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสลับซับซ้อน ประกอบด้วยป่าดิบเขา ป่าสนเขา ป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรัง เป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำปาย สถานที่น่าสนใจของอุทยานได้แก่

ถ้ำปลา

ตั้งอยู่ที่บ้านห้วยผา ตำบลห้วยผา ห่างจากตัวเมืองประมาณ 17 กิโลเมตร ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1095 (แม่ฮ่องสอน-ปาย) กิโลเมตรที่ 191-192 เส้นทางลาดยาง สามารถเดินทางไปชมได้ทุกฤดูกาล บริเวณโดยรอบเป็นลำธารและป่าเขา ถ้ำปลาดังอยู่บริเวณเชิงเขามีลักษณะเป็นแอ่งน้ำขนาดใหญ่กว้างประมาณ 2 เมตร ลึก 1.50 เมตร ภายในแอ่งน้ำมีน้ำไหลออกจากถ้ำใต้ภูเขาอยู่ตลอดเวลา และมีปลาตัวโต ๆ อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เรียกว่าปลาหมูหรือปลาค้าง เป็นปลาที่มีเกล็ดขนาดใหญ่ในวงศ์เดียวกับปลาคาร์พ และถึงแม้จะมีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ก็ไม่มีใครกล้าทำ

อันตราย เนื่องจากมีความเชื่อว่าเป็นปลาเจ้า หากใครนำไปรับประทานแล้วจะต้องมีอันเป็นไป ปัจจุบันบริเวณอุทยานถ้ำปลาได้รับการปรับปรุง เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจสำหรับชาวเมืองและนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม

น้ำตกผาเสือ

ตั้งอยู่ในเขตตำบลหมอกจำแป่ ห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ตามเส้นทางสู่อำเภอปาย (เส้นทาง 1095) บริเวณกิโลเมตรที่ 191 แยกไปตามทางขึ้นสู่พระตำหนักปางตองอยู่ห่างจากถนนประมาณ 100 เมตร รวมระยะทางประมาณ 26 กิโลเมตร น้ำตกแห่งนี้ไหลลงมาจากน้ำตกแม่สะงา ในพม่า เป็นน้ำตกขนาดกลางสูงประมาณ 10 เมตร กว้าง 15 เมตร ช่วงฤดูฝนสายน้ำจะตกลงมาเต็มหน้าผาหินกว้างลักษณะคล้ายเสื้อปลาด มีน้ำตลอดปีช่วงที่เหมาะสมจะไปท่องเที่ยวคือเดือนกรกฎาคม-กันยายน

พระตำหนักปางตอง

อยู่ในเขตตำบลหมอกจำแป่ สามารถเดินทางไปได้โดยใช้เส้นทางเดียวกับทางเข้าน้ำตกผาเสือต่อไปอีกประมาณ 5 กิโลเมตร (ถนนห้วยขา-บ้านป่าแป๋) ตัวเรือนประทับแรมตั้งอยู่บนยอดเขาสูงที่บ้านปางตอง ในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงปางตอง เปิดให้เข้าชมทุกวัน ตั้งแต่เวลา 08.30-16.30 น.

หมู่บ้านรักไท (แม่ออ)

ตั้งอยู่ ต.หมอกจำแป่ ห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนประมาณ 44 กิโลเมตร ผ่านน้ำตกผาเสือขึ้นเขาเป็นทางลาดยาง บ้านรักไทหรือบ้านแม่ออเป็นหมู่บ้านสุดท้ายก่อนถึงชายแดนไทย-พม่า ประชากรในหมู่บ้านส่วนใหญ่อพยพหนีภัยมาจากทางตอนใต้ของจีนในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ บริเวณหมู่บ้านมีทะเลสาบสวยงาม นักท่องเที่ยวสามารถเที่ยวชมวิถีชีวิตวัฒนธรรมจีนฮ่อซึ่งยังคงสืบทอดประเพณีไว้หลายอย่างทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน ลักษณะบ้านบางส่วนเป็นบ้านแบบเก่าทำจากดินเหนียวผสมฟางข้าว รวมทั้งอาหารตำรับจีนตอนใต้แถบมณฑลยูนนาน นอกจากนี้ยังสามารถชมชาเล็คสจากชาพันธุ์ดีซึ่งมีจำหน่ายในหมู่บ้าน

3. กิจกรรม งานประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น

งานเมืองสามหมอก

จัดขึ้นทุกปีประมาณต้นเดือนกุมภาพันธ์ มีการออกร้านจากหน่วยงานราชการ เอกชน และองค์กรต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ผลงานของแต่ละหน่วยงานรวมทั้งการแสดงมหรสพรื่นเริง เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับความเพลิดเพลินกับกิจกรรมต่างๆในงาน หลังจากที่ได้ตรากตรำกับการทำงานมาตลอดปี นอกจากนี้ ในงานยังจัดให้มีการแสดงของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเพื่อให้งานมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

งานประเพณีปอยส่างลอง(ประเพณีบวชลูกแก้ว)

หรืองานบวชลูกแก้ว ตามแบบฉบับของชาวไทยใหญ่ ซึ่งถือว่าการบรรพชาสามเณรได้กุศลแรงกว่าบวชพระ จึงมักจัดกันอย่างยิ่งใหญ่ ระหว่างเดือนมีนาคม- พฤษภาคม เด็กที่จะบรรพชาเรียกว่า "ส่างลอง" เมื่อกำหนดจัดงานก็จะโกนผมแต่ไม่โกนคิ้ว(พระภิกษุพม่าไม่โกนคิ้ว) แล้วแต่งกายอย่างสวยงามด้วยเครื่องประดับอันมีค่า เช่น สวมสายสร้อย กำไล แหวน และใช้ผ้าโพกศีรษะแบบพม่า สวมถุงเท้ายาว นุ่งโจง ทาแป้งขาว เขียนคิ้วทาปาก แล้วพาไปขี้ม้า ถ้าไม่มีม้าก็จะขี่คอคน ซึ่งเรียกว่า "พี่เลี้ยง" หรือ "ตะแปส่างลอง" แล้วแห่ไปตามถนนสายต่าง ๆ มีกลดทองหรือ "ทีคำ" แบบพม่ากันกันแดด ปัจจุบันประเพณีได้มีการกำหนดรูปแบบให้เป็นการบรรพชาสามเณรแบบสามัคคี คือ จัดให้มีการบรรพชาส่างลองเป็นจำนวนมากในคราวเดียวกันทุกปีในช่วงต้น ๆ เดือนเมษายนของทุกปีทำให้ประเพณีปอยส่างลองจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีความยิ่งใหญ่และงดงามเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว

งานประเพณีสงกรานต์

เป็นงานประเพณีขึ้นปีใหม่ของไทยใหญ่และชาวเหนือ ซึ่งจะมีกิจกรรมต่างๆ ทั้งกิจกรรมทางด้านศาสนาและกิจกรรมการละเล่นต่างๆในช่วงระหว่างวันที่ 12-15 เมษายนของทุกปี มีการจัดกิจกรรมทั้งการละเล่นในท้องถิ่น และกิจกรรมประเพณีต่างเพื่อเป็นจุดดึงดูดการท่องเที่ยว โดยเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

งานประเพณีจองพารา (งานปอยเหลินสิบเอ็ด)

คือประเพณีส่วนหนึ่งในงานเทศกาลออกพรรษา คำว่า "จองพารา" เป็นภาษาไทยใหญ่ แปลว่า "ปราสาทพระ" การบูชาจองพารา คือการสร้างปราสาทเพื่อคอยรับเสด็จพระพุทธเจ้าที่จะเสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เทศกาลนี้จัดขึ้นระหว่างวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 หรือในราวเดือนตุลาคม กิจกรรมภายในงานชาวบ้านจะช่วยกันสร้างปราสาทจำลองที่เรียกว่า จองพารา ประดับไว้ตามบริเวณวัดและบ้านเรือนและแห่ขบวนรูปสัตว์ต่างๆเพื่อแสดงความยินดีที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับมา ในวันขึ้น 13 ค่ำ จะมีตลาดนัดออกพรรษาหรือกาตหลู โดยมีการจุดตะเกียงและเทียนในตลาดตั้งแต่กลางคืนจนถึงรุ่งเช้า เพื่อให้ชาวบ้านได้จับจ่ายซื้อของเตรียมงานไฟ สำหรับวันขึ้น 14 ค่ำเป็นวันดา หรือวันจัดเตรียมของที่ใช้ทำบุญออกพรรษา โดยเฉพาะการเตรียมจองพารา เช่น กระดาษเงิน กระดาษทอง และในวันขึ้น 15 ค่ำ อันเป็นวันออกพรรษานั้น ตั้งแต่เช้าตรู่ประชาชนพร้อมใจกันไปทำบุญตามวัด บางวัดจัดให้มีการตักบาตรเทโว ส่วนในตอนเย็นจะนำดอกไม้ธูปเทียนและขนมข้าวต้มไปขอขมาบิดามารดาและญาติผู้ใหญ่

งานประเพณีจองพาราในปัจจุบันเป็นการจัดขบวนแห่จองพาราไปตามถนนสายสำคัญ มีการประกวดจองพารา ในงานประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ดของจังหวัด ซึ่งจะจัดกิจกรรมทางศาสนา และการจัดกิจกรรมการละเล่นพื้นเมือง โดยใช้งานประเพณีเข้ามาเป็นจุดดึงดูดการท่องเที่ยวในเมือง

ในช่วงออกพรรษา โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบคือเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน และสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประเพณีลอยกระทง

หรืองานเหลินสิบสอง จัดขึ้นในวันเพ็ญเดือนสิบสอง โดยชาวบ้านจะจัดทำกระทงเล็กๆ ไปลอยตามแม่น้ำ มีการประกวดกระทงใหญ่ที่หนองจองคำ ซึ่งเป็นหนองน้ำสาธารณะกลางเมือง มีการแสดงมหรสพรื่นเริง ตามบ้านเรือนจะมีการจุดประทีปโคมไฟสว่างไสว นอกจากนี้ยังมีการลอยกระทงสวรรค์ โดยนำกระทงที่จุดประทีปโคมไฟแล้วผูกติดกับลูกโป่งลอยขึ้นไปในอากาศ พิธีนี้จัดขึ้นที่วัดพระธาตุดอยงอมู นอกจากนี้ยังมีศิลปะที่น่าสนใจของชาวไตคือศิลปะการแสดงและดนตรีซึ่งแตกต่างจากของล้านนา และมักจะนำเข้ามาร่วมในงานบุญงานแห่ต่างๆ อยู่เสมอ อาทิ "ฟ้อนกิ่งกะหล่ำ" ซึ่งได้รับความนิยมที่สุด ผู้แสดงจะใส่ปีกใส่งวงบินร่ายรำ นอกจากนี้ยังมีการฟ้อนตัวสัตว์ต่างๆ ที่มีความเชื่อว่าอาศัยอยู่ที่ป่าหิมพานต์ เช่น ฟ้อนนก ฟ้อนผีเสื้อ ฟ้อนม้า เป็นต้น

งานเทศกาลชิมชาบ้านรักไท

งานเทศกาลชิมชาบ้านรักไท จัดขึ้นในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ บริเวณหมู่บ้านรักไท หมู่ 6 ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง หมู่บ้านรักไทเป็นหมู่บ้านชายแดน อยู่ในความควบคุมของกองทัพบกที่ 3 ราษฎรมีอาชีพปลูกชาเป็นหลักมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางขึ้นไปเที่ยวเป็นจำนวนมาก การจัดงานเทศกาลชิมชาขึ้นเพื่อเป็นการสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกชาและส่งเสริมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ภายในงานมีการชิมารอบหมู่บ้านเที่ยวชมธรรมชาติ ชิมชาชั้นดี ชมการแสดงจากชาวจีนยูนาน และการละเล่นพื้นบ้าน หน่วยงานที่รับผิดชอบคือ สำนักงานเกษตรจังหวัดแม่ฮ่องสอนและองค์การบริหารส่วนตำบลหมอกจำแป่

งานเปิดฤดูกาลท่องเที่ยวเมืองแม่ฮ่องสอนและงานดอกบัวตองบาน

จัดขึ้นประมาณเดือนพฤศจิกายนของทุกปี "ดอกบัวตอง" เป็นดอกไม้ป่าสีเหลืองในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจะมีมากที่บริเวณบ้านแม่เหาะ อำเภอแม่สะเรียง และดอยแม่อูคอ อำเภอขุนยวม เมื่อถึงระยะที่ดอกบัวตองบานตามริมเส้นทางตลอดจนภูเขาที่สลับซับซ้อนกันอยู่นั้นจะเป็นสีเหลืองสว่างไสวไปด้วยสีของดอกบัวตองดูงดงามมาก จังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงได้จัดงานเทศกาลบัวตองบานขึ้นเพื่อเป็นการชมความงามของธรรมชาติ และชมวัฒนธรรมประเพณีของชาวไต และชาวไทยภูเขา โดยจะจัดที่บริเวณอำเภอขุนยวมในงานมีการละเล่นและมหรสพทั้งของพื้นเมืองและร่วมสมัยมีการประกวดธิดาบัวตอง การแสดงศิลปวัฒนธรรมชาวไทยภูเขา การแสดงสินค้าพื้นเมือง การแข่งขันกีฬาชาวคอย ฯลฯ ตลอดจนนิทรรศการต่าง ๆ และการนำเที่ยวชมดอกบัวตองบนดอยแม่อูคอและถือเป็นการเริ่มฤดูกาลท่องเที่ยวของจังหวัด

4. นักท่องเที่ยว (Tourism)

ผู้เดินทางท่องเที่ยว (Tourists) อันได้แก่ นักท่องเที่ยวโพ้นทะเล (International Tourists) นักท่องเที่ยวภูมิภาค (Regional Tourists) นักท่องเที่ยวประจำชาติ (Domestic Tourists) และ นักท่องเที่ยวประจำถิ่น (Local Tourists)

4.1 แนวโน้มนักท่องเที่ยวของตลาดการท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบน

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยทำการสำรวจจัดเก็บ และข้อมูลประมาณการจำนวนนักท่องเที่ยวโดย TDRI ระหว่างปี 2533-2539 จะเห็นได้ว่า จำนวนนักท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนเพิ่มสูงขึ้นทุกปีและมีแนวโน้มว่า การขยายตัวของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศยังมีอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะภาคเหนือตอนบนกำลังจะพัฒนาเป็นศูนย์กลางของการบริการและการท่องเที่ยวของกลุ่มประเทศในอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง นอกจากนี้ ในปี 2541-2542 ประเทศไทยได้จัดให้เป็นปีการท่องเที่ยวไทย "AMAZING THAILAND 1998-1999" ซึ่งมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ขึ้นทั่วประเทศ และการจัดกีฬาเอเชียนเกมส์ ครั้งที่ 13 ซึ่ง ทั้ง 2 กิจกรรมมีส่วนดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น

สำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนภาคเหนือตอนบนนั้น จากข้อมูลนักท่องเที่ยวในพื้นที่ 3 จังหวัดตอนบน อันได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย และจังหวัดแม่ฮ่องสอน แสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวในแถบอเมริกา และยุโรปมีแนวโน้มลดลง แต่นักท่องเที่ยวแถบเอเชีย อันได้แก่ ญี่ปุ่น มาเลเซีย เกาหลี อินเดีย และโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวกลุ่มชาวจีนที่เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากภาคเหนือตอนบนของไทยสามารถติดต่อกับมณฑลยูนนาน ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของจีนได้ทั้งทางน้ำ ทางบก ทางอากาศ

ในส่วนของนักท่องเที่ยวชาวไทยนั้น ตลาดการท่องเที่ยวของภาคเหนือตอนบนมีชาวไทยเป็นหลัก ผลการศึกษาของ เนาวรัตน์ พลาไยน้อยและคณะ (พ.ศ.2538 : 40) พบว่านักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางท่องเที่ยวในประเทศ มีการเดินทางเฉลี่ย 2.73 ครั้ง ครั้งละ 3.78 วัน หรือเฉลี่ยปีละ 7.21 วัน โดยมีค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวทั้งหมด 722.20 บาทต่อคน ซึ่งแนวโน้มของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศในเขตภาคเหนือตอนบนนั้น จากตารางที่คาดการณ์ได้ว่าจะมีการเพิ่มจำนวนมากกว่าร้อยละ 7.5 ต่อปี โดยที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น มีอัตราการเพิ่มจำนวนประมาณร้อยละ 9.40 ต่อปี ซึ่ง ถือได้ว่าเป็นอัตราการเพิ่มจำนวนในเกณฑ์ที่สูง (ตาราง 1)

ตารางที่ 1 ปริมาณนักท่องเที่ยวในภาคเหนือปีพ.ศ. 2540-2545

จังหวัด	ปี 2540	ปี 2541	ปี 2542	ปี 2543	ปี 2544	ปี 2545
เชียงใหม่	3,059,841	3,398,527	3,778,848	4,206,219	4,686,775	5,227,473
เชียงราย	1,023,972	1,134,094	1,256,059	1,391,142	1,540,752	1,706,453
แม่ฮ่องสอน	203,827	215,023	178,480	193,697	231,543	209,326
ลำปาง	1,089,154	1,189,665	1,299,451	1,419,370	1,550,354	1,693,427
พะเยา	554,987	591,396	630,193	671,537	715,592	762,540
น่าน	469,289	531,372	601,676	681,290	771,448	873,548
รวม	6,401,070	7,060,077	7,744,707	8,563,255	9,496,464	10,472,767

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาคเหนือเขต 1 จ.เชียงใหม่, 2545.

แต่เมื่อเทียบกับจังหวัดในกลุ่มภาคเหนือตอนบนนั้น เมืองแม่ฮ่องสอนจะมีปริมาณนักท่องเที่ยวอยู่ในระดับกลาง ซึ่งส่วนใหญ่ นั้น นักท่องเที่ยวนิยมไปเที่ยว จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำปางและจังหวัดเชียงราย เนื่องจากมีสถานที่ท่องเที่ยวหลายประเภท กระจายตัวกันอย่างสม่ำเสมอ มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ประกอบกับเส้นทางคมนาคมที่สะดวกจึงทำให้สามารถเดินทางท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นยังมีแหล่งบริการนักท่องเที่ยวที่มีความสะดวกสบายมากกว่า จึงทำให้เป็นแรงดึงดูดที่สำคัญให้นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวโดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่สูงกว่าจังหวัดอื่นในภูมิภาคหลายเท่าตัว (ตารางที่2-3)

ตารางที่ 2 ปริมาณนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศในภาคเหนือปีพ.ศ. 2540-2545

จังหวัด	ปี 2540	ปี 2541	ปี 2542	ปี 2543	ปี 2544	ปี 2545
เชียงใหม่	999,359	1,057,148	1,118,279	1,182,945	1,251,350	1,323,711
เชียงราย	263,442	291,520	322,591	356,974	395,021	437,123
แม่ฮ่องสอน	86,059	104,946	101,232	111,025	136,876	131,794
ลำปาง	86,803	94,914	103,782	113,480	124,083	135,678
พะเยา	308	338	371	408	448	493
น่าน	5,101	5,577	6,098	6,667	7,290	7,971
รวม	1,441,072	1,554,443	1,652,353	1,771,499	1,915,068	2,036,770

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาคเหนือเขต 1 จ.เชียงใหม่, 2545.

ตารางที่ 3 ปริมาณนักท่องเที่ยวชาวไทยในภาคเหนือปีพ.ศ. 2540-2545

จังหวัด	ปี 2540	ปี 2541	ปี 2542	ปี 2543	ปี 2544	ปี 2545
เชียงใหม่	2,060,482	2,341,379	2,660,569	3,023,274	3,435,425	3,903,762
เชียงราย	760,530	842,574	933,468	1,034,168	1,145,731	1,269,330
แม่ฮ่องสอน	117,768	110,077	77,248	82,672	94,667	77,532
ลำปาง	1,002,351	1,094,751	1,195,669	1,305,890	1,426,271	1,557,749
พะเยา	554,679	591,058	629,822	671,129	715,144	762,047
น่าน	464,188	525,795	595,578	674,623	764,158	865,577
รวม	4,959,998	5,505,634	6,092,354	6,791,756	7,581,396	8,435,997

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาคเหนือเขต 1 จ.เชียงใหม่, 2545

จากตารางพบว่า จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย ยังเป็นจังหวัดที่มีแนวโน้มของการขยายตัวนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น หากพิจารณานักท่องเที่ยวโดยรวมแล้วจะเห็นได้ว่า จำนวนนักท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอนมีอัตราคงที่แต่เมื่อพิจารณาถึงระดับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติพบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540-2545 มีแนวโน้มการขยายตัวที่สูงขึ้น

4.2 แนวโน้มตลาดการท่องเที่ยวของเมืองแม่ฮ่องสอน

ก่อนปี พ.ศ.2528 นั้น ไม่ได้มีการเก็บสถิตินักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้เลย ดังนั้น จึงไม่สามารถบ่งชี้ได้ว่า สถานการณ์การท่องเที่ยวก่อนหน้านี้เป็นอย่างไร หลังจากที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนตั้งแต่ปีพ.ศ.2525 เป็นต้นมาทำให้จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดท่องเที่ยวจังหวัดใหม่ของภาคเหนือตอนบน และมีแนวโน้มการขยายตัวของนักท่องเที่ยวสูงจังหวัดหนึ่ง

การส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีการดำเนินการอย่างจริงจัง ทั้งในระดับนโยบายของชาติ และของจังหวัดแม่ฮ่องสอนเอง โดยที่ภายในเขตเมืองนั้น เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน มีบทบาทสำคัญในการพัฒนา สาธารณูปโภค และสิ่งบริการภายในเมืองเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ภายในเขตเมือง เป็นผลให้สามารถเพิ่มนักท่องเที่ยวมากขึ้นอีก

ในปี พ.ศ.2537 มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาแม่ฮ่องสอนมากถึง 171,165 คน (เพิ่มขึ้นจาก พ.ศ. 2536 ถึงร้อยละ 5.95) ปี พ.ศ.2539 มีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเป็น 190,395 คน และเพิ่มขึ้นเป็น 203,827 คนในปี พ.ศ.2540 จะเห็นได้ว่าอัตราการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวในช่วงปี 2537-2540 ประมาณร้อยละ 7.8 ต่อปี TDR ได้คาดการณ์จำนวนนักท่องเที่ยวในปีพ.ศ. 2540 ไว้ว่า จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในแม่ฮ่องสอน 149,626 คน แต่เมื่อถึงปี พ.ศ.2540 กลับมีนักท่องเที่ยว

มากกว่าที่คาดการณ์ไว้ถึง 54,201 คน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอัตราการเติบโตของแม่ฮ่องสอน สูงกว่าที่คาดการณ์ไว้ ถึงเกือบเท่าตัว

เมื่อพิจารณาถึงจำนวนนักท่องเที่ยวย้อนหลัง 5 ปี คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2541-2545 นั้น ปริมาณนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอนรวมแล้วนั้นมีอัตราเพิ่มและลดลงสลับกันไป ปัจจัยที่ทำให้อัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นและลดลง นั้นสาเหตุอาจเกิดจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำของประเทศ ทำให้นักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวชาวไทย มีจำนวนลดลง ซึ่งเดิมนั้นจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศมีจำนวนใกล้เคียงกัน โดยที่นักท่องเที่ยวชาวไทยลดลงจากเดิม ถึง 30,000 คน ขณะที่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาตินั้นกลับเพิ่มจำนวนขึ้นเกือบ 30,000 คน แต่จำนวนนักท่องเที่ยวโดยรวมแล้ว ยังมีปริมาณเท่าเดิม คือ ประมาณ 200,000 คน ต่อปี ซึ่งสามารถดูได้จากตาราง 4

ถึงแม้ว่าจำนวนนักท่องเที่ยวจะคงตัวเนื่องจากสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำของประเทศ แต่เมื่อพิจารณาถึงรายได้จากการท่องเที่ยวในปี พ.ศ.2540 มีรายได้ถึง 920 ล้านบาท และในปี พ.ศ.2545 มีรายได้จากการท่องเที่ยวประมาณ 1,083.1 ล้านบาท ซึ่งแม้ว่าจำนวนนักท่องเที่ยวจะเท่าเดิม แต่รายได้จากการท่องเที่ยวกลับเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากได้รายได้จากนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่

ตารางที่ 4 จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในแม่ฮ่องสอนปีพ.ศ.2541-2545

รายการข้อมูล	ปี 2541	ปี 2542	ปี 2543	ปี 2544	ปี 2545p
นักท่องเที่ยว	204,734.00	167,541.00	182,175.00	220,285.00	201,832.00
ไทย	104,475.00	72,906.00	77,979.00	90,155.00	73,958.00
ต่างประเทศ	100,259.00	94,635.00	104,196.00	130,130.00	127,874.00
นักทัศนาจร	10,289.00	10,939.00	11,522.00	11,258.00	7,494.00
ไทย	5,602.00	4,342.00	4,693.00	4,512.00	3,574.00
ต่างประเทศ	4,687.00	6,597.00	6,829.00	6,746.00	3,920.00
รวม	215,023.00	178,480.00	193,697.00	231,543.00	209,326.00

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาคเหนือเขต 1 จ.เชียงใหม่, 2545

ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ในปีพ.ศ.2544นั้นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งแม้ว่าแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาตินั้นจะกระจายตัวอยู่บริเวณรอบนอกของเมืองแม่ฮ่องสอนก็ตามที แต่กลับมีกลุ่มพักค้างคืนเพิ่มมากขึ้น โดยที่มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 23.28 รวมทั้งคนไทยแม้ว่าอัตราการขยายตัวต่ำกว่านักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเพียงเล็กน้อย

หากพิจารณาตามพาหนะเดินทางพบว่าส่วนใหญ่จะเดินทางโดยทางเครื่องบิน เนื่องจากความสะดวกสบายกว่า และ รถยนต์ส่วนบุคคลก็ยังคงเป็นที่นิยมใช้ในการเดินทาง โดยเมื่อพิจารณาถึงค่าใช้จ่ายที่นักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวต่อ 1 วัน พบว่าจะมีการใช้จ่ายเงินประมาณ 1,773 บาท ต่อคนต่อวัน ซึ่งก่อให้เกิดรายได้มากกว่า 966.43 ล้านบาท ต่อปี

โดยสรุปแล้วเนื่องจากสภาวะเศรษฐกิจที่มีความผันผวน ทั้งภายในและภายนอกประเทศ จึงทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวหดตัว ซึ่งแม้ว่าจะมีหลายปัจจัยในการดึงดูดนักท่องเที่ยว แต่ศักยภาพของพื้นที่รวมถึงโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยวยังเป็น แรงดึงดูดที่สำคัญให้เกิดการท่องเที่ยวในภูมิภาค และจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มีการศึกษาและคาดการณ์จำนวนนักท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและภาคเหนือตอนบนในเวลา 5 ปี ข้างหน้า พบว่ามีอัตราการขยายตัวมากถึงร้อยละ 9 ต่อปี แม้ว่าจะอยู่ในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำ (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 การคาดการณ์จำนวนนักท่องเที่ยวในภาคเหนือ ปีพ.ศ.2546-2550

จังหวัด	ปี 2546	ปี 2547	ปี 2548	ปี 2549	ปี 2550	อัตราการเพิ่มเฉลี่ย
เชียงใหม่	1,400,257	1,481,228	1,566,882	1,657,489	1,753,335	6
เชียงราย	483,713	535,269	592,319	655,450	725,309	11
แม่ฮ่องสอน	147,545	161,415	176,590	193,191	211,353	9
ลำปาง	148,356	162,218	177,193	193,950	212,072	9
พะเยา	541	595	654	718	789	10
น่าน	8,716	9,529	10,420	11,393	12,457	9
รวม	2,189,128	2,350,254	2,524,058	2,712,191	2,915,315	7

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาคเหนือเขต 1 จ.เชียงใหม่, 2545.

หมายเหตุ: คาดการณ์จำนวนนักท่องเที่ยวจากข้อมูลนักท่องเที่ยวปี 2540-2543

5. ระบบการเดินทาง (Transportation Networks)

ระบบการเดินทาง (Transportation Networks) ซึ่งจะประกอบด้วย โครงข่ายการสัญจร ประเภทของการเดินทาง (Network, Mean of Transportation) สถานีของการขนส่งและการเดินทาง (Modes of transportation) การบริการและความสะดวกในการเดินทาง (Transportation and Services and Facilities) ซึ่งการเดินทางและขนส่งหมายถึง การจัดให้มีการเคลื่อนย้ายนักท่องเที่ยวด้วยพาหนะประเภทต่างๆ จากภูมิลำเนาไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการและกลับมาสู่ภูมิลำเนา การขนส่งแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือการขนส่งทางรถยนต์ การขนส่งทางรถไฟ การขนส่งทางเรือ การขนส่งทางเครื่องบินเมื่อนักท่องเที่ยวตัดสินใจจะไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวใดแล้ว ต้องมีบริการขนส่งนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้น

ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ในเมืองแม่ฮ่องสอนนั้น มีรูปแบบการเดินทางหรือการขนส่ง เพียง 2 ประเภท ดังนี้

5.1 การขนส่งทางรถยนต์

การขนส่งทางรถยนต์ทางบกนั้นจะใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 ซึ่งนอกจากจะใช้รถยนต์ส่วนบุคคลแล้วนั้น ยังมีบริการรถโดยสารประจำทางอีก 3 สายดังนี้

-บริษัทขนส่งจำกัด ให้บริการรถโดยสารเส้นทาง แม่ฮ่องสอน-กรุงเทพ ตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข108 ใช้เวลาเดินทาง 15 ชั่วโมง

- บริษัทเปรมประชาจำกัด ให้บริการรถโดยสารเส้นทาง แม่ฮ่องสอน-แม่สะเรียง-เชียงใหม่ ตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข108 ใช้เวลาเดินทาง 9 ชั่วโมง

- บริษัทเปรมประชาจำกัด ให้บริการรถโดยสารเส้นทาง แม่ฮ่องสอน-ปาย-เชียงใหม่ ตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข1095 ใช้เวลาเดินทาง 8 ชั่วโมง

5.2 การขนส่งทางเครื่องบิน

การขนส่งทางอากาศหรือทางเครื่องบินนั้น อยู่ในความรับผิดชอบของกรมการบินพาณิชย์ ผู้เป็นเจ้าของท่าอากาศยานจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยให้บริษัทการบินไทยจำกัด เช่า เพื่อให้บริการการบินเส้นทางบินแม่ฮ่องสอน-เชียงใหม่ ที่ใช้เวลาเดินทาง 25 นาที และเส้นทางบินแม่ฮ่องสอน-เชียงใหม่- กรุงเทพฯ ที่ใช้ระยะเวลาเดินทาง 1.30ชั่วโมง โดยที่อาคารผู้โดยสารของท่าอากาศยานจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้รับการปรับปรุงตามมาตรฐาน iso9002 ในปี พ.ศ.2543 เทียบเท่ากับท่าอากาศยานสากล แห่งอื่นๆ ของประเทศไทย ซึ่งสามารถรองรับผู้โดยสารได้ประมาณ 1,000 คน ต่อวัน

จากการศึกษาถึงพฤติกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยวพบว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอนนั้น เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรท่องเที่ยวทั้งด้านทรัพยากรด้านธรรมชาติ หรือวัฒนธรรม ซึ่งเมื่อพิจารณาจากการเดินทางของนักท่องเที่ยวว่า นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศนั้น นิยมเดินทางด้วย เครื่องบิน เนื่องจากความสะดวกสบาย รวดเร็วมากลับเป็นการเดินทางโดยรถส่วนตัว ซึ่งจะขับมาจากจังหวัดใกล้เคียง ในส่วนของการเดินทางโดยรถส่วนตัวนั้น ส่วนหนึ่งเกิดจากนักท่องเที่ยว ต้องการที่จะเดินทางท่องเที่ยวยังจังหวัดใกล้เคียงก่อน

เมื่อพิจารณาจากจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยที่จำแนกตามประเภทของการเดินทางในระยะ 5 ปี ตั้งแต่พ.ศ.2541-2545 (ตาราง6) พบว่านักท่องเที่ยวชาวไทยนิยมที่จะเดินทางด้วยรถยนต์เพิ่มมากขึ้น เมื่อเทียบเป็นอัตราส่วน แต่ในทางกลับกันนักท่องเที่ยวชาวไทยกลับมีแนวโน้มการเดินทาง

ด้วยเครื่องบินน้อยลง ส่วนหนึ่งเกิดจากการปรับราคาของราคาตั๋วโดยสารเครื่องบินขึ้นอีกร้อยละ 13 และการยกเลิกเที่ยวบินของบริษัทการบินกรุงเทพ(Bangkok Airways) เส้นทางกรุงเทพ-แม่ฮ่องสอน เหลือเพียงบริษัทการบินไทย ที่ยังให้บริการเส้นทางกรุงเทพ-เชียงใหม่ -แม่ฮ่องสอนจนกระทั่งปี พ.ศ.2545 บริษัทการบินไทยได้ปรับราคาตั๋วโดยสารเพิ่มขึ้นอีกร้อยละ30 ทำให้นักท่องเที่ยวชาวไทย ใช้บริการด้วยเครื่องบินน้อยลง และหันไปใช้บริการการเดินทางด้วยวิธีอื่นมากขึ้น เนื่องจากเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางสูงทำให้แนวโน้มของนักท่องเที่ยวชาวไทยมีแนวโน้มลดลง ตารางที่6 จำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยจำแนกตามการเดินทาง ปีพ.ศ. 2541-2545

รายการเดินทาง	ปี 2541	ปี 2542	ปี 2543	ปี 2544	ปี 2545
เครื่องบิน	37,468	17,402	24,611	33,151	19,368
รถโดยสารประจำทาง	22,089	19,422	10,669	14,649	24,632
รถส่วนตัว	36,682	18,270	47,392	46,867	33,532
อื่นๆ	1,104	-	-	-	-
รวม	97,343	55,094	82,672	94,667	77,532
เดินทางโดยบริษัททัวร์	12,734	11,764			
รวมทั้งหมด	110,077	66,858	82,672	94,667	77,532

ที่มา: สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาคเหนือเขต 1 จ.เชียงใหม่, 2545.

เมื่อพิจารณาการเดินทางของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศในระยะ 5 ปี คือตั้งแต่ปี พ.ศ.2541-2545 (ตาราง 7) จะพบว่า ถึงแม้ว่าจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มีแนวโน้มสูงขึ้น แต่ รูปแบบการเดินทางจากที่นักท่องเที่ยวต่างชาตินิยมมาท่องเที่ยวกับบริษัททัวร์ กลับหันมาเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัวและ การเดินทางด้วยเครื่องบินมากขึ้น ซึ่งการเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัว เป็นที่นิยมสำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

ตารางที่ 7 จำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศจำแนกตามการเดินทางปีพ.ศ. 2541-2545

รายการเดินทาง	ปี 2541	ปี 2542	ปี 2543	ปี 2544	ปี 2545
เครื่องบิน	29,734	32,666	51,370	64,333	27,114
รถโดยสารประจำทาง	18,621	21,086	24,600	27,842	26,438
รถส่วนตัว	30,739	15,820	34,288	44,701	76,938
อื่นๆ					1,304
รวม	79,094	69,572	110,258	136,876	131,794
เดินทางโดยบริษัททัวร์	25,852	26,066			
รวมทั้งหมด	104,946	95,638	110,258	136,876	131,794

จากการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวร้อยละ 59 นิยมเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัว นอกจากนั้น ร้อยละ 26 นิยมเดินทางด้วยเครื่องบิน เมื่อศึกษาเพิ่มเติมถึงการเดินทางภายในเมืองแล้วยังพบว่า ร้อยละ 65 เดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัว ซึ่งร้อยละ 25 เลือกที่จะเดินทางด้วยรถรับจ้างและรถเหมา เนื่องจากภายในเมืองแม่ฮ่องสอนยังไม่มีระบบขนส่งสาธารณะภายในเมือง นอกจากรถรับจ้าง

สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว (Facilities Utilities)

เป็นการให้ความสะดวกแก่การท่องเที่ยวโดยเฉพาะ ได้แก่ ศูนย์ชุมชนศูนย์กลางการบริการ (City and location) สถานที่พัก (Accommodation) ร้านอาหาร (Food) การพักผ่อนหย่อนใจ (Recreation and Entertainment) ผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจ และสินค้าที่ระลึก (Retail Product)

จากการสำรวจเปรียบเทียบกับ จำนวนกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งจังหวัดจะพบว่า ภายในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนนั้นมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการนักท่องเที่ยวถึงร้อยละ 46.12 โดยจะเห็นได้ว่ากลุ่มกิจกรรมที่ให้บริการด้านการท่องเที่ยวด้านพื้นฐาน อันได้แก่ โรงแรม ที่พัก และร้านอาหารนั้นจะกระจายตัวไปทุกอำเภอ แต่ในส่วนของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริการนักท่องเที่ยวอื่นๆนั้น อันได้แก่ กิจกรรมนันทนาการและบริการอื่นๆ กิจกรรมเกี่ยวกับร้านอินเทอร์เน็ต และกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง กิจกรรมประเภทร้านขายของที่ระลึก และกิจกรรมที่เกี่ยวกับตัวแทนธุรกิจท่องเที่ยว ยังคงกระจุกตัวอยู่ภายในเมืองแม่ฮ่องสอนมากกว่า ที่อื่นๆมากกว่าร้อยละ 65

จากการศึกษาสิ่งบริการการท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอนนั้น สามารถจำแนกกิจกรรมให้บริการการท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอนออกเป็น 6 กลุ่ม ดังนี้ ตารางที่ 8 กลุ่มกิจกรรมที่ให้บริการนักท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอน

กลุ่มกิจกรรมที่ให้บริการนักท่องเที่ยว	จังหวัดแม่ฮ่องสอน	เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
1. โรงแรม เกสต์เฮ้าส์ และที่พักแรม	119	47
2. ร้านอาหารและภัตตาคาร	245	108
3. กิจกรรมนันทนาการและบริการอื่นๆ	145	64
4. ร้านอินเทอร์เน็ตและกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง	26	13
5. ร้านขายของที่ระลึก	17	12
6. การขนส่งทางบกและตัวแทนธุรกิจการท่องเที่ยว	55	36
รวม	607	280

ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานแม่ฮ่องสอน.พ.ศ. 2544 ,และการสำรวจเพิ่มเติม

เมื่อพิจารณาแยกตามประเภทและกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่จำแนกตามกลุ่มของสิ่งบริการ นักท่องเที่ยวตามคำจำกัดความของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พบว่า ในส่วนของศูนย์กลางชุมชนและศูนย์กลางการให้บริการ ส่วนใหญ่จะกระจุกตัวอยู่ภายในใจกลางเมือง คือบริเวณในส่วนที่เป็นศูนย์กลางเมืองอันได้แก่ ถนนขุนลุมประพาสและถนนสิงหนาทบำรุง ซึ่งจะมีกลุ่มธุรกิจบริการ

นักท่องเที่ยวประเภทต่างๆตั้งอยู่ และกระจายอยู่ตามถนนสายหลักอื่นๆของเมือง นักท่องเที่ยวประเภทเดินทางมาเอง จะเข้ามาใช้บริการเกือบทุกประเภท นักท่องเที่ยวชาวต่างชาตินั้นจะใช้บริการกิจกรรมในส่วนของร้านอาหารและกิจกรรมนันทนาการรวมถึงกิจกรรมทางด้านอินเทอร์เนต และการเช่ารถ ซึ่งในส่วนของนักท่องเที่ยวชาวไทยนั้น นิยมเดินทางด้วยรถส่วนตัวและไม่นิยมกิจกรรมนันทนาการอื่นๆ นอกจากการซื้อของที่ระลึก

สถานที่พักแรม

สถานที่พัก อันได้แก่โรงแรม เกสต์เฮ้าส์ และรีสอร์ทนั้นมีจำนวนที่พักทั้งจังหวัด ถึง 119 มีจำนวนห้องพักมากถึง 1021 ห้อง มีอัตราการเข้าพักแรมเฉลี่ยทั้งปีร้อยละ37.78 (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย,2545) ขยายตัวเพิ่มจากปีที่ผ่านมาร้อยละ 6.88 โดยนักท่องเที่ยวแต่ละคนมีวันพักในสถานที่พักแรมเฉลี่ย1.37 วัน ส่วนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนนั้นมีเพียง 47แห่งซึ่งคิดเป็นร้อยละ39.49 ของจำนวนที่พักทั้งหมดในจังหวัด ซึ่งสามารถแยกตามตารางที่ 9

จากการศึกษาพบว่า ประเภทของที่พักนั้นจะแยกออกเป็นโรงแรมประเภทต่างๆ ซึ่งประเภทของโรงแรมในเมืองแม่ฮ่องสอนสามารถแยกออกมาได้เป็น 3 ประเภทคือขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก ซึ่งหากแบ่งประเภทโรงแรมที่แบ่งตามขนาดจำนวนห้องพัก อ้างอิงจากองค์การท่องเที่ยวโลกแล้วนั้น โรงแรมขนาดใหญ่เมืองแม่ฮ่องสอนจะเทียบเท่าโรงแรมขนาดเล็กเมื่อเทียบตามจำนวนห้องพัก (จำนวนห้องพัก101-200 ห้อง) และ โรงแรมขนาดกลางและโรงแรมขนาดเล็ก จะเทียบเท่าโรงแรมขนาดเล็กมาก(มีจำนวนห้องพักน้อยกว่า100 ห้อง) ส่วนที่เหลือจะเป็น เกสต์เฮ้าส์ และ รีสอร์ท ที่มีการจำแนกจำนวนห้องพักไว้ ส่วนที่พักประเภทอื่นๆ อันได้แก่ ที่พักในอุทยานแห่งชาติ และในส่วนของที่พักประเภทบ้านภูตานั้น ไม่สามารถจำแนกจำนวนห้องพักได้

เมื่อพิจารณาตามราคาห้องพักพบว่าราคาห้องพักของโรงแรมขนาดใหญ่ นั้น จะมีราคาห้องพักตั้งแต่ 1,600บาท -3,500 บาท ส่วนโรงแรมขนาดกลางนั้น มีราคาห้องพักตั้งแต่ 950บาท ถึง 4,300 บาท

ส่วนโรงแรมขนาดเล็กนั้นจะมีราคาห้องพักต่ำสุด 150บาท-1,800 บาท ส่วนราคาเกสต์เฮ้าส์ มีราคาห้องพักตั้งแต่ 100 -1,000 บาท ส่วนราคารีสอร์ทนั้น มีตั้งแต่250 – 5000 บาท ซึ่งถือว่าเป็นห้องพักที่ราคาสูงกว่า จังหวัดอื่นๆ แต่นักท่องเที่ยวก็ไม่ถือว่า ถูกเขาเปรียบ เนื่องจากสภาพของห้องพักและการบริการที่ได้มาตรฐานทำให้ นักท่องเที่ยวพึงพอใจกับราคาห้องพัก

ตารางที่ 9 ประเภทของที่พักรในโรงแรมฮ่องกง

ประเภทของที่พักร	จำนวน	จำนวนห้องพัก	ราคา(บาท)
โรงแรมขนาดใหญ่(ห้องพัก 100 ห้องขึ้นไป)	2	118	1,600-3,500
โรงแรมขนาดกลาง(ห้องพัก 50-100ห้อง)	1	69	950-4,300
โรงแรมขนาดเล็ก (ห้องพักน้อยกว่า 50 ห้อง)	7	177	150-1,800
เกสต์เฮ้าส์	25	212	100-1,000
รีสอร์ท	12	338	250-5,000
รวม	47	914	

ที่มา:จากการศึกษา

ตารางที่ 10 จำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยจำแนกประเภทที่พักปีพ.ศ.2541-2545

ประเภทที่พัก	ปี 2541	ปี 2542	ปี 2543	ปี 2544	ปี 2545p
โรงแรม	62,885	32,048	43,601	65,481	53,462
เกสต์เฮ้าส์	4,822	4,940	10,599	6,081	3,110
บังกะโล/รีสอร์ท	5,024	6,498	6,057	2,773	1,750
บ้านญาติบ้านเพื่อน	24,858	10,608	16,598	14,879	13,964
ที่พักในอุทยาน	4,111	5,768	746	706	1,672
บ้านพักรับรอง	2,775	2,928	378	235	-
อื่นๆ	-	-	-	-	-
รวม	104,475	62,790	77,979	90,155	73,958

ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานแม่ฮ่องสอน, 2545

จากตาราง 10แสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ชาวไทยจะนิยมนักในโรงแรมและบ้านญาติที่น้องหรือคนรู้จักในอัตราส่วนที่ใกล้เคียงกันคือร้อยละ40และร้อยละ38 ตามลำดับ และเมื่อศึกษาถึงราคาที่พักรนั้นส่วนใหญ่ถึงร้อยละ65 เลือกที่พักในราคาไม่สูงมาก คือมีราคาอยู่ระหว่าง201-500 บาทอันดับรองลงไปร้อยละ 14 เลือกที่จะพักรในราคา1,000-2,000บาท เนื่องจากให้ความเห็นว่าห้องพักราคาถูกสภาพห้องพักจะทรุดโทรมและมีกลิ่นอับ ส่วนนักท่องเที่ยวต่างชาติจะนิยมนักในโรงแรมในโรงแรมที่มีความสะดวกสบายมากขึ้น และส่วนหนึ่งเกิดจากการบริษัทนำเที่ยวที่นิยมเลือกที่พักให้นักท่องเที่ยวที่เลือกการท่องเที่ยวกับบริษัทนำเที่ยวต่างๆ (ตารางที่ 11)

ตารางที่ 11 จำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศจำแนกตามประเภทที่พักปี 2541-2545

ประเภทที่พัก	ปี 2541	ปี 2542	ปี 2543	ปี 2544	ปี 2545p
โรงแรม	59,584	56,658	74,305	97,188	104,440
เกสเฮ้าส์	26,720	18,222	18,272	27,258	18,546
บังกะโล/รีสอร์ท	12,160	13,720	7,179	4,083	3,012
บ้านญาติ/บ้านเพื่อน	904	632	4,035	1,510	1,876
ที่พักในอุทยาน	632	1,324	0	0	0
บ้านพักรับรอง	259	198	405	91	0
อื่นๆ	0	0	0	0	0
รวม	100,259	90,754	104,196	130,130	127,874

ที่มา :การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานแม่ฮ่องสอน, 2545.

ร้านอาหาร-ภัตตาคาร และสถานพักผ่อนหย่อนใจ

ร้านอาหารภายในเมืองแม่ฮ่องสอนนั้นมีจำนวนทั้งสิ้น 108 แห่ง คิดเป็น ร้อยละ 44.08 ของจำนวนร้านอาหารในจังหวัดแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ทั้งในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน และบริเวณถนนสายบ้านใหม่-ศาลากลางจังหวัด อาจจะจำแนกได้เป็นประเภทดังนี้

1. ร้านอาหารที่เกิดขึ้นพร้อมกับโรงแรม รีสอร์ท และ เกสเฮ้าส์ ซึ่งจะมีอยู่ควบคู่กันเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการมากกว่าจะให้บริการทั่วไป ซึ่งสามารถให้บริการอาหารหลายประเภททั้งอาหารฝรั่ง จีน หรืออาหารไทย มีจำนวน 47 แห่ง

2. ร้านอาหารและภัตตาคารที่เปิดให้บริการทั่วไปโดยไม่เจาะจงกลุ่มนักท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว โดยที่จะให้บริการอาหารหลายประเภท ซึ่งส่วนใหญ่จะให้บริการอาหารไทย แต่สามารถเลือกลักษณะประเภทอื่นๆได้ จำนวน 61 แห่ง

จากการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวร้อยละ 57 นิยมรับประทานอาหารที่ตลาดเช้า(ตลาดเทศบาล) และตลาดใต้รุ่ง โดยให้ความเห็นว่ามีความคุ้มค่าและสามารถเลือกอาหารได้มาก นอกจากนั้นยังสะดวกกว่า

สถานบันเทิงหรือสถานบริการนันทนาการ

สถานบันเทิงหรือสถานบริการนันทนาการในเมืองแม่ฮ่องสอนนั้น มีจำนวนทั้งสิ้น 64 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 44.13 ของจำนวนสถานบันเทิงทั้งหมดในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งส่วนใหญ่จะกระจายตัวอยู่บริเวณเชิงดอยกองมู บริเวณถนนมรรคสันติและบริเวณกลางเมืองบริเวณถนนหุยมะพาสะ ทั้งสาย สถานบันเทิงในเมืองแม่ฮ่องสอนนั้น จำแนกออกเป็นประเภทได้ดังนี้

1.สถานบันเทิงประเภท ผับ เชน คาเฟ่ และ คาราโอเกะคือเป็นสถานที่ให้บริการนักท่องเที่ยวด้วยวงดนตรีและ เครื่องดื่มประเภทแอลกอฮอล์ มีจำนวน 12 แห่ง

2.สถานบริการนันทนาการอื่นๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะสถานบริการนักท่องเที่ยว ในลักษณะจำหน่ายเครื่องดื่มประเภทแอลกอฮอล์ และอาหาร จำนวน 48 แห่ง

ร้านอินเทอร์เน็ตและกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

กิจกรรมที่ให้บริการนักท่องเที่ยวอีกประเภทที่เริ่มแพร่หลายคือกิจกรรมประเภทร้านอินเทอร์เน็ต หรือ ร้านที่ให้บริการประเภทจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E Mail) ที่เพิ่งเปิดให้บริการในปีพ.ศ. 2543 และได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ซึ่ง จากร้านให้บริการอินเทอร์เน็ต เพียง 1 ร้าน คือ ร้านแม่ฮ่องสอนคอมพิวเตอร์ มีเพิ่มมากขึ้นภายใน 2 ปี จนปัจจุบัน มีทั้งสิ้น 13 ร้านคิดเป็นอัตราส่วน ร้อยละ 50 ของร้านที่ให้บริการทั้งหมดภายในจังหวัด ซึ่งส่วนใหญ่จะกระจุกตัวอยู่บริเวณ รอบ ศูนย์กลางเมืองบริเวณสี่แยกถนนสิงหนาทบำรุงติดกับถนนขุนหลุมประชาส

ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก

ร้านขายของที่ระลึกนั้นเกือบทั้งหมดตั้งอยู่บริเวณ ถนน สิงหนาทบำรุงติดกับถนนขุนหลุมประชาสในบริเวณใจกลางเมืองแม่ฮ่องสอน และบริเวณตลาดเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน(ตลาดสายหยุด) มีจำนวนทั้งสิ้น 12 ร้าน ส่วนใหญ่จะขายสินค้าประเภทสินค้าพื้นเมือง เช่น น้ำผึ้ง น้ำมันงา ขนมประเภทต่างๆ สินค้าประเภทไม้แกะสลัก และ เครื่องเงิน รวมถึง สินค้าประเภทผ้าทอต่างๆ

บริษัทนำเที่ยว

บริษัทที่ให้บริการนำเที่ยวนำเที่ยวมีหลายประเภท ซึ่งในที่นี้ รวมบริษัทที่ให้บริการเช่ารถด้วยเนื่องจากบริการเช่ารถส่วนใหญ่จะให้บริการนักท่องเที่ยวด้านการนำเที่ยวด้วย ซึ่งในเมืองแม่ฮ่องสอนนั้นมีบริษัทนำเที่ยว 36 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 65.45 ของจำนวนบริษัทนำเที่ยวทั้งหมด โดยที่สามารถจำแนกประเภทของบริษัทนำเที่ยวได้เป็นประเภทดังนี้

1.บริษัทนำเที่ยว ซึ่งเป็นบริษัทที่ได้รับการจดทะเบียนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จะเป็นบริษัท ที่ให้บริการนำเที่ยว ประเภทการท่องเที่ยวธรรมชาติและนิเวศน์ ซึ่งได้แก่ ทิวไร่ป่า เดินป่า แคมป์ปิ้ง ทิวไร่ช้าง ล่องแพยาง ล่องแพไม้ไผ่ การพาชมกระแสน้ำคองยาว และ การเที่ยวชมเมืองจำนวน 27 แห่ง

2.บริษัทเช่ารถและการขนส่ง ส่วนใหญ่จะเป็นบริษัทที่ให้บริการด้านรถเช่าและมีการให้บริการด้านการนำเที่ยวร่วมด้วย จำนวน 9 แห่ง

สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวโดยอ้อม

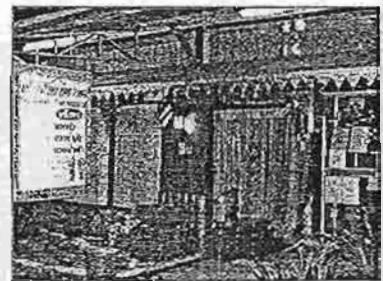
เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในประเทศแล้ว แม้จะไม่มีนักท่องเที่ยวรัฐบาลก็ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้แก่ประชาชนของตน ส่วนการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวถือเป็นผลพลอยได้ ประกอบด้วยกัน 3 อย่าง คือ

สิ่งอำนวยความสะดวกด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต่อการยังชีพของประชาชน เพื่อให้ประชาชนได้รับความสะดวกสบายในความเป็นอยู่ และส่งผลเป็นผลประโยชน์แก่นักท่องเที่ยวด้วย ได้แก่ การสื่อสาร การไฟฟ้า การประปา การคมนาคม การสุขภาพ การศึกษา การสาธารณสุข

สิ่งอำนวยความสะดวกด้านความปลอดภัย เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่รัฐบาลให้ความปลอดภัยทั้งร่างกาย ทรัพย์สินและการเดินทางประชาชนและนักท่องเที่ยว ด้วยการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมและความเดือดร้อนต่างๆที่จะเกิดขึ้น เช่น การโจรกรรม ปล้นชิงทรัพย์ การก่อความไม่สงบ และความปลอดภัยจากบริการท่องเที่ยว

สิ่งอำนวยความสะดวกด้านอื่นๆ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่เสริมหรือสนับสนุนเพิ่มความสะดวกสบายให้นักท่องเที่ยว เช่น การบริการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ การบริการเสริมความงามและงานบริการอื่นๆ

จากการศึกษาสิ่งอำนวยความสะดวกของการท่องเที่ยวทางอ้อมในเมืองแม่ฮ่องสอน จะเห็นได้ว่าภายในเขตเทศบาลมีสิ่งอำนวยความสะดวกทางอ้อมแก่นักท่องเที่ยวครบทุกด้าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงผลของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆของเมืองที่ดี(ตาราง12)และจากผล

การศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่พึงพอใจกับการบริการสาธารณะในเมืองทั้งด้านการสื่อสาร ไฟฟ้าประปา การสาธารณสุข ซึ่งมีโรงพยาบาลขนาดใหญ่ให้บริการทั้งประชาชนและนักท่องเที่ยวในเมือง ส่วนการเดินทางนั้นจะมีปัญหาในเรื่องรถโดยสารประจำทางภายในเมืองและ รถบริการสาธารณะที่มีให้บริการน้อย นอกจากนั้นในส่วน of สิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวบางอย่างเช่น ร้านจักรรีด ตู้โทรศัพท์ ป้ายบอกทางสถานที่ท่องเที่ยว แผนที่แสดงสถานที่ท่องเที่ยว ไฟส่องสว่างริมถนน ที่พักริมทาง ควรมีการปรับปรุงมากกว่านี้ เนื่องจากภายในเมืองยังมี สิ่งอำนวยความสะดวกประเภทดังกล่าวน้อยเกินไป แม้ว่าส่วนใหญ่จะเห็นว่าบริการสาธารณูปโภคในเมืองยังควรต้องมีการปรับปรุง แต่จากการศึกษาพบว่ามีเพียงพอกับความต้องการของประชาชนในเมืองและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการ (ตาราง12)

ตารางที่ 12 ประเภทของสิ่งอำนวยความสะดวกทางอ้อมในเมืองแม่ฮ่องสอน

ประเภทของสิ่งอำนวยความสะดวกทางอ้อม	จำนวนและการให้บริการ
1. ด้านสาธารณูปโภค - การไฟฟ้า (สำนักงานไฟฟ้าส่วนภูมิภาค) - การประปา (สำนักงานประปาส่วนภูมิภาค) - การสื่อสาร (สำนักงานไปรษณีย์แม่ฮ่องสอน) - การคมนาคม (สำนักงานสื่อสารจังหวัด)	- ให้บริการไฟฟ้า ทั้งเขตเทศบาลและต.ปางหมู - ให้บริการประปา ทั้งเขตเทศบาลและต.ปางหมู - ให้บริการทั้งเขตเทศบาลและต.ปางหมู - ให้บริการโทรศัพท์ทั้งเขตเทศบาลและต.ปางหมู
2. ด้านสุขภาพอนามัย - โรงพยาบาลศรีสังวาลย์ (โรงพยาบาลขนาด 150 เตียง)	- ให้บริการรักษาผู้ป่วยทั้งจังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. ด้านการเงินและธนาคาร - ธนาคารพาณิชย์ที่รับแลกเปลี่ยนเงินต่างประเทศ 5 แห่ง - ธนาคารพาณิชย์ ที่ไม่มีบริการรับแลกเปลี่ยนเงิน 2 แห่ง	- ให้บริการด้านการเงินและการรับแลกเปลี่ยนเงินตรา ให้บริการด้านการเงิน
4. ด้านความปลอดภัย - สำนักงานตำรวจ.เมืองแม่ฮ่องสอน - สำนักงานตำรวจท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน	- อำนวยความสะดวกด้านความปลอดภัยในเมือง - อำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว

ที่มา: จากการศึกษา

การติดต่อให้ข้อมูลข่าวสาร (Information)

การติดต่อให้ข้อมูลข่าวสาร (Information) อันประกอบด้วย การส่งเสริม (promotion) การที่จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวที่นั่นจะต้องมีการตลาดท่องเที่ยวชักนำให้เข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งการตลาดท่องเที่ยว หมายถึงความพยายามที่จะทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของตน แล้วให้สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่นั่น โดยการตลาดท่องเที่ยวอาจทำได้ 2 วิธี คือ

1. การให้บริการข้อมูลข่าวสารท่องเที่ยว การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆทางการท่องเที่ยว เช่นทรัพยากรท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว และบริการท่องเที่ยว เป็นต้น

2. การโฆษณาและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว การสื่อสารข้อมูลข่าวสารท่องเที่ยวไปยังนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายโดยผ่านสื่อต่างๆ เช่นโทรทัศน์ วิทยุ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ จดหมาย เป็นต้น เพื่อเชิญชวน กระตุ้น เร่งเร้าให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวของตนซึ่งในการให้ข้อมูลข่าวสารนั้นส่วนใหญ่จะเกิดจากหน่วยงานของรัฐบาล เป็นส่วน

ใหญ่ไม่ว่าจะเป็นสำนักงานจังหวัดหรือการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นผู้ส่งเสริม และสนับสนุน ภาคเอกชนให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นรูปธรรมตั้งแต่ปีพ.ศ.2525 เป็นต้นมา

การส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนในระยะแรกเริ่มขึ้นจากการดำเนินการของ ภาคราชการ ตั้งแต่ปีพ.ศ.2525 เป็นต้นมา แต่กิจกรรมการท่องเที่ยวได้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมนั้น เกิดภายหลังปีพ.ศ.2530 ทั้งนี้โดยได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐเอกชนในการช่วยประชาสัมพันธ์ และจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อชักชวนนักท่องเที่ยวได้มาเยี่ยมเยือนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ต่อมารัฐบาลได้ เห็นความสำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยการพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ให้มีความพร้อมเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ขณะเดียวกัน หน่วยธุรกิจเอกชนจากภายนอกก็ได้เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาคจังหวัดด้วยการเข้ามาลงทุนทำธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม ร้านอาหาร บริษัทนำเที่ยว โดยที่สามารถจำแนกบทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยวดังนี้

1. บทบาทการส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐ

ภายหลังจากที่จังหวัดได้ริเริ่มดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวในปีพ.ศ.2525 และได้ กำหนดให้การส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นนโยบายและแผนงานในการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัด หน่วยงานต่างๆ ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ก็ได้เข้ามามีบทบาทในการร่วมจัดกิจกรรมสำคัญของ จังหวัดมากขึ้น

นอกจากนี้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525 -2529) ได้ กำหนดนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นนโยบายสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมของจังหวัด โดยกำหนดแนวทางการพัฒนาต่างๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการส่งเสริมกิจกรรม การท่องเที่ยวและกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาด้านต่างๆ เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการส่งเสริม กิจกรรมการท่องเที่ยวและกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาให้จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นเมืองท่องเที่ยวที่สำคัญของภาคเหนือตอนบน โดยเน้นการพัฒนาความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวและที่พักผ่อน 3 อำเภอ คืออำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน อำเภอปาย และอำเภอแม่สะเรียง และเพิ่มจำนวนวันที่ นักท่องเที่ยวพักให้เป็นไปอย่างต่ำ 5 วัน โดยมีเป้าหมายที่นักท่องเที่ยวไทยจากกรุงเทพ เชียงใหม่ และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศขึ้นขอรับการท่องเที่ยวแบบผจญภัยในป่า

แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น

1. การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน

- การคมนาคมทางบก โดยจะทำการขยายถนน เพื่อให้เกิดความปลอดภัยในการเดินทาง เพิ่มขึ้น

- การคมนาคมทางอากาศ จะเพิ่มเที่ยวบินและเน้นให้มีความปลอดภัยมากขึ้น

- พัฒนาระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา การบำบัดน้ำเสีย
ขยะ

- การวางผังเมือง
- การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและประวัติศาสตร์ (โบราณสถาน)
- การพัฒนาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- การส่งเสริมและพัฒนาด้านการตลาด
- การพัฒนาด้านบริการและความปลอดภัย

2. บทบาทการส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาคเอกชน

บทบาทของภาคเอกชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ในระยะแรกของการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน ธุรกิจเอกชนที่มีส่วนในการส่งเสริมการท่องเที่ยว คือบริษัทนำเที่ยวต่างๆ ในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันองค์กรเอกชนที่เข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญคือหอการค้าจังหวัดแม่ฮ่องสอนและชมรมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นองค์กรที่มีบทบาทในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณี และจัดกิจกรรมอื่นๆ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน การสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณี และสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดการวางแผนการพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด

กิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีการขยายตัวหลังจากมีการพัฒนาระบบการบริการการท่องเที่ยว ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวเหล่านี้ธุรกิจเอกชนทั้งภายในและภายนอกจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการทั้งสิ้นโดยเฉพาะกิจการขนาดใหญ่จะเป็นภาคเอกชนภายนอกจังหวัด

โครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอน

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองนั้นเกิดขึ้นตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งในส่วนของ มีแผนงานโครงการพัฒนาการท่องเที่ยว จากหน่วยงานที่รับผิดชอบ คือเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยศูนย์ประสานการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งสามารถแบ่งช่วงในการพัฒนาการท่องเที่ยวออกเป็นช่วง ได้ดังนี้

• ยุคแรกพัฒนาเมือง (ก่อนปี พ.ศ.2525)

ก่อนปีพ.ศ. 2525 นั้น โครงการพัฒนาเมืองเพื่อการท่องเที่ยวนั้น ไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจนว่าเกิดขึ้นเพราะการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากการพัฒนาส่วนใหญ่จะเป็นการพัฒนา

ระบบโครงสร้างพื้นฐานของเมือง(Infrastructure) ตามแผนและนโยบายต่างๆ อันได้แก่พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอน และแผนพัฒนาเทศบาล ซึ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในเมืองและระหว่างเมือง ทางด้านการคมนาคมขนส่งและระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการต่างๆ ซึ่งโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองจะรวมอยู่กับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของเมือง ซึ่งสามารถแสดงออกมาได้ดังนี้

1.การพัฒนากระบวนโครงข่ายคมนาคมในเมือง

- การสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข108 (พ.ศ.2508) ที่ตัดจากอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ เข้าสู่อำเภอแม่สะเรียง อ.ขุนยวม และอ.เมืองแม่ฮ่องสอน ระยะยาวถึง 350 กิโลเมตร

- การสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข1095 (พ.ศ.2522) ที่ตัดจากแม่ฮ่องสอน สู่อ.ปาย และเข้าสู่จังหวัดเชียงใหม่

- การปรับปรุงสนามบินแม่ฮ่องสอนพ.ศ.2490 เพื่อใช้งานด้านขนส่ง

- การปรับปรุงสนามบินแม่ฮ่องสอนพ.ศ.2512 โดยทำทางวิ่งด้วยการลาดยางแอสฟัลท์ (ยางมะตอย) ติดคอนกรีตแทนดินลูกรังเดิม เพิ่มความยาวเป็น 1,315 เมตร กว้าง 30 เมตร ขยายไหล่ทางวิ่งออกด้านละ 8 เมตร ทำให้เครื่องบินขนาดกลางสามารถขึ้นลงได้สะดวกยิ่งขึ้น

2.การพัฒนากระบวนสาธารณูปโภคภายในเมือง

การพัฒนากระบวนสาธารณูปโภคในเมืองนั้นเป็นการพัฒนาระบบการบริการขั้นพื้นฐานในเมือง ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ได้แก่การให้บริการไฟฟ้า และการประปาในเมือง

• ยุคพัฒนาการท่องเที่ยวเมือง (พ.ศ.2525-2539)

ในช่วงปีพ.ศ.2525-2541 จะเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวไปที่การพัฒนาทางด้านองค์ประกอบและการจัดการท่องเที่ยว ทั้งด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว และการเปิดตลาดการท่องเที่ยวใหม่ๆ โดยที่จะเน้นไปที่การให้บริการของบริษัททัวร์ รูปแบบการท่องเที่ยว และการพัฒนาศักยภาพของพื้นที่ท่องเที่ยว โดยที่ส่วนใหญ่เป็นการปรับปรุงศักยภาพเพื่อการรองรับการท่องเที่ยวในเมือง

1.การปรับปรุงและพัฒนากระบวนโครงข่ายคมนาคม

- ขยายผิวจราจรเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข108ให้กว้าง 16 เมตรพร้อมไหล่ทาง
- เชื่อมเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข1095 เข้ากับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข108
- ขยายทางวิ่งทางทิศตะวันออกไปอีก 374 เมตร ทำให้สนามบินแม่ฮ่องสอนสมบูรณ์แบบมาตรฐาน

2. การปรับปรุงและพัฒนาระบบสาธารณูปโภคของเมือง

- ระบบไฟฟ้า-ประปา ได้ให้บริการประชาชนภายในเขตเทศบาล และขยายพื้นที่ให้บริการไปยัง หมู่บ้านท่าโป่งแดง นามะปิ่น ชานเมือง และบ้านใหม่ของต.ปางหมู รองรับการให้บริการถึง 3224 ครัวเรือนซึ่งปัจจุบันครอบคลุมพื้นที่ร้อยละ 66 ของเมือง

- ระบบการสื่อสาร การให้บริการโทรศัพท์ซึ่งให้บริการโดย องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย สาขาแม่ฮ่องสอน และบริษัท ทีทีแอลที จำกัด เพื่อให้บริการแก่ประชาชนและนักท่องเที่ยวภายในเมือง โดยเฉพาะการให้บริการโทรศัพท์สาธารณะจำนวน 132 เลขหมายภายในเมืองแม่ฮ่องสอน

- การรักษาพยาบาล มีการปรับปรุง ขยายและสร้างอาคารผู้ป่วยนอก ของโรงพยาบาลศรีสังวาลย์ จากเดิม เป็น 150 เตียงเพื่อให้บริการรักษาประชาชนและนักท่องเที่ยว ได้มากขึ้น

3. โครงการปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยวในเขตเทศบาล

- การปรับปรุงภูมิทัศน์วัดพระธาตุดอยกองมู

- การปรับปรุงภูมิทัศน์วัดจองคำ-จองกลาง และหนองจองคำ

- การปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการท่องเที่ยว

• ช่วงปัจจุบัน (พ.ศ. 2540 ถึงพ.ศ. 2545)

จากการศึกษาในช่วงปีพ.ศ. 2541 จนถึงช่วงปัจจุบัน ตามแผนพัฒนาเมืองแม่ฮ่องสอนของเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2540-2544) มีโครงการพัฒนาเมืองที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่สามารถเห็นเป็นรูปธรรมมากที่สุด ซึ่งโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองนั้นจะเน้นไปยังการพัฒนา สาธารณูปโภคและ สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการท่องเที่ยวในระยะ 5 ปีที่ผ่านมา นอกจากนั้นตามแผนพัฒนาเมืองแม่ฮ่องสอนของเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนระยะ 5 ปีต่อไป (พ.ศ. 2545-2549) มีโครงการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวดังนี้

1. การปรับปรุงและพัฒนาระบบโครงข่ายคมนาคม

- ขยายเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 ให้มีผิวจราจรกว้าง 16 เมตรพร้อมไหล่ทาง

- สร้างถนนสัมพันธ์เจริญเมือง-ข5 ถนนรุ่งเรืองการค้า-ข6 และถนนนาวาศสาร -ค2 โดยเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนเพื่อช่วยให้การคมนาคมภายในเมืองคล่องตัวขึ้น

- การปรับปรุงและก่อสร้างอาคารที่พักผู้โดยสารรวมถึงการปรับปรุงระบบการบิน ของท่าอากาศยานแม่ฮ่องสอน

- โครงการก่อสร้างสถานีขนส่งผู้โดยสาร

2. การปรับปรุงและพัฒนาระบบสาธารณูปโภคของเมือง

ส่วนใหญ่เป็นโครงการปรับปรุงคุณภาพ และเขตการให้บริการของระบบสาธารณูปโภคภายในเมืองให้มีคุณภาพมากขึ้น

- การขยายเขตบริการไฟฟ้าและประปาให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ในเขตเทศบาลเมือง

แม่ฮ่องสอน และบริเวณใกล้เคียง

- โครงการสร้างท่อระบายน้ำเสียและบำบัดน้ำเสีย

3.โครงการปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยวในเขตเทศบาล

- โครงการสวนสุขภาพในบริเวณพื้นที่สาธารณะ ช่วงสะพาน ถ.ฝั่งเมืองสาย ข6

- โครงการปรับปรุงพื้นที่สาธารณะประโยชน์ในเขตเมืองให้เป็นสวนสาธารณะ ซึ่งปรับปรุงพื้นที่บ้านพักข้าราชการช่วงอนุสาวรีย์พญาสิงหนาทราชาเป็นสวนสาธารณะให้ประชาชนคนพักผ่อน

- โครงการพัฒนาริมฝั่งน้ำแม่ฮ่องสอน โดยจะจัดที่พักและทางเดินเท้าตลอดริมลำน้ำ

- โครงการสร้างสวนสาธารณะ และพัฒนาภูมิทัศน์หนองจองคำ โดยมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ของพื้นที่และสร้างLandmark ใหม่ของเมือง

- โครงการปรับปรุงทางขึ้นพระธาตุดอยกองมูเดิม(ข้างวัดม่วยต่อ) โดยจะเป็นการปรับปรุงพื้นทางเท้าและบันไดทางขึ้น การปรับปรุงที่พักริมทาง และการสร้างซุ้มประตูทางขึ้น เพื่อให้เห็นเด่นชัดมากขึ้น

- โครงการสร้างทางขึ้นพระธาตุดอยกองมูใหม่ (หลังวัดพระนอน) ซึ่งเดิมทางขึ้นดังกล่าวเป็นทางขึ้นพระธาตุเดิม แต่เมื่อมีการพัฒนาทางขึ้นข้างวัดม่วยต่อ ทำให้ทางขึ้นดังกล่าวรกกร้าง

- โครงการสร้างซุ้มประตูเมืองแม่ฮ่องสอนบริเวณทางเข้าเมืองทั้งสองด้าน โดยจะถอดแบบมาจากหอเจ้าฟ้า บริเวณริมถนนขุนลุมประพาส

- โครงการก่อสร้างอาคารขานกะเล เป็นศูนย์จำหน่ายสินค้าพื้นเมืองของเมืองแม่ฮ่องสอนในที่ดินของเทศบาล ซึ่งทางเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนสร้างขึ้นเพื่อให้เป็นสถานที่จำหน่ายสินค้าพื้นเมืองแทนการขายสินค้าริมถนนขุนลุมประพาส (ตารางที่4.18-4.20)

4.6.2.กิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวในแม่ฮ่องสอน

นอกจากภาครัฐและเอกชนที่เข้ามามีบทบาทในการก่อสร้าง พัฒนาและส่งเสริม ให้เกิดสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว ทั้งด้านการคมนาคมขนส่ง การสื่อสาร ที่พักและสถานบริการอื่นๆแล้วนั้น หน่วยงานท้องถิ่นในเมืองยังพยายามที่จะสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวในเมือง ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวจะมีจังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยสำนักงานจังหวัดและองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นหน่วยงานหลักร่วมกับเทศบาล การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และสมาคมธุรกิจท่องเที่ยว เป็นผู้จัดกิจกรรมดังกล่าวขึ้นซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นงานประเพณีของชาวไทยใหญ่ในเมือง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.งานเปิดฤดูกาลท่องเที่ยวเมืองแม่ฮ่องสอนและงานดอกบัวตองบาน

เน้นการทำกิจกรรมบนดอยแม่อูคอและการเยี่ยมชมธรรมชาติที่มีความแปลกตา(ดอกบัวตอง) และสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศที่สวยงามเย็นสบาย มีการเชื่อมโยงกิจกรรมภายในเมืองร่วมกับทำกิจกรรมที่วนอุทยานดอยแม่อูคอ หน่วยงานที่รับผิดชอบคือสำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน องค์การบริหารส่วนจังหวัด กรมป่าไม้ และองค์การบริหารส่วนตำบลแม่อูคอ

2. งานเมืองสามหมอกและงานกาชาดจังหวัดแม่ฮ่องสอน

เป็นการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมท้องถิ่น และการออกร้านของหน่วยงานราชการ หน่วยงานที่รับผิดชอบคือสำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน และสมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน

3. งานเทศกาลชิมชาเมืองแม่ฮ่องสอน

เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการปลูกชาบนพื้นที่สูงของจังหวัด โดยงานจะมีประเพณีชิมชา และกิจกรรมการละเล่นท้องถิ่น หน่วยงานที่รับผิดชอบคือ สำนักงานเกษตรจังหวัดแม่ฮ่องสอนและองค์การบริหารส่วนตำบลหมอกจำแป้

4. งานประเพณีปอยส่างลองเมืองแม่ฮ่องสอน

มีการกิจกรรมในลักษณะ การบรรพชาสามเณรแบบสามัคคี คือจัดให้มีการบรรพชาส่างลองเป็นจำนวนมากในคราวเดียวกันทุกปีในช่วงต้น เดือนเมษายนของทุกปีเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว หน่วยงานที่รับผิดชอบคือ เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน และสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน5 งานประเพณีสงกรานต์

เป็นงานประเพณีที่ต่อเนื่องจากงานปอยส่างลอง โดยที่เป็นงานประเพณีของชาวไทยใหญ่ และชาวเหนือ มีการจัดกิจกรรมทั้งการละเล่นในท้องถิ่น และกิจกรรมประเพณีต่างเพื่อเป็นจุดดึงดูดการท่องเที่ยว โดยเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

6. งานปอยเหลินสิบเอ็ด-งานประเพณีจองพาราเมืองแม่ฮ่องสอน

งานประเพณีจองพาราในปัจจุบันเป็นการจัดขบวนแห่จองพาราไปตามถนนสายสำคัญ มีการประกวดจองพารา ในงานประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ดของจังหวัด ซึ่งจะจัดกิจกรรมทางศาสนา และการจัดกิจกรรมการละเล่นพื้นเมือง โดยให้งานประเพณีเข้ามาเป็นจุดดึงดูดการท่องเที่ยวในเมือง ในช่วงออกพรรษา โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบคือเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน และสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน

7.ปอยเหลินสิบสอง

ประเพณีลอยกระทง เป็นอีกประเพณี ที่เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพยายามจัดกิจกรรมดังกล่าวขึ้นมาเพื่อดึงดูดการท่องเที่ยวเหมือนกับจังหวัดอื่นๆในภาค แต่เน้นกิจกรรมแสดงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างจุดขาย

สรุปรูปแบบและองค์ประกอบการท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอน

สรุปผลจากการศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวภายในเมืองแม่ฮ่องสอนนั้นพบว่ารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม(Cultural Tourism) เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวหลักของเมืองเนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในเมืองแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มของวัดวาอารามที่สำคัญ และสภาพวิถีชีวิตของชาวเมืองที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งนักท่องเที่ยวเลือกที่จะมาท่องเที่ยวมากกว่าร้อยละ 78 ทำให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกลายเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวหลักของเมือง โดยเฉพาะวัดจองคำจองกลางวัดพระธาตุดอยกองมู และตลาดเทศบาล เป็นสถานที่ท่องเที่ยวให้ความนิยมนมากที่สุด จากการศึกษาพบว่ากิจกรรมที่นักท่องเที่ยวทำในการท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอนนั้นส่วนใหญ่เป็นการเดินเที่ยวเมืองและสถาปัตยกรรมของเมืองการเที่ยวชมและเลือกซื้อของในตลาดเทศบาลและในบารซ่า

โดยที่นักท่องเที่ยวนิยมที่จะเดินชมเมืองมากกว่าที่จะเดินทางด้วยวิธีอื่น เนื่องจากเมืองมีขนาดเล็กสามารถเดินชมได้อย่างทั่วถึงในเวลาที่ไม่มากนัก แต่สิ่งที่สำคัญอีกประการคือการขาดระบบขนส่งมวลชนภายในเมืองที่ดี ดังจะเห็นได้จากรถจักรยานยนต์รับจ้างและรถสามล้อที่บริการภายในเมืองนั้นส่วนใหญ่จะให้บริการอยู่บริเวณตลาดเทศบาล นอกจากนั้นบริเวณอื่น เช่น สถานีขนส่ง และท่าอากาศยานแม่ฮ่องสอนในเวลาที่มีเครื่องบินลงเท่านั้น ส่วนพื้นที่อื่นๆภายในเมืองไม่มีจุดให้บริการ ซึ่ง ทำให้เป็นข้อจำกัดอีกประการของการเดินทางด้วยวิธีอื่นๆ

ส่วนกลุ่มของนักท่องเที่ยวหนึ่งคือกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เลือกมากับบริษัทนำเที่ยว จะมีรถเข้านำเที่ยว ซึ่งจะการประหยัดเวลาในการท่องเที่ยวในเมืองลงเนื่องจากต้องจำกัดเวลาเพื่อเดินทางไปท่องเที่ยวที่อื่นรอบๆเมือง อันได้แก่ กระเหรี่ยงคอยาวบ้านในสอย กระเหรี่ยงคอยาวบ้านห้วยเสือเฒ่า ถ้ำปลา น้ำพุร้อนผาบ่อง เนื่องสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่งอยู่ห่างกัน แต่เป็นจุดดึงดูดการท่องเที่ยวที่สำคัญ ทำให้ นักท่องเที่ยวมีเวลาท่องเที่ยวในเมืองน้อยลง

นอกจากนั้นพบว่ารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนันทนาการ (Natural Tourism) ที่ได้รับความนิยมเป็นอันดับรองลงมาซึ่งการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้จะอยู่รวมกับการท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ ส่วนแหล่งท่องเที่ยวประเภทดังกล่าวนี้ ที่ได้รับความสนใจคือบริเวณหนองจองคำ และวัดพระธาตุดอยกองมู รวมถึงสวนสาธารณะท่าโป่งแดง จากการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะพักผ่อนตามสถานที่ท่องเที่ยวภายในเมือง รวมถึงการทำกิจกรรมทางนันทนาการอื่นๆ โดยที่ส่วนใหญ่นั้น นักท่องเที่ยวจะใช้เวลาหลังจากท่องเที่ยว เป็นเวลาพักผ่อน ทั้งในโรงแรม และร้านอาหารภายในเมืองที่ให้บริการทางด้านอาหารและเครื่องดื่ม

ส่วนรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อการประชุมหรือสัมมนานั้นเพิ่งจะได้รับความนิยมมากขึ้น เนื่องจากปัจจัยทางด้านทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเอง และความพร้อมทางด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นห้องพักและห้องประชุมที่มีรองรับอย่างเพียงพอ ซึ่งราคา

ห้องประชุมจะคิดราคาเหมาจ่ายรวมกับค่าอาหารและค่าอาหารว่าง (ราคา 150บาท ต่อคน) ซึ่งโรงแรมที่ให้บริการการจัดประชุมและสัมมนาได้แก่ โรงแรมอิมพีเรียลธารา โรงแรมลูคัส โฮลิเดย์ แม่ฮ่องสอน โรงแรมน้ำทิพย์อินน์ นอกจากนั้นความพร้อมทางด้านบริการอื่นๆ เช่น การคมนาคมและความสะดวกสบายอื่นๆ ที่มีในเมืองทำให้เป็นแรงดึงดูดที่สำคัญร่วมกับทรัพยากรการท่องเที่ยว

จากการศึกษาด้านการเลือกที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวพบว่าร้อยละ 40 เลือกที่จะพักในโรงแรมและส่วนใหญ่จะเลือกกระหว่างราคา201-500 บาท เนื่องจากเห็นว่าเป็นราคาที่ไมสูงมากส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มากับบริษัทนำเที่ยวและชาวต่างประเทศมากกว่าชาวไทย ในด้านราคาห้องพักในโรงแรมนั้นจะมีราคาตั้งแต่250-2,800บาท และจะมีการปรับเปลี่ยนตามฤดูกาลคือราคารนอกฤดูกาลท่องเที่ยว(ช่วงเดือนเมษายน-เดือนตุลาคม)ที่จะใช้ราคาปกติ และราคาช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว(เดือนพฤศจิกายน-มีนาคม) ซึ่งจะมีการปรับขึ้นราคาตั้งแต่ร้อยละ30-100 ของราคาปกติ ส่วนสถานที่พักแรมอันดับรองลงไปคือบ้านญาติ พี่น้อง หรือคนรู้จัก ส่วนหนึ่งได้รับข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวภายในเมืองจากบุคคลดังกล่าว ทำให้เป็นแรงจูงใจให้ตัดสินใจมาเที่ยว ส่วนใหญ่จะเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยและเดินทางมาท่องเที่ยวด้วยรถส่วนตัวเนื่องจากความสะดวก

เมื่อศึกษาโดยที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเลือกรับประทานอาหารในตลาดเช้า หรือตลาดใต้รุ่งมากถึงร้อยละ 57 เนื่องจากเห็นว่ามีราคาถูกกว่าและมีอาหารที่แปลกตา น่าสนใจ ซึ่งเมื่อประมาณการค่าใช้จ่ายต่อคนแล้วพบว่า นักท่องเที่ยวมีค่าใช้จ่ายต่อคนประมาณ 1,901 - 2,216 บาทต่อคน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย,2545) ซึ่งจากการศึกษายังพบว่าส่วนใหญ่จะเป็นค่าเดินทางถึงร้อยละ62 อันดับรองลงไปคือค่าที่พัก ค่าอาหาร และค่าใช้จ่ายอื่นๆ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะใช้เวลาเย็นในการเดินเลือกซื้อของที่ระลึก เลือกซื้ออาหารและเดินเที่ยวชมเมือง เนื่องจากในช่วงเวลากลางวันจะต้องเดินทางออกไปท่องเที่ยวยังนอกเมือง จะเห็นได้ว่า ช่วงเวลาเย็นจะมีนักท่องเที่ยวมาใช้บริการต่างๆในเมือง ในบริเวณถนนลุมประพาส ถ.มรรคสันติ ถ.สิงหนาทบำรุง รวมถึงถ.ประดิษฐจงคำ ซึ่งเป็นแหล่งที่ตั้งของสถานที่ประกอบการต่างอันได้แก่ ร้านเช่ารถ ร้านอินเตอร์เน็ต ร้านซักรีด ร้านโทรศัพท์ระหว่างประเทศ รวมถึงร้านอาหารและบริการอื่นๆ

ส่วนกิจกรรมทางประเพณีที่สำคัญของเมืองนั้นได้รับการสนับสนุนจาก หน่วยงานราชการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอนและหอการค้าจังหวัดแม่ฮ่องสอน ให้มีการจัดเป็นงานประจำจังหวัด เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด โดยที่จะเน้นการจัดงานในเรื่องการส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น โดยที่ทางหน่วยงานราชการจะส่งเสริมหรือจัดขึ้นให้ต่อเนื่องเกิดขึ้นต่อเนื่องกันตลอดทั้งปี เพื่อให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในเมืองตลอดทั้งปี

สรุปแล้วการท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอนนั้น สามารถท่องเที่ยวตลอดทั้งปี ซึ่งในฤดูกาลท่องเที่ยว (ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน-กุมภาพันธ์) จะเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแถบรอบตัวเมือง

ห้องประชุมจะคิดราคาเหมาจ่ายรวมกับค่าอาหารและค่าอาหารว่าง (ราคา 150บาท ต่อคน) ซึ่งโรงแรมที่ให้บริการการจัดประชุมและสัมมนาได้แก่ โรงแรมอิมพีเรียลธารา โรงแรมลูคัส โฮลิเดย์ แม่ฮ่องสอน โรงแรมเม้าท์เทนอินน์ นอกจากนั้นความพร้อมทางด้านการบริการอื่นๆ เช่น การคมนาคมและความสะอาดสวยงามอื่นๆ ที่มีในเมืองทำให้เป็นแรงดึงดูดที่สำคัญร่วมกับทรัพยากรการท่องเที่ยว

จากการศึกษาด้านการเลือกที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวพบว่าร้อยละ 40 เลือกที่จะพักในโรงแรมและส่วนใหญ่จะเลือกกระหว่างราคา201-500 บาท เนื่องจากเห็นว่าเป็นราคาที่ไมสูงมากส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มากับบริษัทนำเที่ยวและชาวต่างประเทศมากกว่าชาวไทย ในด้านราคาห้องพักในโรงแรมนั้นจะมีราคาตั้งแต่250-2,800บาท และจะมีการปรับเปลี่ยนตามฤดูกาลคือราคารนอกฤดูกาลท่องเที่ยว(ช่วงเดือนเมษายน-เดือนตุลาคม)ที่จะให้ราคาปกติ และราคาช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว(เดือนพฤศจิกายน-มีนาคม) ซึ่งจะมีการปรับขึ้นราคาตั้งแต่ร้อยละ30-100 ของราคาปกติ ส่วนสถานที่พักแรมอันดับรองลงไปคือบ้านญาติ พี่น้อง หรือคนรู้จัก ส่วนหนึ่งได้รับข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวภายในเมืองจากบุคคลดังกล่าว ทำให้เป็นแรงจูงใจให้ตัดสินใจมาเที่ยว ส่วนใหญ่จะเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยและเดินทางมาท่องเที่ยวด้วยรถส่วนตัวเนื่องจากความสะดวก

เมื่อศึกษาโดยที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเลือกรับประทานอาหารในตลาดเช้า หรือตลาดใต้รุ่งมากถึงร้อยละ 57 เนื่องจากเห็นว่ามีราคาถูกกว่าและมีอาหารที่แปลกตา น่าสนใจ ซึ่งเมื่อประมาณการค่าใช้จ่ายต่อคนแล้วพบว่า นักท่องเที่ยวมีค่าใช้จ่ายต่อคนประมาณ 1,901 - 2,216 บาทต่อคน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย,2545) ซึ่งจากการศึกษายังพบว่าส่วนใหญ่จะเป็นการเดินทางถึงร้อยละ62 อันดับรองลงไปคือค่าที่พัก ค่าอาหาร และค่าใช้จ่ายอื่นๆ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะใช้เวลาเย็นในการเดินเลือกซื้อของที่ระลึก เลือกซื้ออาหารและเดินเที่ยวชมเมือง เนื่องจากในช่วงเวลากลางวันจะต้องเดินทางออกไปท่องเที่ยวยังนอกเมือง จะเห็นได้ว่า ช่วงเวลาเย็นจะมีนักท่องเที่ยวมาใช้บริการต่างๆในเมือง ในบริเวณถนนลุมประพาส ถ.มรรคสันติ ถ.สิงหนาทบำรุง รวมถึงถ.ประดิษฐจุองค์ำ ซึ่งเป็นแหล่งที่ตั้งของสถานที่ประกอบการต่างอันได้แก่ ร้านเช่ารถ ร้านอินเทอร์เน็ต ร้านซักรีด ร้านโทรศัพท์ระหว่างประเทศ รวมถึงร้านอาหารและบริการอื่นๆ

ส่วนกิจกรรมทางประเพณีที่สำคัญของเมืองนั้นได้รับการสนับสนุนจาก หน่วยงานราชการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอนและหอการค้าจังหวัดแม่ฮ่องสอน ให้มีการจัดเป็นงานประจำจังหวัด เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด โดยที่ จะเน้นการจัดงานในเชิงการส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น โดยที่ทางหน่วยงานราชการจะส่งเสริมหรือจัดขึ้นให้ต่อเนื่องเกิดขึ้นต่อเนื่องกันตลอดทั้งปี เพื่อให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในเมืองตลอดทั้งปี

สรุปแล้วการท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอนนั้น สามารถท่องเที่ยวตลอดทั้งปี ซึ่งในฤดูกาลท่องเที่ยว (ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน-กุมภาพันธ์) จะเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแถบรอบตัวเมือง

แม่ฮ่องสอนเป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็น การล่องแพ การเดินป่า การนั่งช้าง รวมถึง การเที่ยวชมกระเหรี่ยงคอยาว แต่ส่วนใหญ่ก็ยังเข้ามาทำกิจกรรมอื่นในเมือง ในเวลากลางคืน ไม่ว่าจะเป็น การรับประทานอาหาร การพักผ่อน รวมถึงกิจกรรมบริการต่างๆ เช่น การเช่ารถ การซักรีดและการใช้บริการอินเทอร์เน็ต และการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงนันทนาการ และการท่องเที่ยวเพื่อการประชุมหรือสัมมนา ที่สามารถทำกิจกรรมได้ตลอดทั้งปี ทำให้ การท่องเที่ยวในเขตเมืองแม่ฮ่องสอนมีรูปแบบที่หลากหลายและสามารถพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ได้มากขึ้น

สรุปสถานการณ์การท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ก่อนปีพ.ศ.2528 ไม่ได้มีการจัดเก็บสถิตินักท่องเที่ยวที่มาในจังหวัดแม่ฮ่องสอนไว้ ดังนั้น จึงไม่สามารถชี้ชัดลงไปได้ว่า สถานการณ์การท่องเที่ยวในช่วงเวลาก่อนหน้านั้นจะเป็นอย่างไร แต่อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากรายงานสำรวจและศึกษา สภาพการณ์การท่องเที่ยวในประเทศไทยที่ทำการสำรวจโดย Research Consultant International of Canwer LP. จัดทำไว้ในปี พ.ศ.2526 ซึ่งรายงานรายชื่อจังหวัดที่นักท่องเที่ยวนิยมไปเที่ยวว่าพบว่า รายชื่อ 20 อันดับแรก ไม่มีจังหวัดแม่ฮ่องสอนและในรายชื่อ 20 อันดับแรกของจังหวัดที่นักท่องเที่ยวอยากไปก็ไม่มีจังหวัดแม่ฮ่องสอนเช่นเดียวกัน รายงานการสำรวจชิ้นนี้ สะท้อนให้เห็นว่า ก่อนปีพ.ศ.2526 สถานการณ์การท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน น่าจะอยู่ในสถานะที่สงบมาก เพราะไม่ได้อยู่ในความสนใจของนักท่องเที่ยว

ปีพ.ศ.2529 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้เล็งเห็นว่าจังหวัดแม่ฮ่องสอน น่าจะเป็นพื้นที่ที่ควรได้รับการส่งเสริมเพื่อการท่องเที่ยวได้ เนื่องจากบริษัทนำเที่ยวหลายแห่ง เริ่มมีรายการทัวร์ป่าในเส้นทางสาย เชียงใหม่ -ปาย- แม่ฮ่องสอน (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095) ขึ้น และได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงได้เริ่มทำการศึกษา สถานการณ์การท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งผลจากการศึกษาพบว่า ในปีพ.ศ.2528 มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในจังหวัดแม่ฮ่องสอนถึง 15,000 คน แต่ส่วนมากจะเดินทางเข้ามาในช่วงฤดูหนาว โดยนักท่องเที่ยวชาวไทยนิยมเที่ยวชมโบราณสถานและจับจ่ายซื้อของ สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ จะนิยมการท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และชมสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชนชาวพื้นเมือง และชาวไทยใหญ่รวมถึงชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ

หลังจากปีพ.ศ.2530 ซึ่งเป็นปีการท่องเที่ยวไทย นักท่องเที่ยวได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเพราะ ผลจากการแนะนำจังหวัดในงานส่งเสริมการท่องเที่ยวไทยและยังเพิ่มจำนวนมากขึ้น หลังจากการพัฒนาและปรับปรุงเส้นทางสายเชียงใหม่ - แม่ฮ่องสอน (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108) เสร็จเรียบร้อย จำนวนนักท่องเที่ยวได้เพิ่มขึ้นในลักษณะทวีคูณโดยในปี พ.ศ.2531 มีนักท่องเที่ยวเข้ามา

ท่องเที่ยวในแม่ฮ่องสอนถึง 35,000 คน (ซึ่งมากกว่า 2 เท่า ของนักท่องเที่ยวในปี 2530) ในปี พ.ศ.2532 มีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเป็น 56,000 คน และเพิ่มขึ้นเป็น 125,000 คน ในปี พ.ศ.2533 ในจำนวนนี้เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยมากกว่าร้อยละ 60

จากผลการสำรวจของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยพบว่า ร้อยละ 50 ของผู้ที่มาเยี่ยมเยือนชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวภาคเหนือในดังที่จะเห็นได้จากสถิติต่างๆที่มีการรวบรวมขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2530 ที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบนและข้อมูลสำรวจจำนวนนักท่องเที่ยวใน 6 จังหวัดหลักของภาคเหนือของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แสดงว่าร้อยละ 58 ของผู้มาเยี่ยมเยือนภาคเหนือ เดินทางมาเยือน 3 จังหวัดหลักของภาคเหนือตอนบน อันได้แก่ จังหวัด เชียงราย เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน

สถิติจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีการจัดเก็บขึ้นนั้นแสดงให้เห็นว่า จังหวัดเชียงใหม่ยังเป็นจังหวัดที่มีแรงดึงดูดนักท่องเที่ยวสูงมากโดยสูงกว่าจังหวัดที่อยู่ในอันดับรองลงมาเกือบ 3 เท่า แต่การสำรวจนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศในช่วงระหว่างปีพ.ศ.2530-2539 นั้น กลับพบว่าอัตราเพิ่มเฉลี่ยต่อปีของนักท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีอัตราเพิ่มสูงสุดและเป็นอัตราเพิ่มที่สูงมาก ทั้งนี้เนื่องจากในปี พ.ศ.2530-2535 เป็นช่วงเวลาที่ยังจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีการพัฒนาด้านบริการด้านการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ประกอบกับจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพิ่งเปิดใหม่ หลังจากปี พ.ศ.2530 จึงทำให้อัตราเพิ่มของนักท่องเที่ยวสูงมาก แต่อย่างไรก็ตามปริมาณนักท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนในช่วงอดีต จนถึงปี พ.ศ.2535 นั้น มีความผันผวน ตามสถานการณ์การเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศ

ปัจจุบันการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีการดำเนินการอย่างจริงจังทั้งในระดับนโยบายของชาติและของจังหวัดแม่ฮ่องสอนเอง โดยที่ภายในเขตเมืองนั้นเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสาธารณูปโภค และสิ่งบริการภายในเมืองเพื่อรองรับการท่องเที่ยวภายในเขตเมือง เป็นผลให้สามารถเพิ่มนักท่องเที่ยวมากขึ้นอีกในปีพ.ศ.2537 มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาแม่ฮ่องสอนมากถึง 171,165 คน (เพิ่มขึ้นจาก พ.ศ.2536 ถึงร้อยละ 5.95) และในอนาคต นักท่องเที่ยวจะเพิ่มสูงมากขึ้นจึงจำเป็นต้องมีมาตรการในการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวและระบบสาธารณูปโภค ให้เพียงพอกับความต้องการ

บทที่ 4

การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยว

การวิเคราะห์ผลกระทบของการท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอน ในการศึกษาครั้งนี้
 ทำการศึกษาผลกระทบจากข้อมูลที่มีการศึกษา และวิจัย ไว้แล้วข้างต้น และจากการออกสำรวจ
 ภาคสนาม โดยการมุ่งเน้นการศึกษาในเรื่องพัฒนาการท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน การ
 ตั้งถิ่นฐาน และสภาพวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยแยกกลุ่มผลกระทบตามลักษณะทางกายภาพ
 เศรษฐกิจและสังคม ในการวิเคราะห์ผลการใช้ที่ดินและวัฒนธรรมท้องถิ่น ของเป็นหัวข้อตามทฤษฎี
 ของ Mathieson (1982) และ Mc Evoy and Diet (1977)

ตารางที่ 13 แสดงตัวบ่งชี้ผลกระทบทางด้านกายภาพ

ประเภท	ตัวบ่งชี้	วิธีการศึกษา
• โครงสร้างพื้นฐาน 	- ความเพียงพอ - ความขาดแคลน	- ข้อมูลทุติยภูมิด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน - การสำรวจภาคสนาม - สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้นำชุมชน - แบบสอบถามประชาชน
• การใช้ที่ดิน 	- ประเภทของการใช้ที่ดิน - พื้นที่ในแต่ละประเภท - การขยายตัวของที่ดิน	- การแปลภาพถ่ายทางอากาศ และแผนที่การใช้ที่ดิน ปี พ.ศ.2497, พ.ศ.2512, พ.ศ.2520 และ พ.ศ. 2538 - สำรวจภาคสนาม - สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่และผู้นำชุมชน - แบบสอบถามประชาชน
• การตั้งถิ่นฐาน 	- รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน	- แผนที่การใช้ที่ดินปี ปี พ.ศ.2497, พ.ศ.2512, พ.ศ.2520 และ พ.ศ. 2538 - สำรวจภาคสนาม - สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่และผู้นำชุมชน - แบบสอบถามประชาชน

ตารางที่ 15 แสดงตัวบ่งชี้ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ

ประเภท	ตัวบ่งชี้	วิธีการศึกษา
• การจ้างงานและอาชีพ	- อัตราการจ้างงาน - ประเภทของอาชีพที่เกิดขึ้น	- สัมภาษณ์ภาคสนาม - สัมภาษณ์ผู้สูงอายุและผู้นำชุมชน - แบบสอบถามประชาชน
• รายได้	- รายได้ผู้ที่มีอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว - รายได้ผู้ที่มีอาชีพอื่น	- สัมภาษณ์ผู้สูงอายุและผู้นำชุมชน - แบบสอบถามประชาชน
• ค่าครองชีพ	- ราคาสินค้าในท้องตลาด	- สัมภาษณ์ผู้สูงอายุและผู้นำชุมชน - แบบสอบถามประชาชน

ตารางที่ 16 แสดงตัวบ่งชี้ผลกระทบทางด้านสังคม

ประเภท	ตัวบ่งชี้	วิธีการศึกษา
• โครงสร้างประชากร	- การย้ายถิ่นเข้าของคนต่างถิ่น	- สัมภาษณ์ภาคสนาม - สัมภาษณ์ผู้สูงอายุและผู้นำชุมชน - แบบสอบถามประชาชน
• ขนบธรรมเนียมประเพณี	- ลักษณะการทำกิจกรรมในท้องถิ่น - การเข้าร่วมงาน - วิธีการรวมกลุ่ม	- ข้อมูลทุติยภูมิ - สัมภาษณ์ภาคสนาม - สัมภาษณ์ผู้สูงอายุและผู้นำชุมชน - แบบสอบถามประชาชน
• วิถีชีวิต	- กิจกรรมในชีวิตประจำวัน - กิจกรรมในรอบเดือน - กิจกรรมในรอบปี	- ข้อมูลทุติยภูมิ - สัมภาษณ์ภาคสนาม - สัมภาษณ์ผู้สูงอายุและผู้นำชุมชน - แบบสอบถามประชาชน

ซึ่งเห็นได้ว่าตัวบ่งชี้ทางด้านกายภาพนั้นจะศึกษาถึงความเพียงพอของโครงสร้างพื้นฐานกับการใช้ที่ดินและการตั้งถิ่นฐานของเมืองหรือไม่ ส่วนของสภาพเศรษฐกิจจะศึกษาถึงอัตราการจ้างงาน ประเภทของอาชีพ รายได้ของผู้ประกอบการ และค่าครองชีพ ราคาสินค้าในท้องตลาด ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ซึ่งมีการขยายตัวของกิจกรรมด้านการบริการเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น และส่วนสภาพสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นของเมืองนั้น จะศึกษาถึงอัตราการย้ายถิ่นของประชากร การรวมกลุ่มของคนในเมือง รวมถึงวิถีชีวิตที่แสดงออกมาในลักษณะของกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ในรอบเดือน และในรอบปี ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงการทำกิจกรรมในเมือง และต้องดำเนินกิจกรรมด้านการบริการเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

ผลกระทบแต่ละประเภทยังจะแยกพิจารณาจากตัวบ่งชี้ของประเภทผลกระทบ ตามตารางข้างต้น โดยตัวบ่งชี้ในแต่ละประเภทจะมีการศึกษาจากข้อมูลที่แตกต่างกันทั้งข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องเฉพาะด้าน(Key Informant) และการสำรวจภาคสนาม ข้อมูลทุติยภูมิที่ได้จากการเอกสาร ตำรา สถิติและแผนที่ นำมาประกอบกันเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของข้อมูล

ผลกระทบทางบวก

1.ด้านกายภาพ

1.1. สภาพการใช้ที่ดิน

จากการแปลภาพถ่ายทางอากาศปีพ.ศ.2497 ปีพ.ศ.2512 ปีพ.ศ.2520 การศึกษาแผนที่การใช้ที่ดินปีพ.ศ.2538 และแผนที่การใช้ที่พ.ศ.2545โดยการสำรวจเพิ่มเติม พบว่าในอดีตพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอนนั้นจะเป็นที่ราบลุ่มขนาดเล็ก ตัวชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอนตั้งอยู่ทางฝั่งน้ำด้านเหนือ ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาระบบคมนาคมขนส่งมากขึ้นในช่วงปีพ.ศ.2520-2530 ทั้งทางหลวงสายหลักของเมือง (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข108 และ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข1095) ส่งผลให้มีการคมนาคมจากเมืองอื่นๆแม่ฮ่องสอนได้สะดวกขึ้น

ซึ่งเมื่อมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวของเมืองแม่ฮ่องสอนให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นตั้งแต่ปีพ.ศ.2525 ทำให้พัฒนาเมืองแม่ฮ่องสอนมีมากขึ้น ทั้งระบบโครงสร้างพื้นฐานของเมือง โครงข่ายคมนาคม รวมถึงระบบสาธารณูปโภค เพื่อรองรับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว การใช้ประโยชน์ที่ดินภายในเมืองแม่ฮ่องสอนได้ถูกเปลี่ยนจากพื้นที่อยู่อาศัยในเมือง เป็นพื้นที่พาณิชยกรรมและพื้นที่ตั้งของสถานให้บริการการท่องเที่ยวทางด้านต่างๆ ทั้งบริษัทนำเที่ยว ร้านอาหาร ร้านอาหาร รวมถึง เกสต์เฮ้าส์ และห้องเช่าที่บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งจากการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวพบว่า มีสถานบริการประเภทต่างแก่นักท่องเที่ยวมากถึง280 แห่ง ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน คิดเป็นร้อยละ46.12 ของจำนวนสถานบริการที่มีทั้งหมดในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.2. สภาพการตั้งถิ่นฐาน

จากการแปลภาพถ่ายทางอากาศ และโดยการสำรวจเพิ่มเติม ร่วมกับการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและผู้สูงอายุ(Key Informant) และการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิพบว่าเดิมนั้นการตั้งถิ่นฐานของเมืองเริ่มตั้งแต่ปีพ.ศ.2347 และกระจุกตัวอยู่ภายในเขตเมืองเก่า บริเวณ ถนนขุนลุมประพาส ถนนสิงหนาทบำรุง ถนนอุดมชาวนิเทศน์ และถนนชำนาญสถิตย์

หลังจากปีพ.ศ.2525 ได้มีการพัฒนาโครงข่ายคมนาคมและระบบสาธารณูปโภคมากขึ้นนั้น ทำให้การกระจุกตัวของการตั้งถิ่นฐานที่เดิมกระจุกตัวบริเวณกลางเมืองนั้นลดลง โดยที่แนวของการ

ตั้งถิ่นฐานนั้นได้ขยายตัวออกไปทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือตามถ.ขุนลุมประพาส และถนนสายรองอื่นได้แก่ ถ.ขุนลุมประพาสซอย 1 ถ.ปางล่อนิคม และถ.ประชาเสกสรรค์

จากการศึกษาการใช้ที่ดินปีพ.ศ.2545 พบว่ามีการตัด ถนนสาธารณะทางด้านตะวันตกของเมือง และเชื่อมถนนด้วยถ.ข5และถ.ค6 เข้ากับถ.ขุนลุมประพาส รวมถึงจากตัด ถ.สายบ้านใหม่-ศาลากลางทำให้เกิดแนวการตั้งถิ่นฐานใหม่ให้กับเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งถนนดังกล่าว ได้สร้างแนวการตั้งถิ่นฐานใหม่ทางด้านทิศตะวันออกของเมืองทั้งร้านค้า และที่อยู่อาศัย ส่วนถ.สาธารณะได้สร้างแนวการพัฒนาเมืองทางด้านพาณิชยกรรมใหม่ให้กับเมือง ส่วนถ.ข5 และถ.ค6 ก็สร้างแนวการขยายตัวของย่านพาณิชยกรรมใหม่ทางด้านใต้ของเมือง ซึ่งช่วยทำให้ลดความแออัดของย่านพาณิชยกรรมเดิมหรือบริเวณศูนย์กลางเมือง จากการพัฒนาดังกล่าวทำให้ชุมชนมีการขยายตัวได้มากขึ้น และเป็นระเบียบมากกว่ากระจุกตัวของชุมชนในถนนสายย่อยภายในเขตเมืองที่มีความแออัด ซึ่งยากต่อการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค ที่จำกัดอยู่ในพื้นที่ที่แออัดของเมือง

1.3. สาขาโครงสร้างพื้นฐาน

การพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของเมืองในด้านโครงข่ายคมนาคมระหว่างเมืองมามากกว่า 50 ปี เนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อนทำให้การคมนาคมระหว่างเมืองเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก ซึ่งการพัฒนาโครงข่ายคมนาคมมีการพัฒนาทั้งทางบกและทางอากาศ เพื่อให้การคมนาคมระหว่างเมืองมีความสะดวกมากขึ้น อย่างต่อเนื่อง เพื่อสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นอันได้แก่การคมนาคมขนส่ง ไฟฟ้า ประปา การสื่อสาร รวมถึงระบบการจัดเก็บและกำจัดขยะของเมือง ซึ่งก่อนนั้นระบบสาธารณูปโภคในเมืองยังให้บริการได้ไม่ทั่วถึงทั้งเขตบริการประปา และการให้บริการไฟฟ้าเนื่องจากต้องใช้ไฟฟ้าร่วมกับจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งบางครั้งไฟฟ้าจะดับนาน2-3 วัน ภายหลังปีพ.ศ.2525(หลังจากที่มีส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในจังหวัด) เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนมีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคต่างให้ครอบคลุมละบริการประชาชนได้มากขึ้น

โดยปัจจุบันมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของเมืองเกือบทุกด้าน เพื่อรองรับการขยายตัวของการท่องเที่ยวและบริการด้านการท่องเที่ยว ซึ่งนอกจากระบบโครงสร้างพื้นฐานของเมือง ระบบสาธารณูปโภคต่างของเมืองแล้ว ในด้านการบริการนักท่องเที่ยวจะเห็นได้ว่า กิจกรรมประเภทการให้บริการที่พักนักท่องเที่ยวรวมถึงกิจกรรมนันทนาการทางด้านการท่องเที่ยวภายในเมืองนั้นมีผู้ประกอบการมากกว่า100 ราย รวมถึงตัวแทนธุรกิจท่องเที่ยวและกิจการบริการด้านรถเช่าทั้งรถยนต์และจักรยานยนต์นั้น ภายในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนมีผู้ประกอบการถึง 36 ราย ซึ่งคิดเป็นร้อยละ65.45 ของผู้ประกอบการทั้งหมดในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

2. ผลกระทบทางบวกต่อด้านเศรษฐกิจ

2.1. สาขาการจ้างงานและสร้างอาชีพ

จากอดีตโดยข้อมูลการสำรวจของกองนโยบายพหุวิชาชีพ กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์รายงานว่า ปีพ.ศ.2519 จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีสถานประกอบการร้านค้า โรงงานอุตสาหกรรมและกิจการบริการเพียง 143 ราย กิจการการค้าที่มีคือตลาดสด(ซึ่งเปิดบริการตั้งแต่เช้ามืด 04.00-07.00น.) ภายหลังปี พ.ศ.2525 เรื่อยมานั้น ภายในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีสถานประกอบการค้าจดทะเบียน เพิ่มขึ้นถึง 708 ราย

หลังจากปีพ.ศ.2530การขายตัวของธุรกิจการค้าภายใน เมืองแม่ฮ่องสอนได้สูงขึ้น โดยเฉพาะประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในเมืองที่มีทั้งหมด 280 ราย โดยสามารถแยกออกเป็น 6 กลุ่มย่อย คือกลุ่มสถานที่พักแรม กลุ่มร้านอาหารและภัตตาคาร กลุ่มกิจกรรมนันทนาการและบริการอื่นๆกลุ่มร้านอินเทอร์เน็ตและกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง กลุ่มร้านขายของที่ระลึก และกลุ่มการขนส่งทางบกและตัวแทนธุรกิจการท่องเที่ยว ทำให้เกิดความต้องการแรงงานภาคบริการด้านการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

จากการขยายตัวของธุรกิจบริการด้านการท่องเที่ยว นั้น ทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ทำให้ประชาชนมีฐานะ มีรายได้จากการเปลี่ยนอาชีพหลักและรอง ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมากขึ้น และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยที่ส่วนใหญ่ประชาชนในเมืองแม่ฮ่องสอนจะมีอาชีพทางด้านอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยตรง เช่นธุรกิจบริการในโรงแรม เกสต์เฮาส์ บังกะโล ร้านอาหาร ร้านเช่ารถ มัคคุเทศ และลูกจ้างในบริษัทนำเที่ยว เนื่องจากเป็นคนพื้นที่ ส่วนอาชีพบริการทางด้านแรงงานอื่นๆ เช่น การซักรีด ล้างจาน ทำความสะอาด และอื่นๆ จะเป็นแรงงานต่างด้าว เนื่องจากมีราคาถูกกว่า ส่วนอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางอ้อมนั้น ได้แก่ธุรกิจบริการร้านค้า ร้านอาหาร และค้าขายอื่นๆ ซึ่งจากการศึกษากลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน มีมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวค่อนข้างสูงถึง 7,600บาท/คน เนื่องจากประชากร

3. ผลกระทบทางบวกต่อด้านสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

3.1. สิ่งอำนวยความสะดวก

จากการส่งเสริมการท่องเที่ยวของเมือง ทำให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นอันได้แก่การคมนาคมขนส่ง ไฟฟ้า ประปา การสื่อสาร รวมถึงระบบการจัดเก็บและกำจัดขยะของเมือง ปัจจุบันเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนมีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคต่างให้ครอบคลุมละบริการประชาชนได้มากขึ้น ซึ่งจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และระบบสาธารณูปโภคของเมือง

นั้น ทำให้นักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่นได้รับความสะดวกสบายจากการท่องเที่ยวภายในเมืองแม่ฮ่องสอนและพื้นที่ใกล้เคียงมากขึ้น ดูได้จากตารางที่ 17

ตารางที่ 17 สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอน

กลุ่มกิจกรรมที่ให้บริการนักท่องเที่ยว	เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน	ร้อยละ
1. โรงแรม เกสต์เฮาส์ และที่พักแรม	47	16.78
2. ร้านอาหารและภัตตาคาร	108	38.57
3. กิจกรรมนันทนาการและบริการอื่นๆ	64	22.85
4. ร้านอินเทอร์เน็ตและกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง	13	4.64
5. ร้านขายของที่ระลึก	12	4.28
6. การขนส่งทางบกและตัวแทนธุรกิจการท่องเที่ยว	36	12.85
รวม	280	100

ที่มา: จากการศึกษา

และเมื่อศึกษาถึงมีอัตราการเข้าพักแรมเฉลี่ยทั้งปีร้อยละ 37.78 (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545) ขยายตัวเพิ่มจากปีที่ผ่านมาร้อยละ 6.88 โดยนักท่องเที่ยวแต่ละคนมีวันพักในสถานที่พักแรมเฉลี่ย 1.37 วัน ซึ่งจากการพัฒนาทางด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของการท่องเที่ยว นั้นส่งผลถึงการขยายตัวของธุรกิจท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอนที่เพิ่มสูงขึ้น ถือเป็นการเพิ่มศักยภาพของการท่องเที่ยว และสร้างแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวมากขึ้น

3.2 สาขาวัฒนธรรมท้องถิ่น

1. ค่านิยม

จากการศึกษาถึงค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงในทางบวกนั้น ในเรื่องการศึกษาของชาวแม่ฮ่องสอนนั้นได้รับการปลูกฝังมาอย่างดี ซึ่งชาวเมืองที่ฐานะดีนิยมส่งบุตรหลานไปเรียนยังเมืองใหญ่ ทั้งจังหวัดเชียงใหม่ หรือประเทศพม่า ส่วนคนธรรมดาที่นิยมส่งบุตรหลานบวชเรียน ภายหลังเมื่อมีการตั้งโรงเรียนขึ้นมาเพื่อให้การศึกษานั้นพบว่า ชาวแม่ฮ่องสอนนิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียน มากกว่าส่งไปบวชเรียน

จากการศึกษาพบว่า ภายในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนนั้น มีโรงเรียนอนุบาล 2 แห่ง (เอกชนดำเนินการ) โรงเรียนระดับประถมศึกษา 3 แห่ง โรงเรียนระดับมัธยม 1 แห่ง และ วิทยาลัยการอาชีพพวนมหาราชินีแม่ฮ่องสอนที่สอนในระดับประกาศนียบัตร ภายหลังจากการมีปฏิสัมพันธ์คนต่างถิ่นและนักท่องเที่ยวมากขึ้นทำให้ประชาชนในเมืองแม่ฮ่องสอนมีค่านิยมในการศึกษาในระดับสูงมากขึ้น ทั้งการศึกษาในระดับวิชาชีพ หรือแม้แต่วิทยาลัย ที่จะต้องเข้าไปเรียนยังจังหวัดเชียงใหม่หรือเมืองใหญ่อื่นๆ ก็ตาม จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นส่วนสำคัญในการทำให้ประชาชนในเมืองได้มีโอกาสสร้างปฏิสัมพันธ์กับคนต่างถิ่น (แม้ว่าการท่องเที่ยวไม่ได้สร้างค่านิยม

ต่อสังคมแม่ฮ่องสอนโดยตรง) ซึ่งจากการสัมภาษณ์เพิ่มเติมพบว่า ผู้ปกครองนิยมส่งบุตรหลานเรียนในระดับสูงมากขึ้นทั้งระดับอุดมศึกษาและระดับวิชาชีพ จากไม่ต้องการให้บุตรหลานประกอบอาชีพเกษตรกรรม หรืออาชีพแรงงานอื่นๆ และเหตุผลที่สำคัญคือภายในเมืองมีอาชีพแรงงานน้อยลง เนื่องจากผู้ประกอบการหันไปจ้างแรงงานต่างด้าวมากขึ้น และอยากให้บุตรหลานมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

2 สาขาวิถีชีวิต

ในสาขาวิถีชีวิตนั้น ชาวไทยใหญ่ จะมีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ อยู่กับธรรมชาติ ชอบทำบุญ ฟังพาท้ายซึ่งกันและกันภายในชุมชน มีอะไรก็แบ่งปันกัน เมื่อมีงานก็จะช่วยเหลือกัน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมา จนกระทั่งการท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาทในเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีส่วนให้รายได้ของประชาชนในเมืองมีสูงขึ้น วิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่แม่ฮ่องสอนได้เปลี่ยนแปลงจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ทั้งระบบโครงสร้างพื้นฐาน และระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการภายในเมืองที่มีการพัฒนาขึ้น มีส่วนเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวเมืองให้ได้รับความสะดวกสบายมากขึ้น จากเดิมการไปมาหาสู่กันนิยมเดินเท้า เนื่องจากสะพานบ้านอยู่ไม่ไกลกันนัก ปัจจุบันนิยมที่จะใช้จักรยานยนต์หรือ รถมอเตอร์ไซด์มากขึ้นเนื่องจากความสะดวกสบาย

การพัฒนาาระบบโครงสร้างพื้นฐาน และระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการภายในเมือง ทำให้โครงสร้างอาชีพของคนในเมืองเปลี่ยนไป รายได้เพิ่มมากขึ้น ทำให้ความสามารถในการใช้จ่ายมีสูงขึ้น ดังนั้นจึงมีความสามารถในการหาสิ่งอำนวยความสะดวกภายในบ้านได้มากขึ้น ซึ่งมากกว่าความต้องการพื้นฐาน ซึ่งปัจจุบัน โทรศัพท์ เครื่องเสียง เต้าแก๊ส ตู้เย็น และรถจักรยานยนต์ ถือว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานของการดำเนินชีวิตของคนในเมือง ซึ่งแต่เดิมสภาพความเป็นอยู่ของชาวแม่ฮ่องสอน ฟังพาท้ายปัจจัยสี่เท่านั้น

จากการศึกษาพบว่าเด็กรุ่นใหม่ในเมืองแม่ฮ่องสอนนั้นมีแนวคิดและวิถีชีวิตของคนในเมืองมากขึ้น โดยนิยมเลือกซื้อสินค้าตามแบบสมัยนิยมมากขึ้น โดยเฉพาะเสื้อผ้า นาฬิกา แว่นตา โทรศัพท์มือถือ แม้แต่ร้านค้า และสถานบริการในเมืองแม่ฮ่องสอนก็พยายามหาสินค้าดังกล่าวเข้ามาจำหน่ายมากขึ้น นอกจากนั้นร้านค้าบางประเภทที่ให้บริการมากกว่าการขายสินค้าปัจจัยพื้นฐาน ก็มีแนวโน้มการขยายตัวมากขึ้น เช่น ร้านขายหนังสือ ร้านขายเทป-ซีดี ร้านเช่าวีซีดี และดีวีดี ร้านอินเทอร์เน็ต ร้านเกมส์คอมพิวเตอร์ ร้านถ่ายเอกสาร ร้านพิมพ์งาน ร้านนวดฝ่าเท้า

ผลกระทบทางลบ

1.ผลกระทบทางลบทางด้านกายภาพ

สาขาการใช้ที่ดิน

1 การบุกรุกพื้นที่ป่าไม้

จากการศึกษาสภาพการใช้ที่ดินตั้งแต่ปี พ.ศ.2497 ถึงพ.ศ. 2545 พบว่า ในอดีตพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอนนั้นจะเป็นที่ราบลุ่มขนาดเล็ก ตัวชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอนตั้งอยู่ทางฝั่งน้ำด้านเหนือ ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาระบบคมนาคมขนส่งมากขึ้นในช่วงปี พ.ศ.2520-2530 ทำให้พัฒนาเมืองแม่ฮ่องสอนมีมากขึ้น ทั้งระบบโครงสร้างพื้นฐานของเมือง โครงข่ายคมนาคม รวมถึงระบบสาธารณูปโภค เพื่อรองรับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว การใช้ประโยชน์ที่ดินภายในเมืองแม่ฮ่องสอนได้ถูกเปลี่ยนจากพื้นที่อยู่อาศัยในเมือง เป็นพื้นที่พาณิชยกรรมและพื้นที่ตั้งของสถานให้บริการการท่องเที่ยวทางด้านต่างๆ การขยายตัวของธุรกิจการท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอนมีสูงขึ้น ซึ่งทำให้เกิดความต้องการใช้ที่ดินจำนวนมาก ส่วนหนึ่งเนื่องจากพื้นที่ในเมืองมีราคาสูงขึ้น ส่งผลให้พื้นที่รอบเมืองโดยเฉพาะพื้นที่เกษตรกรรมภายในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ถูกกว้านซื้อเพื่อใช้ในประกอบการทางด้านธุรกิจท่องเที่ยวในอนาคต พบว่าบริเวณรอบเขตเทศบาล บริเวณหมู่บ้านนามะปิ่น บ้านชานเมือง มีการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนที่เป็นลักษณะป่าเสื่อมโทรมเข้ามาสร้างที่อยู่อาศัยและสิ่งปลูกสร้าง ส่วนหนึ่งเกิดจากพื้นที่ว่างในเมืองเหลือน้อยและมีราคาที่ดินที่สูงขึ้น ในขณะที่การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและโครงข่ายคมนาคมในพื้นที่ป่าสงวนมีเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาแบบRibbon Development and sprawl ซึ่งทำให้พื้นที่2ฝั่งของถนนมีการพัฒนาของสิ่งปลูกสร้างเพิ่มขึ้น จากการแปลภาพถ่ายจะพบว่าแนวโน้มของพื้นที่ป่าดังกล่าวจะเปลี่ยนแปลงพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ด้านตะวันออกเฉียงเหนือที่มีแนวโน้มขยายตัวออกของพื้นที่อยู่อาศัยมากขึ้น

2. ราคาที่ดิน

จากการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อรองรับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการพัฒนาทางด้านสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เนื่องจากปริมาณนักท่องเที่ยวภายในเมืองที่สูงขึ้น และมีอัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวต่อมีถึงมากกว่าร้อยละ8.3ต่อปี จากการศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินภายในเมืองแม่ฮ่องสอน ตั้งแต่ปีพ.ศ.2520 เป็นต้นมาพบว่าการใช้ที่ดินภายในเขตเมืองได้ถูกเปลี่ยนจากพื้นที่อยู่อาศัยในเมือง เป็นพื้นที่พาณิชยกรรม ซึ่งจะใช้พื้นที่ดังกล่าวในกิจกรรมการท่องเที่ยวทางด้านต่างๆ ทั้งบริษัทนำเที่ยว ร้านเช่ารถ ร้านอาหาร รวมถึงเกสต์เฮ้าส์ และห้องเช่าที่บริการนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะพื้นที่ศูนย์กลางเมือง (ถนนขุนลุมประพาส ถนนสิงหนาทบำรุง)

ผลจากการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของเมือง เพื่อรองรับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของเมืองแม่ฮ่องสอนนั้น สร้างมูลค่าแก่การใช้ประโยชน์ที่ดินภายในเมืองสูงขึ้น ก่อนปี2520นั้นราคาที่ดินภายในเขตเมืองแม่ฮ่องสอนมีราคาตารางวาละ 500-5,000 บาท ซึ่งปัจจุบันราคาที่ดินในเมืองมีราคาสูงถึงตารางวาละ 8,000-100,000บาท(สำนักงานที่ดินจังหวัดแม่ฮ่องสอน,2545) จะเห็นได้ว่าราคาที่ดินในระยะเวลา 25 ปี มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นมากกว่า 20 เท่า ขณะที่ราคาที่ดินในพื้นที่รอบนอกของศูนย์กลางเมืองออกไป ราคาประมาณตารางวาละ 8,000-20,000 บาท จากราคาที่ดินที่เพิ่มสูงขึ้น ประกอบกับพื้นที่ภายในเมืองมีจำนวนจำกัด ทำให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยว มีความต้องการพื้นที่ภายในเมืองเพื่อทำธุรกิจการท่องเที่ยวมากขึ้น พื้นที่ภายในเมืองมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่อยู่อาศัยในเมืองเป็นพื้นที่พาณิชยกรรมมากขึ้น ทำให้มีการใช้พื้นที่เกษตรกรรมที่อยู่รอบเมืองเป็นพื้นที่อยู่อาศัย เนื่องจากประชาชนเป็นเจ้าของที่ดินภายในเมืองยากขึ้น

3. การใช้ที่ดินขัดแย้ง

จากความต้องการพื้นที่เพื่อกิจกรรมพาณิชยกรรม ประกอบกับพื้นที่ภายในเมืองมีจำนวนจำกัด เมื่อภายในเมืองมีความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินที่สูง บริเวณที่สามารถปรับเปลี่ยนพื้นที่ได้จะมีการเปลี่ยนแปลงจากการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทหนึ่งสู่การใช้ประโยชน์ที่ดินอีกประเภทหนึ่ง

ซึ่งสามารถจำแนกปัญหาออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1.ปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินขัดแย้งแบบไม่รุนแรง

จากการศึกษาพบว่า เกิดจากการขาดการควบคุมที่ดีของหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบ ทำให้บางบริเวณ ทำให้มีการบุกรุกพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์ที่ดินผิดประเภท เช่น การตั้งบ้านเรือนริมถนนในบริเวณที่ควรจะเป็นพื้นที่เกษตรกรรม หรือพื้นที่ป่าไม้ หรือการ สร้างสถาบันราชการในพื้นที่ป่าไม้ เป็นต้น

2.ปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินขัดแย้งแบบรุนแรง

ปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินขัดแย้งแบบรุนแรงนั้น เกิดจากปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดิน2ประเภทที่มีความแตกต่างกันมาก ส่งผลให้การใช้ประโยชน์ดินประเภทหนึ่งสร้างผลกระทบหรือสร้างมลภาวะ ต่อการใช้ที่ดินอีกประเภท ซึ่งปัญหาต่างๆเหล่านี้มีสาเหตุคือความต้องการใช้พื้นที่ในเมืองที่มีอย่างจำกัด และขาดการควบคุมที่ดีจากหน่วยงานของรัฐ ในส่วนของเมืองแม่ฮ่องสอนนั้นสามารถจำแนกปัญหาหลักๆดังนี้

- การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำกิจกรรมอื่น ของประชาชน ทั้งอยู่อาศัย และพาณิชยกรรม ซึ่งเป็นอีกปัญหาหนึ่งในเชิงกฎหมาย และการพัฒนาพื้นที่ ปัญหาดังกล่าวทำให้เกิดทั้งข้อขัดแย้งระหว่างประชาชนกับหน่วยงานของรัฐผู้รักษาพื้นที่ (กรมป่าไม้เดิม) และเป็นปัญหาความขัดแย้งที่รุนแรง

ที่สุดของเมือง เนื่องจากแนวโน้มของการบุกรุกพื้นที่ป่าในเมืองมีสูงขึ้นจากความต้องการใช้พื้นที่เพื่อการอยู่อาศัย

- การใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม กับการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทศาสนสถาน ซึ่งเป็นปัญหาที่เห็นได้ชัดที่สุดเนื่องจากพื้นที่ศาสนสถานอยู่กลางเมือง ในขณะที่กลางเมืองกลายเป็นศูนย์กลางพาณิชยกรรม และธุรกิจบริการที่สำคัญของเมือง ซึ่งส่วนหนึ่งของธุรกิจบริการทางด้านการท่องเที่ยวต้องการใช้สถาปัตยกรรมใดภายในวัดเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว ซึ่งจะได้จากเกสต์เฮาส์ และร้านอาหารต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบๆ วัดจองคำ วัดจองกลาง วัดม่วยต่อและ วัดกลางเวียง ก่อให้เกิดการลดคุณค่าของสถาปัตยกรรมที่สำคัญของเมืองลง

- การใช้ที่ดินประเภทโครงการคมนาคมขนส่ง(ท่าอากาศยาน จ.แม่ฮ่องสอน) กับการใช้ที่ดินประเภทอื่นๆ ปัญหาดังกล่าวถือกลายเป็นปัญหาที่สำคัญกับเมือง เนื่องจากพื้นที่สนามบินจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีเนื้อที่ 2.5 ตร.กม.

- การใช้ที่ดินประเภทการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ กับการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอนุรักษ์ป่าไม้ บริเวณยอดดอยกองมูที่มีการใช้พื้นที่ตั้งสถานีรับสัญญาณโทรทัศน์ ช่อง7 ช่อง11กรมประชาสัมพันธ์ และสถานีโทรทัศน์ไอทีวี นอกจากนั้นยังตั้งอยู่เหนือพระธาตุดอยกองมูซึ่งเป็นโบราณสถานที่สำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอนทำให้เกิดทัศนอุจาดต่อสภาพแวดล้อมของเมือง

2.สาขาการตั้งถิ่นฐาน

การพัฒนาโครงข่ายคมนาคม และระบบสาธารณูปโภคมากขึ้นภายหลังปี 2525 นั้น ทำให้การกระจุกตัวของการตั้งถิ่นฐานที่เดิมกระจุกตัวบริเวณกลางเมืองนั้นลดลง โดยที่แนวของการตั้งถิ่นฐานนั้นได้ขยายตัวออกไปทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือของเมือง เนื่องจากภายในศูนย์กลางเมืองมีสภาพการใช้ที่ดินหนาแน่นจึงทำให้พื้นที่สิ่งปลูกสร้างได้ขยายตัวออกนอกเมือง

จากการศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินในเมืองปีพ.ศ.2545 ยังพบว่ามีที่ดิน ต.สาธารณะทางด้านตะวันตกของเมือง และเชื่อมถนนด้วยถ.ข5และถ.ค6 เข้ากับถ.ขุนลุมประพาส และถ.สายบ้านใหม่-ศาลากลาง ทั้งด้านตะวันตกของเมืองและทางตะวันออกของเมือง ซึ่งถนนทั้ง 2 เส้น ก่อให้เกิดการพัฒนาของการขยายตัวของสิ่งปลูกสร้างแบบ Ribbon Development ซึ่งถนนที่เกิดขึ้นเหล่านี้มีส่วนให้พื้นที่พาณิชยกรรมใหม่ของเมืองพัฒนามากขึ้น นอกจากนั้นยังเป็นการเพิ่มจำนวนของอาคารพาณิชย์ในพื้นที่ริมถนนสายดังกล่าวทำให้สิ่งปลูกสร้างเหล่านี้ปะปนอยู่กับการใช้ที่ดินประเภทอื่น ๆ โดยเฉพาะพื้นที่เกษตรกรรม ผลที่เกิดขึ้นคือ ทำให้การพัฒนาพื้นที่เมืองทางด้านการระบบสาธารณูปโภคของเมืองทำได้ยากขึ้นเนื่องจากการขยายตัวของเมืองที่ไร้ทิศทางและปราศจากการควบคุม

3.สาขาโครงสร้างพื้นฐาน

1 ปริมาณการจราจร

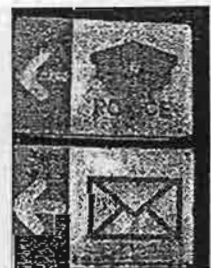
เมื่อพิจารณาถึงปริมาณยานพาหนะภายในเมืองแม่ฮ่องสอนนั้นพบว่า มีแนวโน้มการเพิ่มของจำนวนยานพาหนะพ.ศ.2538จาก14,016 คัน เป็น27,783 คัน ในปีพ.ศ.2545 โดยที่จำนวนยานพาหนะที่มีมากที่สุดคือจักรยานยนต์ ซึ่งมีถึง22,620คันคิดเป็นร้อยละ81.42 ของจำนวนยานพาหนะทั้งหมดในเมือง (สำนักงานขนส่งจังหวัดแม่ฮ่องสอน,2546) ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดได้ดังนี้

ตารางที่18 จำนวนยานพาหนะที่จดทะเบียนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประเภทของ ยานพาหนะ	ปี						
	2538	2539	2540	2541	2542	2543	2544
รถยนต์นั่งส่วนบุคคลไม่เกิน7 คน	223	296	387	471	540	627	686
รถยนต์นั่งส่วนบุคคลเกิน7 คน	243	282	298	313	324	276	280
รถบรรทุกส่วนบุคคล	1,382	1,795	2,000	2,424	2,752	3,005	3,427
รถยนต์สามล้อส่วนบุคคล	2	2	2	1	1	1	1
รถยนต์รับจ้างสามล้อ	16	16	16	16	16	15	15
รถจักรยานยนต์	11,520	13,404	14,745	16,580	17,839	20,466	22,620
รถแทรกเตอร์	28	45	41	57	63	41	58
รถบดถนน	-	4	4	5	5	5	5
รถใช้งานเกษตรกรรม	1	1	2	2	2	2	2
รถห่วง	50	42	43	43	43	43	41
รวม	14,016	16,372	18,080	20,489	22,213	24,142	27,783

ที่มา:สำนักงานขนส่งจังหวัดแม่ฮ่องสอน,2545

ผลสรุปของปริมาณการจราจรในเมืองแม่ฮ่องสอนเกิดจากปัญหาการจราจรติดขัด 3 รูปแบบคือ เกิดจากรูปแบบของการเดินทางที่แตกต่างกัน เกิดจากการจราจรที่รุนแรงเกินไปโดยเฉพาะบริเวณจุดศูนย์กลางของแหล่งท่องเที่ยว และสุดท้ายเกิดจากการขาดแคลนพื้นที่จอดรถภายในศูนย์กลางเมือง นอกจากนี้ยังรวมถึงการพัฒนาโครงข่ายคมนาคมที่ไม่เอื้อต่อความสะดวกของการสัญจรภายในเมือง เนื่องจากมีถนนสายหลักของเมืองที่ยังไม่เชื่อมโยงกันเป็นระบบที่ดีพอ

2. ปัญหาด้านมลภาวะและความสะอาด

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาด้านมลภาวะและความสะอาด ในเมืองแม่ฮ่องสอนนั้นมีอยู่ 2 ประเภท คือ

การจัดการระบบน้ำเสียในเมือง ภายในเมืองแม่ฮ่องสอนนั้นมีน้ำเสียที่เกิดจากอาคาร บ้านเรือน ที่พัก เกสต์เฮาส์และโรงแรม รวมถึงร้านค้าต่างๆภายในเขตเมือง ซึ่งน้ำเสียทั้งหมดจะไหลสู่แหล่งน้ำธรรมชาติภายในเมือง จากการศึกษา พบว่าตั้งแต่พ.ศ.2538 แหล่งน้ำที่ประสบปัญหาเรื่อง การปนเปื้อน และมีการลักลอบปล่อยน้ำทิ้งต่างๆลงสู่แหล่งนี้คือ

- หนองจองคำ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่กลางเมืองแม่ฮ่องสอน ได้ถูกการระบายน้ำทิ้งจาก บ้านเรือนประชาชนในละแวกรวมถึงเกสต์เฮาส์และร้านอาหารที่อยู่โดยรอบ ทำให้คุณภาพน้ำใน หนองจองคำแย่ลง

- ลำน้ำแม่ฮ่องสอนบริเวณตอนใต้ของเมืองนั้นส่วนใหญ่จะถูกลักลอบปล่อยน้ำเสียจาก โรงแรม และเกสต์เฮาส์ต่างๆในบริเวณใกล้เคียงลงสู่แหล่งน้ำ

การจัดเรื่องน้ำเสียนั้นถือว่าเป็นเรื่องใหม่ เนื่องจากแต่เดิมนั้นจะระบายน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำ ธรรมชาตินั้น แต่เมื่อปริมาณน้ำเสียที่มีปริมาณมากขึ้นนั้นทำให้เกิดปัญหาของคุณภาพน้ำในแหล่ง น้ำธรรมชาติส่วนใหญ่จะเกิดปัญหาในฤดูแล้งที่มีปริมาณน้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติน้อย ซึ่งสร้าง มลภาวะให้กับเมือง

ส่วนอีกปัญหาคือเรื่องขยะมูลฝอย และการรักษาความสะอาด ซึ่งขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นใน เมืองนั้นจะเกิดจากอาคารบ้านเรือนและจากที่พัก รวมถึงโรงแรมและเกสต์เฮาส์ต่างๆในเมือง แม่ฮ่องสอนนั้น โดยมีปริมาณขยะทั้งหมด 13,799 ตันต่อวัน ความสามารถในการเก็บขยะ ซึ่งเทศบาลเมือง แม่ฮ่องสอนเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดเก็บได้เพียงมีขยะตกค้าง 1,674 ตันต่อวัน การจัดเก็บนั้นทำเพียงวันละ 1 ครั้ง (เวลา 04.00-5.00 น.) การจัดการระบบกำจัดขยะในเทศบาลคือการใช้วิธีฝังกลบ(Landfill) ใน พื้นที่ป่าสงวนในตำบลปางหมู โดยใช้พื้นที่ร่วมกันกับองค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู ปัญหาที่ เกิดขึ้นในการจัดเก็บขยะส่วนใหญ่เกิดในบริเวณสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่วัด ซึ่งไม่ สามารถจัดเก็บได้ในช่วงเวลาดังกล่าว ทำให้เจ้าของสถานที่เป็นผู้กำจัดขยะเอง ซึ่งส่วนใหญ่จะทำการ เมา ทำให้เกิดปัญหาความสะอาดและปัญหาขยะตกค้าง ทำให้เกิดความสกปรกไม่สบายตา รวมถึงส่งกลิ่นเน่าเหม็นแก่นักท่องเที่ยว

ท่องเที่ยวภายในเมืองทำให้มีความหนาแน่นมากขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาความแออัด ปัญหา จราจร ปัญหาที่จอดรถ ปัญหามลพิษและการกำจัดขยะและน้ำเสียของเมืองในอนาคต

2.ผลกระทบทางลบทางด้านเศรษฐกิจ

2.1สาขาการจ้างงานและสร้างอาชีพ

1.การครอบงำเศรษฐกิจของคนต่างถิ่น

จากการส่งเสริมการท่องเที่ยว การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของเมืองมีการขยายตัวมากขึ้นเป็นลำดับ ภายหลังจากปีพ.ศ.2530 การขยายตัวของธุรกิจการค้าได้เพิ่มสูงขึ้นเนื่องจากการพัฒนาเส้นทางคมนาคมและศักยภาพของเมืองทำให้ดึงดูดการลงทุน ทำให้เกิดความต้องการแรงงานภาคบริการด้านการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มธุรกิจ ที่ประกอบด้วยกลุ่มสถานที่พักแรม(โรงแรม เกสต์เฮ้าส์ และที่พักรวม) กลุ่มกิจกรรมนันทนาการและบริการอื่นๆ(กลุ่มบริษัทท่องเที่ยว) รวมทั้งสิ้น11ราย คิดเป็นร้อยละ39.63 ส่วนใหญ่เจ้าของกิจการจะเป็นนักธุรกิจต่างถิ่น เกือบทั้งหมด กลุ่มสาขาร้านอาหารและภัตตาคาร108 รายนั้น เป็นเจ้าของกิจการต่างถึงร้อยละ50 ที่เหลือจะเป็นเจ้าของกิจการในพื้นที่ ซึ่งหมายความว่ากลุ่มธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมากกว่าร้อยละ58 เป็นนักธุรกิจต่างถิ่น โดยที่กลุ่มธุรกิจเหล่านั้นจะเป็นธุรกิจขนาดใหญ่ของเมืองทั้งกลุ่มโรงแรม และกลุ่มบริษัทท่องเที่ยวต่างๆ ทำให้เศรษฐกิจของเมืองถูกครอบงำโดยคนต่างถิ่น ขณะคนท้องถิ่นไม่สามารถแข่งขันในธุรกิจขนาดใหญ่ได้เนื่องจากข้อจำกัดของเงินทุน ซึ่งผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อระบบเศรษฐกิจถูกควบคุมโดยคนต่างถิ่นนั้น จะเห็นได้ว่าผู้คนในท้องถิ่นได้รับผลกระทบด้านลบจากเจ้าของธุรกิจต่างถิ่นที่เข้ามาครอบงำธุรกิจซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ 59.6 เห็นว่าการท่องเที่ยวสร้างผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจถูกควบคุมโดยคนต่างถิ่นในระดับรุนแรงมากที่สุด

2 สาขาฐานะทางเศรษฐกิจ (ค่าครองชีพ)

จากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุและผู้นำชุมชนในเมืองแม่ฮ่องสอน พบว่าแต่เดิมนั้นชาวเมืองแม่ฮ่องสอนมีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ซึ่งส่วนใหญ่นิยมการประกอบอาหารกินภายในครัวเรือน จะไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยและไม่ซื้อของเกินความจำเป็น นอกจากเครื่องใช้สำหรับการทำบุญที่วัดเท่านั้น ส่วนหนึ่งเนื่องจากการคมนาคมที่ลำบากทำให้การขนส่งสินค้าจากจังหวัดเชียงใหม่ เป็นไปด้วยความลำบากซึ่งส่งผลให้สินค้าที่ส่งเข้ามาขายมีราคาแพงกว่าท้องถิ่นอื่น ภายหลังจากปีพ.ศ.2525 หลังจากที่มีการพัฒนาโครงข่ายคมนาคมระหว่างเมืองให้มีความสะดวกมากขึ้นทำให้การขนส่งสินค้า ทำได้ง่ายมากกว่าเดิม แต่อย่างไรก็ตามด้วยระยะทางที่ไกล และเส้นทางที่สูงชันและคดเคี้ยวทำให้เสียค่าขนส่งสินค้าในราคาแพง

ประกอบกับการพัฒนาโครงข่ายคมนาคมในปัจจุบันมีประชากรจากพื้นที่อื่นเข้ามาประกอบอาชีพต่างๆในจังหวัดมากขึ้น

และประชากรเหล่านี้ได้นำเอาวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันจากวิถีชีวิตเดิมของชาวแม่ฮ่องสอนมาด้วย ทำให้ความเป็นอยู่และการดำรงชีวิตโดยทั่วไปของชาวเมืองเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ส่วนหนึ่งทำให้ประชาชนมีค่านิยมใช้สินค้าฟุ่มเฟือยมากขึ้นมีส่วนให้เจ้าของร้านค้านำสินค้าอื่นๆเข้ามาขายมากขึ้น

ตารางที่ 19 ข้อมูลค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวปีพ.ศ.2541-2545

รายการข้อมูล	ปี 2541	ปี 2542	ปี 2543	ปี 2544	ปี 2545p
นักท่องเที่ยว					
ไทย	1,469.44	1,741.00	1,936.97	1,763.03	1,901.07
ต่างประเทศ	1,394.81	1,785.00	1,821.75	1,780.83	2,216.14
นักทัศนาจร					
ไทย	791.49	895.90	988.70	964.09	1,214.33
ต่างประเทศ	762.13	1,018.64	1,446.77	1,375.64	1,341.84

หน่วย : พันบาท

ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากการศึกษาพบว่าในปีพ.ศ.2545 มีปริมาณนักท่องเที่ยวในแม่ฮ่องสอนที่สูงถึง 209,326.00 คน เพิ่มขึ้นจากปีพ.ศ.2537 ที่มีเพียง 171,165 คน มีผลทำให้ผู้ประกอบการต้องสั่งสินค้าอุปโภค-บริโภคและสินค้าฟุ่มเฟือยอื่นๆ เข้ามาจำหน่ายมากขึ้นเพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งเมื่อพิจารณาข้อมูลค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวระหว่างปีพ.ศ.2541-2545 จะเห็นได้ว่ามูลค่าค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวสูงมาก (ตามตารางมูลค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวระหว่างปี พ.ศ.2541-2545)

ผลที่เกิดขึ้นทำให้ค่าครองชีพในเมืองแม่ฮ่องสอนสูงขึ้น เนื่องจากการขนส่งและนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นจึงทำให้มีความต้องการซื้อสินค้ามากขึ้นส่งผลให้สินค้าในเมืองสูงขึ้น ทำให้ผู้ประกอบการจួយโอกาสราคาสินค้าตั้งตามราคานักท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลต่อประชาชนในเมืองได้รับผลกระทบต่อค่าครองชีพ ที่ต้องมีการสูงขึ้น ทำให้ประชาชนต้องหารายได้มากขึ้นให้เพียงพอกับค่าครองชีพเพิ่มขึ้น

3.ผลกระทบทางลบทางด้านสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

3.1. สภาพาสภาพสังคม

1. โครงสร้างประชากร

โครงสร้างประชากรตั้งแต่มีการเก็บข้อมูลประชากรภายในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ตั้งแต่ปีพ.ศ.2513-พ.ศ.2533พบว่า ประชากรภายในเมืองแม่ฮ่องสอนนั้นมีการเปลี่ยนแปลงในระดับ

ต่ำ คือจากปีพ.ศ.2513 ประชากรภายในเขตเทศบาลมีทั้งหมด 5,202คน ในระยะ 20ปีนั้น ประชากรเพิ่มขึ้นเพียง 1,167 คน

จากการพัฒนาการท่องเที่ยวของเมือง ในช่วง20 ปีที่ผ่านมาเริ่มเกิดการพัฒนาโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่เห็นได้อย่างมาก แต่เมื่อพิจารณาจำนวนประชากรในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนในระยะ30ปีที่ผ่านมาพบว่า ปีพ.ศ.2544 มีประชากรในเมืองเพียง 7,867คน ซึ่งจากการศึกษาถึงโครงสร้างของประชากรและจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่เทศบาลพบว่า สาเหตุที่โครงสร้างของประชากรในเมืองไม่เพิ่มสูงขึ้นเนื่องจากสาเหตุ 2ประการคือ

1. การจ้างแรงงานต่างด้าวเข้ามาทำงานในเมืองมากขึ้น
2. การอพยพเข้ามาของแรงงานต่างถิ่น แต่ไม่ได้แจ้งย้ายเข้ามาในเขตเทศบาล

ซึ่งทั้งสองสาเหตุทำให้เกิดประชากรแฝงในเมืองที่มีจำนวนมากกว่าประชากรที่ขึ้นทะเบียนไว้ เนื่องจากเมืองมีความต้องการแรงงานด้านบริการการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ซึ่งทำให้มีคนอพยพเข้าสู่เมืองมากขึ้น ทั้งแรงงานต่างด้าวและคนต่างถิ่นผลที่เกิดขึ้นคือประชากรในเมืองมีความหลากหลายของกลุ่มคนมาก

2. การรวมกลุ่มของคนในชุมชน

จากการยกฐานะตำบลจองคำขึ้นเป็นเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนตั้งแต่ปีพ.ศ.2497 บทบาทของผู้นำชุมชนได้ถูกจำกัดลง ทางเทศบาลได้ยกเลิกระบบการปกครองแบบปู้แก่และปู้แคนซึ่งเป็นบทบาทและหน้าที่ของผู้นำชุมชนของชาวเมืองลงในเขตเทศบาล ส่วนการปกครองภายในพื้นที่นั้นขึ้นอยู่กับเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนในการบริหารจัดการพื้นที่ภายในเมือง ซึ่งทำให้ประชาชนในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนมีการดำเนินชีวิตแบบคนเมืองมากขึ้น

ที่มีการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยว และเศรษฐกิจของเมืองนั้นทำให้ซึ่งทำให้มีคนอพยพเข้าสู่เมืองมากขึ้น ทั้งแรงงานต่างด้าวและคนต่างถิ่นผลที่เกิดขึ้นคือประชากรในเมืองมีความหลากหลายของกลุ่มคนมากขึ้นในเมือง การที่มีความหลากหลายของกลุ่มคนขึ้นในเมืองนั้น ส่วนหนึ่งทำให้ระบบการรวมกลุ่มของคนในพื้นที่ลดลงเนื่องจากแต่เดิมคนในพื้นที่คือคนกลุ่มเดียวกัน ที่มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมเดียวกัน แต่ภายหลังมีคนหลายกลุ่มเข้ามาอยู่ในพื้นที่ทำให้การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และการรวมกลุ่มกันลดลง

ผลอีกประการจากการพัฒนาเมืองคือการที่ค่าครองชีพภายในเมืองสูงขึ้นทำให้ประชาชนต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการรายได้มากขึ้น ดังนั้นเวลาว่างในชีวิตประจำวันจะลดลง สภาพสังคมภายในเมืองแม่ฮ่องสอนนั้นปัจจุบันมีการรวมกลุ่มกันอย่างหลวมเพื่อปฏิบัติหน้าที่ของชุมชน แม้ว่าปัจจุบันเทศบาลได้พยายามสร้างการรวมกลุ่มของประชาชนภายในชุมชนก็ตาม แต่เนื่องด้วย

การดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน ส่งผลกระทบต่อการรวมกลุ่มของชุมชน

2. สาขาวัฒนธรรมท้องถิ่น

1. ขนบธรรมเนียม ประเพณี

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีพบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านขนบธรรมเนียม ประเพณีท้องถิ่นใน 2 ลักษณะคือ

1.1 การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียม ประเพณี

จากการศึกษาขนบธรรมเนียมประเพณีในรอบปี ซึ่งเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนได้นั้น จะประกอบด้วย ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนา (กาบชอมอู สองกำ ปอยสังกาน ปอยจกกอก ชอมตอไหลง ปอยสังลวง ปอยเหลินสิบเอ็ด) และประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ (แฮนชอมโกจำ กั้นตอ ถวายกองไหล กาบชอมอู) ซึ่งรูปแบบของกิจกรรมนั้นจะเป็นเน้นที่ความเชื่อถือและความศรัทธา

ภายหลังจากมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นภายในเมืองนั้น ประเพณีส่วนหนึ่งถูกนำมาสร้างจุดขายให้กับการท่องเที่ยว ซึ่งทำให้รูปแบบของประเพณีเหล่านั้นเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งประเพณีที่ถูกนำมาใช้เป็นจุดขายในการท่องเที่ยวที่สำคัญของเมือง คือ

- ประเพณีปอยสังลวง โดยที่ชุมชนแต่ละชุมชนจะจัดประเพณีปอยสังลวงในช่วงเวลาที่ต่างกัน แต่จะอยู่ระหว่างเดือน มีนาคม-เมษายน เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม

- ประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ด หรือประเพณีแห่งจงพารา ซึ่งจะจัดในช่วงเดือนตุลาคม โดยจังหวัดแม่ฮ่องสอนและสมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอนจัดขึ้นโดยจะให้แต่ละชุมชนจัดทำจงพารา (ปราสาทของพระพุทธเจ้าในความเชื่อของคนไต) เข้ามาร่วมขบวนแห่ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

1.2 การเปลี่ยนแปลงวิถีปฏิบัติในกลุ่มประชาชนในเมือง

จากการศึกษาพบว่าวิถีปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมและประเพณีดั้งเดิมของคนในเมืองมีรูปแบบที่เปลี่ยนไป ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่มคือ

- กลุ่มประชาชนผู้สูงอายุ (อายุเกิน 50 ปีขึ้นไป)

ในส่วนของกลุ่มผู้สูงอายุนั้นยังคงยึดถือและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมและประเพณีอย่างเคร่งครัดแม้ว่าประเพณีบางอย่างจะไม่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตปัจจุบันก็ตาม แต่กลุ่มของผู้สูงอายุก็ยังยึดถือและปฏิบัติตามเกือบทุกประเพณีในรอบปี

- กลุ่มประชาชนวัยทำงาน และเด็กรุ่นใหม่ (อายุต่ำกว่า 50 ปีลงมา)

ในส่วนของกลุ่มคนวัยทำงาน เนื่องจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปมากจากการดำรงชีวิตและการปฏิสัมพันธ์กับคนต่างถิ่นรวมถึงนักท่องเที่ยว ซึ่งทำให้มีเวลาที่จะปฏิบัติตามประเพณีดั้งเดิมลดน้อยลงทำให้กลุ่มคนเหล่านี้ยังคงยึดถือและปฏิบัติเฉพาะประเพณีที่สำคัญอันได้แก่ การกันตอ แฮน

หอมโกจา ปอยเหลินสิบเอ็ด รวมถึงปอยจาต๋ายและประเพณีสงกรานต์ ซึ่งประเพณีอื่นๆได้ให้ความเห็นว่าถ้าหากมีเวลาจะทำ โดยที่ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่ารู้จักเพียงแค่ประเพณีการกันตอ ปอยสงสองและปอยเหลินสิบเอ็ดเท่านั้น ส่วนประเพณีอื่นๆ ร้อยละ50 ไม่ทราบว่าเป็นประเพณีอะไรและมีความสำคัญอย่างไร

2. ค่านิยม

การศึกษาด้านการเปลี่ยนแปลงเรื่องค่านิยม เป็นการเปรียบเทียบถึงลักษณะที่เปลี่ยนแปลงจากอดีตกับปัจจุบันนั้นพบว่า รูปแบบการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึง และที่สำคัญคือการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนต่างถิ่น ก่อให้เกิดแนวคิดและค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งจากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและค่านิยมของคนในเมืองเกิดจากปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการคือ

1. รูปแบบการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลง

การดำเนินชีวิตของชาวเมืองแต่เดิมนั้นเป็นรูปแบบของสังคมเกษตรกรรมที่มีลักษณะเป็นสังคมที่เรียบง่าย และพึ่งพาอาศัยกันนั้น เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในเมืองทำให้เมืองมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจส่วนหนึ่งทำให้ประชาชนในเมืองเปลี่ยนจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมมาเป็นการประกอบอาชีพให้บริการมากขึ้น รูปอาชีพในชุมชนที่เริ่มเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ การดำเนินชีวิตของคนในเมืองมีลักษณะของสังคมเกษตรกรรมมาเป็นสังคมเมืองสูงขึ้น ซึ่งจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง ทำให้รูปแบบในการดำเนินชีวิตของคนเมืองเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งทำให้แนวคิดและค่านิยมของชาวเมืองเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ การให้ความสำคัญกับการศึกษาของคนเพียงอย่างเดียว

2. การมีปฏิสัมพันธ์กับคนต่างกลุ่ม

การที่มีคนต่างถิ่นเข้ามาในชุมชนเมืองมากขึ้น โดยที่ประชากรเหล่านี้ได้นำเอาวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ที่แตกต่างจากวิถีชีวิตเดิมของชาวแม่ฮ่องสอนเข้ามาเผยแพร่ ทำให้ความเป็นอยู่และการดำรงชีวิต รวมถึงค่านิยมและแนวคิด โดยทั่วไปของชาวเมืองเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ ความสำคัญกับวัฒนธรรมใหม่มากขึ้นความสนใจในภาษาต่างประเทศ การแต่งกาย

ค่านิยมด้านการแต่งกายและภาษาพูดนั้นถือว่าเห็นได้ชัดที่สุดในการพิจารณาผลกระทบที่เกิดขึ้นภายในเมืองแม่ฮ่องสอน เนื่องจากพบว่า ประชาชนในเมือง นิยมแต่งการด้านเสื้อผ้าทันสมัยมากขึ้น ทั้งนี้ อาจเกิดจากการปฏิสัมพันธ์กับคนต่างถิ่น และสื่อต่างๆ ที่มีมากขึ้น ทำให้ ค่านิยมดังกล่าวได้รับการยอมรับมากขึ้น

กลุ่มคนไทยใหญ่รุ่นใหม่ไม่นิยมสวมเครื่องแต่งกายแบบไทยใหญ่เนื่องจากเห็นว่าล้าสมัยและไม่สวยงาม แม้ว่าจะงานบุญหรือประเพณีที่สำคัญของท้องถิ่นก็ตาม การแต่งกายแบบไทยใหญ่

นั้น ส่วนใหญ่จะแตกก็ต่อเมื่อเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมของโรงเรียนเท่านั้น ซึ่งจากคำนิยามดังกล่าวยังรวมถึงภาษาพูดที่กลุ่มคนไทยใหญ่รุ่นใหม่ที่ไม่นิยมพูดภาษาไต แต่กลับนิยมพูดภาษาเหนือแบบเชียงใหม่ หรือให้ภาษาไทยกลางมากกว่า

3. วิถีชีวิต

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่เกิดผลกระทบกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิถีชีวิตของประชาชนในเมืองเกิดจากปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการคือ

1. การมีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตเดิม ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางเศรษฐกิจของเมือง ซึ่งมีผลให้วิถีชีวิตดั้งเดิมเปลี่ยนแปลง คือมีวิถีชีวิตเร่งรีบและมีชีวิตที่เป็นปัจเจกบุคคลมากขึ้น การใช้เวลาส่วนใหญ่ในการแข่งขันกับคนอื่น ทั้งด้านการเรียนและการทำงาน เพื่อที่จะได้โอกาสในการทำงานที่ดี มีรายได้สูง

2. การมีปฏิสัมพันธ์กับคนต่างกลุ่มมากขึ้น ทำให้เกิดค่านิยมการให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมใหม่มากขึ้น เช่นการมีวิถีชีวิตเลียนแบบชาวต่างชาติ การสนใจในภาษาต่างประเทศ

ซึ่งปัจจัยดังกล่าวทำให้ประชาชนในเมืองแม่ฮ่องสอนตามวิถีชีวิตแบบคนเมืองใหญ่ ที่มีความเร่งรีบในการทำงาน และมีเวลาของการทำงานเข้ามาเกี่ยวข้องในการดำรงชีวิต ผิดจากวิถีชีวิตเดิมที่ต้องพึ่งธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ และการทำงานแต่เดิมจากการทำงานกันโดยพึ่งพาอาศัยกัน เนื่องจากทำงานต้องอาศัย การร่วมแรงกัน (การหว่านกล้า ดำนา และการเกี่ยวข้าว) มาเป็นการทำงาน ในลักษณะของปัจเจกบุคคลมากขึ้น ตามค่านิยมและรูปแบบวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป

หนังสืออ้างอิง

- คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2539. การศึกษาและออกแบบรายละเอียด เพื่อพัฒนาภูมิทัศน์เมืองเพื่อการท่องเที่ยวบริเวณชุมชนในเขตเทศบาล เมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน.การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. แผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าพิมาย.สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม.
- นวลศิริ วงศ์ทางสวัสดิ์, 2532. ภูมิศาสตร์ภาคเหนือ. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บรรณศาสตร์ สุขตระกูล, 2542. แนวทางการพัฒนาย่านการค้าใจกลางเมืองเก่าเชียงใหม่ กรณีศึกษา : เมืองเชียงใหม่. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ยศ สันตสมบัติและคณะ, 2544. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร. โครงการพัฒนาองค์ความรู้และศึกษานโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542. รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยว. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร.
- สารคดี สำนักพิมพ์, 2536. แม่ฮ่องสอน. สำนักพิมพ์สารคดี. กรุงเทพมหานคร.
- สุวิธดา นิปรียาย, 2543. แนวทางการอนุรักษ์เมืองเก่านครศรีธรรมราช. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุวัฒนา ธารานิติ, 2544. การศึกษาเมืองโบราณในประเทศไทยและเอเชียอาคเนย์. เอกสารประกอบคำสอน, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประวัตินักวิจัย

ประวัตินักวิจัยคนที่ 1

ชื่อ นายอดิสร เว็ลลม

อายุ 29 ปี เกิดเมื่อวันที่ 24 เมษายน 2517

สัญชาติ ไทย

ศาสนา พุทธ

ที่อยู่/ที่ติดต่อ บ้านพักโยธาธิการและผังเมือง (บ้านชานเมือง) ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัด

แม่ฮ่องสอน 58000 โทร 09-7002822

การศึกษา - ปริญญาตรี (วทบ.ภูมิศาสตร์) ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

- ปริญญาโท ผังเมืองมหบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรม-

ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาชีพ เจ้าหน้าที่แผนที่ภาพถ่าย ประจำสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประสบการณ์การทำงาน

- พ.ศ.2538-2540 ทำงานตำแหน่งนักภูมิศาสตร์ ประจำส่วนแผนงาน กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

- พ.ศ.2540-2542 เข้ารับราชการในตำแหน่งเจ้าหน้าที่แผนที่ภาพถ่าย ประจำส่วนแผนที่ สำนักวิศวกรรม กรมการผังเมือง กระทรวงมหาดไทย

- พ.ศ.2542-2546 ช่วยราชการในตำแหน่งเจ้าหน้าที่วิเคราะห์ผังเมือง สำนักงานผังเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน กรมการผังเมือง กระทรวงมหาดไทย

- 1 ต.ค. พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน ช่วยราชการในตำแหน่งหัวหน้ากลุ่มงานผังเมือง ประจำสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย

- ได้รับคัดเลือกเป็นวิทยากร บรรยายงานวิจัยในงานสารศาสตร์ ของคณะสถาปัตยกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยประจำปี พ.ศ.2546

ประวัตินักวิจัยคนที่ 2

ชื่อ นางพรพิศ ศตายุวิภพ

อายุ 29 ปี เกิดเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2517

สัญชาติ ไทย

ศาสนา พุทธ

ที่อยู่/ที่ติดต่อ บ้านเลขที่ 134/1 หมู่ที่ 8 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

การศึกษา - ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) สาขาการบัญชี วิทยาลัยการอาชีพนวมินทรราชินี
แม่ฮ่องสอน

อาชีพ ช่างเขียนแผนที่ ประจำสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประสบการณ์การทำงาน

- พ.ศ.2540 - ปัจจุบัน ทำงานตำแหน่งช่างเขียนแผนที่ สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย

ประวัตินักวิจัยคนที่ 3

ชื่อ นางจันทน์ สิงห์สุวรรณ

อายุ 59 ปี เกิดเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2487

สัญชาติ ไทย

ศาสนา พุทธ

ที่อยู่/ที่ติดต่อ บ้านเลขที่ 2 ซุนลมประพาส ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 6

อาชีพ ค้าขาย

ประสบการณ์การทำงาน

- เป็นประธานกลุ่มแม่บ้านตำรวจตะเวนชายแดน เป็นเวลา 13 ปี
- เป็น อสม.เขตเมือง เป็นเวลา 10 ปี
- เป็นลูกเสือชาวบ้าน เป็นเวลา 9 ปี
- เป็นผู้นำกลุ่มสตรีโดยได้รับคัดเลือกเป็นประธานกลุ่มสตรีอำเภอเมือง ปี 2536 - 2546
- เป็นผู้นำกลุ่มสตรี โดยได้รับเลือกเป็นประธานกลุ่มสตรีจังหวัด ปี 2537 - 2540

- เป็นผู้นำกลุ่มสตรี โดยได้รับเลือกเป็นประธานกลุ่มสตรีจังหวัด ปี 2545 - 2549 (ระยะเวลา 4 ปี)
- เป็นคณะกรรมการเครือข่ายชุมชน ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- เป็นสมาชิกกาชาดจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- เป็นสมาชิกเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน 4 ปี (ฝ่ายบริหาร)
- ทำงานกับหน่วยงานราชการโดยเป็นวิทยากรสอนกลุ่มแม่บ้าน ในการทำงานฝีมือ เช่น ทำดอกไม้ประดิษฐ์ ทำบายศรี ดอกไม้ ใบบอง ฯลฯ

บทบาท/ผลงานเด่น

- ได้รับคัดเลือกเป็นตัวแทน เข้าเฝ้าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ณ สวนจิตรลดา กทม.
- ช่วยงานชุมชน และสังคมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ลงเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้ง จนได้เป็นสมาชิกสภาเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน และได้เป็นฝ่ายบริหาร จนครบวาระ 4 ปี
- เป็นตัวแทนกลุ่มสตรีจังหวัดแม่ฮ่องสอน ให้กับหน่วยงานพัฒนาชุมชน.